

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ

Ю. М. Береза, К. О. Чаплинський

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ
НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ,
БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ
ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ**

МОНОГРАФІЯ

Київ
2018

Ухвалено до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 1 від 20 вересня 2018 р.)

Автори

Ю.М. Береза – Народний депутат України, Голова підкомітету з питань воєнної безпеки та оборони Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони, Верховна Рада України

К.О. Чаплинський – завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції

Рецензенти:

Є.Д. Лук'яничков, доктор юридичних наук, професор, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності;

Ю.М. Черноус, доктор юридичних наук, професор Національна академія внутрішніх справ, професор кафедри криміналістики та судової медицини

М.В. Куратченко, кандидат юридичних наук, Головне Управління Національної поліції в Дніпропетровській області, заступник начальника – начальник слідчого управління

Береза Ю. М.

Б 48 Теоретичні засади методики розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами : монографія / Ю.М. Береза, К.О. Чаплинський. – Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 155 с.

ISBN 978-966-916-651-7

У монографії із урахуванням сучасних потреб правоохоронної практики та стану розвитку криміналістичної науки здійснено криміналістичний аналіз незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; визначено поняття та елементи криміналістичної характеристики злочину; виокремлено способи й обставку злочину; предмет злочинного посягання та слідову картину. Зосереджено увагу на характеристиці особи злочинця. Висвітлено особливості організації розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Запропоновано типові слідчі ситуації розслідування та порядок дій працівників поліції відповідно до цих ситуацій. Визначено тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Для науковців, викладачів, ад'юнктів і аспірантів, курсантів, студентів та слухачів вищих юридичних навчальних закладів, працівників органів внутрішніх справ, прокуратури, Служби безпеки України та адвокатури, усіх тих, хто виявляє інтерес до юридичної науки.

УДК 343.985:344.131.7

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ.....	6
1.1. Поняття, сутність та елементи криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	6
1.2. Способи та обстановка незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	15
1.3. Предмет злочинного посягання та слідова картина злочину.....	37
1.4. Характеристика особи злочинця	52
Висновки до розділу 1	62
Розділ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ... 67	67
2.1. Аналіз первинної інформації та обставини, що підлягають встановленню у справах про незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	67
2.2. Типові слідчі ситуації розслідування та порядок дій працівників поліції відповідно до цих ситуацій	78
Висновки до розділу 2	87
Розділ 3. ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	91
3.1. Організація і тактика проведення допиту підозрюваного та свідка	91
3.2. Особливості проведення обшуку	102
Висновки до розділу 3.....	113
ВИСНОВКИ	116
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	120
ДОДАТКИ	139

ВСТУП

Реформування системи правоохоронних органів України потребує створення ефективно діючих підрозділів як в уже існуючих, так й у новостворюваних державних інституціях, що покликані максимально забезпечити процес нормального функціонування суспільства. У той же час не можна забувати про складне економічне становище країни, нестабільну ситуацію на Сході держави, зміну криміногенної обстановки у бік збільшення кількості окремих суспільно небезпечних діянь, зокрема військових злочинів. Серед них вагоме місце посідає незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, адже вчинення цих діянь впливає на різні соціальні аспекти, а саме: знижується боєздатність відповідних підрозділів Збройних сил України, підривається авторитет армії у суспільстві, порушується належна військова дисципліна.

Крім того, методика розслідування цих злочинів також потребує покращення, на що вказують відповідні статистичні відомості. Так, за даними Генеральної прокуратури України, у 2013 р. вчинено 95 фактів досліджуваного кримінально караного діяння, за якими у 54 випадках було складено обвинувальні акти, 2014 р. – 288 (актів складено 62), 2015 р. – 191 (актів складено 68), 2016 р. – 177 (актів складено 38), а 2017 р. – 248 (актів складено 38). Тобто кількість зазначених діянь протягом останніх років лише збільшується, а число доведених до суду справ – зменшується, адже із зареєстрованих правопорушень лише 15-20% надходять до складення обвинувального акта.

Про нагальність розробки новітнього криміналістичного забезпечення розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами зазначили також 93% опитаних у процесі дослідження респондентів. Серед причин низької якості кримінальних проваджень та досить малої частки обвинувальних актів були вказані: несвоєчасне й недосконале проведення початкових процесуальних дій – огляду місця події, допитів свідків (69%); недостатньо збалансована й налагоджена взаємодія різних правоохоронних та інших органів (78%); низький фаховий рівень слідчих і працівників оперативних підрозділів (45%).

Основою для проведеного дослідження стали наукові здобутки вчених у різних галузях юридичної науки, що розкривали окремі аспекти попередження та розслідування кримінальних правопорушень, зокрема Л.І. Аркуші, М.І. Бажанова, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, О.І. Возгріна, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Гончаренка, М.М. Єфімова, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, О.Н. Колесніченка, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмічова, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, Г.А. Матусовського, С.І. Мінченка, В.Л. Ортинського, М.А. Погорецького, О.Р. Ратінова, Є.Р. Россинської, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, Р.Л. Степанюка, В.Г. Танасевича, О.Ю. Татарова, Л.Д. Удалової, М.І. Хавронюка, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, Ю.М. Чорноус, В.Ю. Шепітька, Б.В. Щура, М.П. Яблокова та ін.

Проблематика військових злочинів у кримінально-правовій, кримінологічній та криміналістичній площині була предметом дослідження таких вчених, як С.В. Албул, Г.В. Андрусів, І.Ю. Білий, В.П. Бодаєвський, В.Г. Волчок, А.А. Задоян, В.М. Калтигін, М.І. Карпенко, А.І. Лобанов, В.П. Панов, Н.І. Щегель та ін. Останніми роботами в цьому аспекті слід назвати такі: В.П. Бодаєвський «Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України)» (Запоріжжя, 2010); М.І. Карпенко «Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання» (Київ, 2013).

Проте докладного аналізу криміналістичного забезпечення розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами наведеними авторами проведено не було. Вченими досліджено окремі питання кримінально-правової характеристики військових злочинів, їх кримінологічні аспекти та деякі питання організації розслідування, а також проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Крім того, результати їхніх робіт мають окремі спірні й дискусійні питання, дослідження проведені без урахування нинішньої ситуації в Україні та, відповідно, не відповідають вимогам чинного КПК України. Все вищезазначене свідчить про актуальність теми монографічного дослідження, її наукове, теоретичне та практичне значення.

Монографічне дослідження виконано відповідно до загальноуніверситетської наукової теми Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Теорія і практика застосування кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм, кримінологічних, криміналістичних заходів протидії злочинності в Україні органами внутрішніх справ» (державний реєстраційний номер 0112U003551).

Розділ 1

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

1.1. Поняття, сутність та елементи криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами

Криміналістична характеристика злочинів є порівняно новою категорією в криміналістичній науці. Починаючи з введення її у науковий обіг, вчені виходили з можливості використання зазначеної характеристики для більш ефективного та швидкого розслідування правопорушень. В більшості своїй вони визначали дану категорію як складову методики розслідування окремих видів злочинів, що ми підтримуємо. Адже саме у методиці криміналістична характеристика виявляє свій практичний характер, демонструючи логічне поєднання усіх складових для вирішення завдань конкретного кримінального провадження. Не є винятком у цьому аспекті й розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

В даному розрізі доречною є позиція Є.П. Іщенко, який наголошував, що, працюючи у конкретній кримінальній справі, слідчий нерідко зустрічається з труднощами у з'ясуванні криміналістичних особливостей того або іншого виду чи групи злочинів, а також у виборі оптимальних підходів до їхнього розкриття і розслідування. Іншими словами, йому необхідна, образно кажучи, криміналістична матриця розслідування, наклавши яку на сформовану (або вихідну) слідчу ситуацію, він міг би чітко зорієнтуватися, що і – головне! – як йому слід зробити для встановлення і викриття винних осіб і виправдання невинних, якщо вони через обставини, що склалися, виявилися під

підозрою [75, с. 120-121]. Саме криміналістична характеристика і стає тією матрицею, на яку можна накопичувати інформацію про конкретне суспільно небезпечне діяння.

Наголосимо, що під міжвидовою (комплексною) методикою розуміється не просто сукупність окремих видових методик, а їх загальна інтегрована модель, яка виконує системоутворюючу і методологічну функцію. Таким чином, розробки теоретичних основ криміналістичної методики ведуться в різних напрямках, що народжують нові підходи, уточнюючи, доповнюючи і оновлюючи відомі і, здавалося б, усталені наукові поняття та положення. Разом з тим відсутніми є чіткі позиції щодо однієї з найголовніших проблем теорії та методології – системи принципів формування криміналістичних методик розслідування. Крім того, не завжди відрізняються принципи науково-теоретичної розробки приватних методик розслідування, з одного боку, і принципи застосування і побудови методики розслідування злочинів у практичній діяльності – з іншого. У цьому зв'язку треба підкреслити, що формування криміналістичної методики розслідування обумовлюється визначенням тих теоретичних і методологічних передумов, на основі яких можна виявити загальні закономірності та взаємозв'язки, властиві основним об'єктам криміналістичного наукового дослідження: діяльності з розслідування злочинів, з одного боку, та діяльності з їх вчинення – з іншого. Вважаємо, зазначена мета може бути досягнута за допомогою дієвого, системного та функціонального підходів, що утворюють у своїй системі загальний комплексний підхід, будучи засобом пояснення, конструювання та прогнозування науково-методичних розробок [201, с. 7-9].

Загалом у криміналістичній літературі відсутня єдина позиція серед науковців стосовно поняття та системи визначеної наукової категорії. Розглянемо певну кількість позицій вчених. Так, М.П. Яблоков визначив криміналістичну характеристику як динамічну систему відповідних взаємозалежних загальних та індивідуальних ознак злочину, які найяскравіше проявляються у способі та механізмі злочинного діяння, обстановці його вчинення й в окремих рисах особистості – його суб'єкта, дані якої мають важливе значення для розробки методів розслідування [227]. А вже інші автори визначають її як склад події даного виду злочину, що вказує на його стійкі ознаки, які виявляються зовні як певна за змістом, жорстко пов'язана система матеріальних та інтелектуальних слідів [9, с. 100]. Спільною рисою зазначених позицій

є наявність взаємозалежних ознак певної групи кримінальних правопорушень.

З огляду на це доречним є визначення В.П. Бахіна та Б.Є. Лук'яничова, які формулюють криміналістичну характеристику злочинів як систему узагальнених даних про найбільш типові криміналістично значимі ознаки певного виду злочинів [13, с. 40].

У свою чергу, В.Д. Берназ наголошує, що без дослідження кримінальних проваджень неможливо визначити систему узагальнених відомостей групи суспільно небезпечних діянь. Саме тому він зазначає, що криміналістична характеристика виду злочинів – «...це основана на державних статистичних даних науково обґрунтована система узагальненої інформації та їх джерел про обставини, які були доказані, та інші, які мали значення для попередження, виявлення, розслідування та судового розгляду досліджуваних злочинів зазначеної категорії» [25, с. 17].

Інші автори визначили її як систему відомостей про криміналістично значущі ознаки злочинів цього виду. Вона відображає закономірні зв'язки між цими ознаками і сприяє побудові та перевірці слідчих версій, що висуваються в процесі розслідування злочинів. Криміналістичну характеристику можна уявити як ідеальну модель типових зв'язків та джерел доказової інформації, що дозволяють спрогнозувати оптимальний шлях і найбільш ефективні засоби розслідування окремих категорій злочинів [143, с. 10].

Як зазначають О.Н. Колесниченко та В.О. Коновалова, дана наукова категорія – це система відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів даного виду, що відбиває закономірні зв'язки між ними і служить побудові та перевірці слідчих версій для вирішення конкретних завдань розслідування [92, с. 16].

У свою чергу, В.В. Єфименко досліджувану наукову категорію розуміє як інформаційну систему криміналістично значущих і закономірно взаємозалежних ознак, встановлених у процесі узагальнення слідчої і судової практики певної категорії злочинів, що виражаються в предметі посягання, способі, механізмі, умовах і обставині вчинення злочину, особистості жертви злочинного діяння, особистості злочинця, меті і мотиві злочинного поведінки відповідно до об'єктивно діючих закономірностей [66, с. 32].

У свою чергу, І.Ф. Герасимов вказав, що криміналістична характеристика злочину має не тільки інформаційну роль, але й слугує фактичною

базою для вирішення питань, що розглядаються в інших структурних елементах, зокрема: 1) відомості про способи вчинення злочинів надають можливість класифікації їх у методичних цілях та розробки окремих методик розслідування, або диференціювати методичні положення в рамках загальної методики; 2) висунення версій та планування розслідування; 3) тактика окремих слідчих дій [51, с. 8-10].

Як наголошує О.М. Вдовін, призначення криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї і боєприпасів, розглядається як з позиції пошуково-розшукової спрямованості, так і для підтримання державного обвинувачення. Криміналістична характеристика слідчих і державних обвинувачів у кримінальних провадженнях про дані злочини, на його думку, розкривається такими положеннями: 1) за своїм змістом не тільки може, але і повинна відрізнятися від змісту криміналістичної характеристики, що розробляється тільки для потреб досудового розслідування; 2) в цілому повинна мати пошуково-дослідний характер; 3) повинна вказувати на типові помилки, що допускаються при розслідуванні злочину; 4) повинна прямо вказувати на те, в яких матеріалах кримінальної справи слід шукати інформацію, необхідну для ефективного підтримання державного обвинувачення [38, с. 189].

Нове бачення криміналістичної характеристики і взаємозв'язку її елементів зустрічаємо в роботах Г.А. Матусовського, який зазначає, що криміналістична характеристика, як накопичення і джерело відомостей про певні види злочинів, виконуючи інформаційну функцію, становить собою єдину інформаційну систему. Використання останньої можливо шляхом одержання й аналізу відомостей щодо окремих елементів і встановлення зв'язків між ними. У цьому розумінні всі елементи системи теоретично є рівнозначними, і поділяти їх на основні та другорядні недоцільно. У той же час використання такої інформаційної системи вимагає в кожному конкретному випадку виокремлення ключового елемента, через який можна здійснити «вхід» у систему з метою одержання необхідної інформації. Виокремлення ключового елемента для конкретного випадку залежить від слідчої ситуації, що склалася на даному етапі розслідування, а також від того, які вихідні дані має слідчий і які з них необхідно встановити. Аналіз кримінальних справ щодо злочинів різних категорій показує, що значна частина їх учиняється способами, ознаки яких не завжди очевидні. Тому їх

виявлення й пояснення вимагають у першу чергу знань і використання систематизованого опису способів злочинів [140, с. 149].

Як доречно наголошує В.В. Лисенко щодо значення досліджуваної наукової категорії, вона «...має практичне призначення не лише у випадку встановлення типових зв'язків між її елементами. Вона може бути також ефективно застосована у діяльності слідчих органів за наявності нетипових особливостей окремих елементів чи зв'язків. Виходячи з наведеного, можна зазначити, що до змісту криміналістичної характеристики необхідно включати інформацію про злочини, яка має одиничні прояви. Такі нетипові прояви злочинної діяльності можуть мати поширення у майбутньому» [123, с. 234].

З огляду на зазначені позиції ми визначили криміналістичну характеристику незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами як інформаційну модель, яка включає найбільш криміналістично вагомі відомості стосовно зазначеної групи кримінальних правопорушень, що можуть бути ефективно використані під час планування досудового розслідування та проведення окремих процесуальних дій і розшукових заходів.

Стосовно наповнення її елементами слід навести позицію І.В. Капустіна, який, досліджуючи проблемні питання першочергового етапу розслідування крадіжок вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв та говорячи про необхідність дослідження криміналістичної характеристики даних злочинів, виключає з числа її елементів предмет доказування, оскільки він більшою мірою визначає кримінально-процесуальну сторону процесу розслідування [79, с. 63-64].

В той же час слід наголосити, що просто визначити зазначені елементи не достатньо. Адже, як доречно наголошує Р.Л. Степанюк, кореляційні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики певної групи злочинів і можливість їх встановлення та використання при вирішенні завдань щодо виявлення і розслідування злочинів мають найбільше значення при дослідженні окремих кримінальних правопорушень [192, с. 399].

На нашу думку, серед її складових повинні бути лише ті елементи, які характеризуються найбільшою інформаційною ємністю та пошуковою спрямованістю.

В даному розрізі доречно висловився С.Г. Павліков, який, досліджуючи криміналістичну характеристику і першочерговий етап

розслідування незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин і пристроїв, зазначає, що з усього розмаїття підходів до розуміння сутності криміналістичних характеристик злочинів, визначень досліджуваної характеристики слід зупинитися на тому, в якому враховується об'єктивний характер досліджуваного феномену, з'ясовано важливість взаємозв'язку і взаємообумовленості елементів криміналістичної характеристики, по можливості нівельовано недоліки запропонованих раніше визначень і підходів [151, с. 27-28].

В той же час необхідно пам'ятати, що важливою є не сама характеристика, а кореляційні зв'язки між її елементами. До структури криміналістичної характеристики злочинів В.С. Кузьмічов та Г.І. Прокопенко відносять: предмет безпосереднього злочинного посягання (найрізноманітніші об'єкти органічного та неорганічного походження); спосіб вчинення злочинів в його широкому розумінні (обставини приготування, вчинення і приховування злочину, образ дії суб'єкта, що використовується для досягнення поставленої мети); типу «слідову картину» злочину в її широкій інтерпретації (сукупність джерел матеріальних та ідеальних відображень у навколишній матеріальній обстановці вчиненого злочину); особу злочинця (опис людини як соціально-біологічної системи, властивості та ознаки якої відображуються у матеріальному середовищі); особу потерпілого (для окремих видів чи груп злочинів: демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв'язки і стосунки, ознаки віктимності тощо) [116, с. 253].

У свою чергу, О.Р. Росинська в структурі криміналістичної характеристики визначає такі елементи: характеристика типових способів учинення та приховання злочинів даного виду та інших обставин злочину; відомості про коло осіб, серед яких треба шукати злочинця; характеристика типового потерпілого; опис типових обставин, що сприяли або перешкоджали таким злочинам [169, с.242].

Натомість О.О. Ексархопуло до неї відносить: спосіб вчинення злочину; спосіб приховування злочину; механізм злочину; обстановку вчинення злочину; знаряддя злочину; характерні для даного способу сліди; особу злочинця; особу потерпілого; мотиви поведінки злочинця та жертви [224, с. 271].

На думку Н.С. Карпова, визначаються такі елементи криміналістичної характеристики: спосіб вчинення злочину; місце і обстановка; час вчинення злочину; знаряддя і засоби; предмет посягання;

потерпіла особа; особа злочинця; сліди злочину (у широкому значенні) [83, с. 268-269].

У зміст криміналістичної характеристики досліджуваних злочинів С.Г. Павліков відніс такі структурні елементи: відомості про своєрідність предмета злочинного посягання, спосіб, обстановку злочинного діяння і особистісні особливості його суб'єкта [151, с. 172-173].

Виходячи з даних положень, А.Ф. Волобуєв визначає, що, наприклад, криміналістична характеристика розкрадань майна повинна відбивати традиційні елементи їх механізму але з урахуванням тієї специфіки, яку накладає на них підприємницька діяльність, а також взаємні зв'язки з іншими злочинами, оскільки вони утворюють єдину технологію злочинної діяльності: особливості предмета посягання (матеріальні цінності, грошові кошти, цінні папери); обстановку вчинення злочину (загальноекономічні і правові умови підприємницької діяльності, організаційно-правові форми підприємств, стан контролю з боку відповідних державних органів, місце знаходження суб'єктів підприємництва та існування між ними певних відносин тощо); способи підготовки, вчинення і приховування розкрадання (прийоми створення сприятливих умов для заволодіння майном, прийоми безпосереднього заволодіння майном та його використання, заходи щодо маскуванню розкрадання, вчинення супутніх розкраданню злочинів); сліди розкрадання (документів та речових доказів, свідчень осіб, що вказують на протиправне заволодіння майном); особливості суб'єкта розкрадання та супутніх злочинів (підприємця-фізичної особи, посадових осіб і службовців юридичної особи – суб'єкта підприємництва); особливості потерпілого від розкрадання (підприємця, окремих громадян) [45, с. 35].

Найбільш ємною структурою елементів відрізняється позиція В.Ф. Єрмоловича, який включив до неї понад 20 елементів, зокрема: зв'язок злочину з адміністративними правопорушеннями, а також порушеннями фінансової, технологічної, трудової та іншої дисципліни; криміналістична структура злочину; способи ухилення від кримінальної відповідальності й покарання обвинуваченого за вчинене; діяльність осіб, що об'єктивно сприяла настанню злочинного результату або ухиленню суб'єкта від кримінальної відповідальності тощо [64, с. 238].

Також І.В. Капустіна визначила такі елементи криміналістичної характеристики розкрадань вогнепальної зброї, боеприпасів,

вибухових речовин і вибухових пристроїв: типові дані про предмет посягання; типові дані про спосіб приготування, скоєння та приховування злочину, обстановку вчинення злочину, а також типові наслідки злочинних дій; типові дані про особистісні особливості суб'єкта злочинного посягання; типові дані про цілі і мотиви злочинної поведінки; типові дані про особистісні особливості і поведінку потерпілих; типові дані про обставини, що сприяють вчиненню злочину [79, с. 193].

У свою чергу, М.О. Селиванов виділяє такий перелік елементів криміналістичної характеристики, систематизувавши їх на чотири групи:

- об'єкт злочинного посягання (в т.ч. потерпілий);
- обставини злочину (місце, час, спосіб вчинення);
- його наслідки (зміни в об'єкті злочинного посягання та оточуючої обстановки, в т.ч. сліди злочинця);
- об'єктивна сторона та особа злочинця [175, с. 56].

До структури криміналістичної характеристики злочинів А.В. Іщенко відносить: слідову картину, спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання, дані щодо особи злочинця та особи потерпілого [78, с. 181]. А І.Ф. Пантелєєв серед її елементів виділяє такі: спосіб вчинення; сліди злочину; особа злочинця; мотиви та цілі вчинення злочину; дані про потерпілого [152, с. 65-69].

Завдяки визначеним позиціям вчених, а також аналізу матеріалів кримінальних проваджень [Додаток А] ми вирізнили такі складові криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:

- спосіб учинення злочину;
- предмет злочинного посягання;
- обстановка вчинення злочину;
- слідова картина;
- особа злочинця (військовослужбовця).

Дослідження матеріалів кримінальних проваджень [Додаток А] та наукових робіт вчених дозволило дійти висновку, що обов'язковим елементом усіх криміналістичних характеристик є спосіб учинення злочину. Вчинення досліджуваної категорії кримінальних правопорушень також характеризується його наявністю. Адже спосіб є обов'язковою складовою складу злочину та характеризує механізм вчинення суспільно небезпечного діяння в цілому.

З огляду на проведене дослідження нами з'ясовано потребу вирішення в системі криміналістичної характеристики такого елементу, як «предмет злочинного посягання». Ми підтримуємо позицію вчених, які, на відміну від кримінально-правового поняття предмета злочину, предметом безпосереднього посягання в криміналістичному аспекті визначають тілесну організацію, розглянуту як фізико-біологічну систему, що, вступаючи в різні взаємодії, відображає себе в матеріальному середовищі, оскільки суспільні відносини органічно пов'язані з речами і виявляються як речі [174, с. 420]. З позиції криміналістики А.Ф. Волобуєв визначає зазначену категорію як сукупність відомостей про особливості предмета, що детермінують дії злочинців з підготовки, вчинення і приховування злочину, які, у свою чергу, пов'язані з утворенням певних слідів – джерел доказів [47, с. 43], що ми підтримуємо.

Адже, по-перше, такий предмет впливає з диспозиції ст. 410 КК України, а саме наявність відповідних предметів злочинного посягання – зброя, бойові припаси, вибухові речовини та інше майно; по-друге, його властивості мають сталі кореляційні зв'язки з іншими елементами криміналістичної характеристики; по-третє, характеристика предмета злочинного посягання надає можливості використання цієї інформації під час планування та організації розслідування, проведення окремих процесуальних дій та розшукових заходів.

Наступним елементом, який ми вважаємо за необхідне виокремити в зазначеній структурі, є обстановка вчинення злочину. Так, В.Ю. Шепітько акцентує, що вона складається з таких частин: місце як частина матеріального середовища, що включає, окрім приміщення та ділянки місцевості, сукупність різних предметів; чинники регулятивного характеру, що визначають порядок діяльності; фактори поведінки людей у побуті й трудовій діяльності [110, с. 370-371]. Тобто ця складова характеризує подію вчинення кримінально караного діяння з огляду на часово-просторові характеристики, які необхідно визначати при проведенні ряду слідчих (розшукових) дій.

Також важливим елементом, який не можна оминати увагою і не включити в цю структуру, є особа злочинця. Вчені-криміналісти вказують на те, що відомості про дану категорію включають в себе інформацію про особу злочинця за залишеними ним слідами як на місці події,

в пам'яті очевидців, свідків, так і за іншими джерелами з метою встановлення напрямку і прийомів його розшуку і затримання [41, с. 84].

Підсумовуючи, зазначимо, що криміналістична характеристика незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є інформаційною моделлю, яка включає найбільш криміналістично вагомі відомості стосовно зазначеної групи кримінальних правопорушень, що можуть бути ефективно використані під час планування досудового розслідування та проведення окремих процесуальних дій і розшукових заходів. Серед її елементів виділено спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка вчинення злочину, слідова картина, особа злочинця (військовослужбовця). Визначені складові характеризуються обов'язковою розшуковою спрямованістю, що надає можливість працівникам поліції проводити слідчі (розшукові) дії та висувати слідчі версії під час досудового розслідування.

1.2. Способи та обстановка незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами

Спосіб вчинення злочину, безумовно, є основоположним елементом будь-якої криміналістичної характеристики. Досліджуване кримінальне правопорушення не є винятком з цього. Навіть навпаки – незаконне заволодіння означеними предметами уже в диспозиції статті Кримінального кодексу України вказує на важливість способу даного суспільно небезпечного діяння. Тому дослідження зазначеної складової цієї наукової категорії є першочерговою задачею нашої дисертаційної роботи.

Загалом, говорячи про дефініцію способу вчинення злочину в криміналістичному розрізі, одразу слід наголосити на тому, що до його визначення серед вчених немає єдиної позиції. Окремі науковці вказували на те, що це складова предмета криміналістики, а також наголошували на можливості використання знань про нього для пошуку слідів злочинів, встановлення злочинців і розкриття вчинених ними злочинів. Велике значення надавалось знанню типових способів вчинення окремих видів злочинів і розробці на цій основі методик

розслідування конкретних видів злочинів. Залежно від кримінально-правової кваліфікації злочинів вченими було сформульовано декілька визначень способу вчинення умисного злочину [64, с. 37].

У свою чергу, В.В. Тіщенко до змісту способів вчинення кримінального правопорушення відносить комплекс діянь злочинця з підготовки, вчинення і приховування злочину, обумовлених метою злочинного діяння, властивостями особи злочинця й обстановкою (об'єктивними і суб'єктивними факторами), результати яких відбиваються на матеріальних та інтелектуальних слідах, що характеризують психічні й фізичні риси особи злочинця [200, с. 18].

А вже М.П. Яблоков наголошує на тому, що залежно від специфічності винної поведінки, особливостей ситуацій, що виникають до та після вчинення злочину, та інших обставин структура способу вчинення злочину може бути тричленною (яка включає поведінку суб'єкта до, під час та після вчинення злочину), двочленною (у різних комбінаціях) та одночленною (характеризувати поведінку суб'єкта лише під час самого злочинного діяння) [106, с. 50].

Інші науковці під способом учинення кримінального правопорушення визначають відповідний порядок, послідовність рухів і прийомів, застосовуваних особою, які утворюють дії з підготовки до злочину (підшукування, пристосування засобів, знарядь, створення умов тощо), його вчинення (дії, безпосередньо пов'язані із зазіханням на об'єкт), а також ті дії з приховування, що відбуваються до моменту закінчення злочину [113, с. 60-69]. В цьому ж ракурсі В.К. Весельський, С.М. Зав'ялов та В.В. Пясковський спосіб вчинення злочину формулюють як спосіб дій з готування, вчинення та приховання слідів злочину, що характеризує криміналістично значимі відомості про виконавця і застосовані ним засоби та можливості їх використання у розкритті та розслідуванні злочинів [40, с. 27].

Тобто більшість науковців виділяє три складові способу вчинення: підготовку, безпосереднє вчинення та приховування кримінального правопорушення. З огляду на це доречно навести думку В.П. Бахіна, який вказує, що для виявлення злочинців і розкриття злочинів найбільш важливим є повноструктурний зміст способу. Дану позицію автор обґрунтовує тим, що велику кількість суспільно небезпечних діянь вчинює організована і професійна злочинність, для якої

підготовка до здійснення злочинів є елементом її життєдіяльності, а приховування злочинної діяльності представляє систему забезпечення цієї життєдіяльності [11, с. 199].

Доречною також є позиція Ю.В. Гавриліна, який акцентує, що способу притаманні індивідуальна визначеність, відносна стійкість та відображення в навколишньому середовищі у вигляді слідів. Це дозволяє ідентифікувати злочинця за ознаками способу вчинення злочину [49, с. 28].

Ми підтримуємо позицію Г.Г. Зуйкова, який спосіб формулює як систему дій під час підготовки, вчинення та приховування злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища та психофізичними властивостями особи, що можуть бути пов'язані з вибором використання відповідних знарядь або засобів та умов, місця і часу [74, с. 12].

На основі наукових досліджень учених-криміналістів ми визначили, що спосіб вчинення злочину становить взаємообумовлену систему дій з підготовки, безпосереднього учинення та приховування кримінального правопорушення, що обумовлені його метою.

Ведучи мову про досліджуване кримінальне правопорушення, розглянемо окремі думки науковців з приводу способу вчинення злочину в цьому розрізі. Так, окремі вчені-криміналісти серед типових способів вчинення злочину, пов'язаного з незаконним обігом зброї, виділяють: 1) підшукування об'єкта, з якого її можна викрасти, і ретельне його вивчення (режим роботи, маршрути, час і засоби пересування особи, яка має доступ до сховищ озброєння, наявність технічних засобів захисту й охоронної сигналізації, наявність сейфів та спеціальних захисних сховищ тощо); 2) підшукування осіб, яким можна зброю збути; 3) підшукування співучасників; 4) створення підроблених документів, що надають дозвіл на зброю або не показують її нестачу; 5) підшукування способів для виносу зброї з об'єкта та обладнання для цього тайників (в одязі чи речах); 6) підшукування місця для зберігання зброї, обладнання для цього тайників; 7) закупівля макетів зброї, якими можна замінити справжню у місцях її зберігання. Щодо способів вчинення злочину, відповідальність за який передбачено у ст. 263 КК України, то ними автори визначають: зберігання, носіння, придбання, виготовлення, ремонт, передачу та збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових

речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу (тобто незаконно). Незаконне носіння вогнепальної чи холодної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є умисними, вчиненими без передбаченого законом дозволу діями з їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо) [143, с. 252-253].

Окремі автори наголошують, що залежно від кількості елементів, які складають обіг конкретного зразка, виділяється три види обороту зброї: 1) повне (велике) коло обороту зброї – розпочинається з її виготовлення (початкова точка обороту) і закінчується її знищенням (кінцева точка обороту). Виготовлення і знищення являються унікальними елементами обороту – це разові дії, що не повторюються в «житті» конкретного зразка зброї. У великому колі зброя може обертатися десятки, сотні і навіть тисячі років. Велике коло закінчується знищенням зброї, тому подальший її рух є неможливим; 2) мале коло обороту зброї – включає в себе лише деякі елементи, які не є ні разовими, ні унікальними. Ці елементи можуть повторюватися багаторазово: збут, придбання, зберігання, носіння, перевезення, ремонт, застосування. Оскільки елемент знищення в малому колі відсутній, зброя може обертатися по ньому неодноразово; 3) коло користування зброєю – це елементи, що найчастіше зустрічаються і витікають з фактичного володіння зброєю: зберігання, носіння, перевезення, ремонт і застосування зброї [180, с. 55-56].

Зі свого боку, О.М. Вдовін серед таких способів виділяє: 1) способи вчинення злочинів, пов'язані з незаконним обігом зброї, боєприпасів (незаконні зберігання, перевезення або носіння); 2) способи вчинення злочинів, які забезпечують надходження зброї у незаконний обіг. Серед них виділено ті, що здійснюються: а) з необережності, коли злочинець не переслідує мету одержання вигід матеріального характеру: недбале зберігання, неналежне виконання обов'язків щодо охорони; б) з прямим умислом, але злочинець також не переслідує мету постійного отримання злочинного доходу (незаконні придбання, передача, незаконне виготовлення, переробка, ремонт); при цьому можливим є отримання разових винагород за вчинення зазначених дій; в) з прямим умислом, коли злочинець переслідує мету отримання постійного злочинного доходу або значних

матеріальних вигід разового характеру: незаконний збут, розкрадання або вимагання зазначених об'єктів, а також їх контрабанда [38, с. 47-48].

А вже Г.О. Бойко виділив спосіб вчинення і приховування злочину, а також особу злочинця як найбільш корисні дані, що мають специфіку порівняно з іншими видами злочинів, обумовлену спеціальним призначенням зброї і боєприпасів. Досить цікавою є позиція науковця стосовно необхідності розробки криміналістичної характеристики злочинів для окремих регіонів країни [32, с. 192].

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] надав змогу дійти висновку, що при вчиненні досліджуваної категорії злочинів має місце повноструктурний склад способу його учинення, адже у переважній більшості випадків (96%) було здійснено підготовчі заходи та приховування слідів злочину.

З цього приводу, зокрема, І.В. Капустіна наголошує, що у 78,5% випадків викрадення зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв готуються заздалегідь. Спектр дій з підготовки до вчинення злочину є досить широким, зокрема: вивчення умов зберігання зброї, системи його охорони (11,7%); вивчення злочинцями режиму роботи об'єкта або розпорядку дня мешканців квартири, у яких вони планують вчинити викрадення (13,5%); підбір співучасників (30,1%); підготовка і придбання знарядь злочину (12,1%); складання плану; підготовка місця для зберігання викраденої зброї або пошук каналів його збуту (2,7%). Найчастіше заволодіння вогнепальною зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами та пристроями вчиняються шляхом крадіжки (55,4% випадків), значно рідше – шляхом розбійного нападу (20,6%), грабежу (14,8%), привласнення чи розтрати (7,5%) та шахрайства (1,7%) [79, с. 70-72].

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] дозволив виокремити підготовчі заходи до учинення злочину, зокрема:

- вибір (пошук) об'єкта злочинного посягання – 91%;
- збирання інформації щодо об'єкта злочинного посягання – 47%;
- складання плану злочину – 23%;
- підбір співучасників злочину та розподіл між ними ролей – 19%;
- підготовка знарядь й засобів учинення злочину – 14%;
- вибір місця для переховування зброї, бойових припасів та вибухових речовин – 38%.

Зазначені заходи в більшості випадків застосовуються військовослужбовцями в певній сукупності.

Так, гр. Ю., будучи військовослужбовцем військової частини, приблизно о 22.00 годині, 03 жовтня 2014 року, знаходячись на території польового табору військової частини, що знаходиться за адресою: Харківська область, м. Чугуїв, діючи умисно, маючи на меті незаконно обернути на свою користь військове майно, вчинив таємне викрадення зброї, а саме автомата АКС-74. Крім того, 03 жовтня 2014 року, приблизно о 22.00 годині, солдат гр. Ю. викравши з військової частини автомат АКС-74, усвідомлюючи, що вказаний предмет являється вогнепальною зброєю, незаконно перемістив її до автовокзалу, після чого на автомобілі «Рено Логан» транспортував вказану зброю безпосередньо при собі до посту ДАІ № 3 «ХТЗ» у м. Харків, де приблизно о 02.00 годині 04 жовтня 2014 року був зупинений працівниками міліції [190].

Безпосередній спосіб вчинення злочину – це не просто сукупність певних актів поведінки, а їх визначена цілісна структура поведінки. Так, І.Ш. Жорданія акцентує, що дана категорія утворюється із взаємопов'язаних елементів, актів поведінки, спрямованих на підготовку, вчинення і приховування злочину. Ці акти поведінки – дії, операції, прийоми – сполучаються за певною ієрархією і субординацією як частини цілеспрямованої вольової діяльності [69, с. 73]. Тому зрозуміло, що розгляд наступної складової способу вчинення злочину (безпосереднього вчинення) має дуже важливе значення.

З цього приводу доречною є думка С.М. Зав'ялова, який наголошує на тому, що реалізація сформованого злочинного наміру, що втілюється в окремих практичних діях суб'єкта, займає велику частину способу вчинення злочину. Автор зазначає, що, здійснюючи злочинний намір, правопорушник вивчає та аналізує низку обставин, за яких має діяти, зважає на можливості осіб, з якими планує вчинити злочин. Як правило, на цьому етапі суб'єкт окреслює план своїх дій, обмірковує послідовність виконання деяких з них, готує знаряддя й засоби вчинення злочину, обирає спосіб їх застосування, продумує усунення певних перешкод, способи маскування слідів злочину [70, с. 37].

Ми підтримуємо думку А.І. Лобанова, який наголошує, що серед злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, розкрадання вогнепальної зброї та боєприпасів – найбільш небезпечне. Сучасна вог-

непальна зброя, боєприпаси, вибухові речовини і вибухові пристрої мають високий ступінь здатності до руйнування будь-яких об'єктів, тому їх розкрадання і подальше використання в злочинних цілях може призвести до тяжких наслідків. Внаслідок цього держава і суспільство в цілому зацікавлені у встановленні суворого контролю за обліком, зберіганням і використанням цих предметів і речовин [126, с. 110].

У свою чергу, А.А. Задоян зазначає, що розкрадання і вимагання зброї, що здійснюються військовослужбовцями, за своєю правовою природою є порушеннями спеціальних правил поведінки. Таке порушення є складним поведінковим актом, сутність якого полягає в невиконанні нормативного припису. Порушення правил придбання зброї є формою суспільно небезпечного протиправного діяння, що володіє специфічними властивостями, головними з яких визнаються: спеціальний характер відносин, в яких можливе вчинення діяння, особливе становище суб'єкта порушень цих правил застосування, системно-правовий, алгоритмічний і інформаційний характер механізму вчинення злочинів, своєрідність суб'єктивного аспекту порушення правил обороту [71, с. 17].

Загалом, як зазначає М.І. Карпенко, з об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 410 КК, може бути вчинено у таких формах:

– за ч. 1 – шляхом викрадення, привласнення, вимагання військового майна, заволодіння ним шляхом шахрайства;

– за ч. 2 – викрадення, привласнення, вимагання військового майна або заволодіння ним шляхом шахрайства військовою службовою особою зі зловживанням службовим становищем або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли істотної шкоди;

– за ч. 3 – дії, передбачені частинами першою або другою ст. 410, якщо вони вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, розбій з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого [81, с. 106].

До способів безпосереднього вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї, С.П. Мельниченко відносить такі: а) за допомогою транспортування поїздами, морськими й

повітряними суднами, коли серед вантажу знаходиться ретельно прихована зброя. Зброя може бути розміщена у спеціально обладнаній схованці або у важкодоступних місцях транспортного засобу; б) шляхом поштових відправлень; в) переміщенням особисто в ручній поклажі, у валізі, під одягом, у предметах-схованках, коробках тощо; г) за допомогою мережі Інтернет [141, с. 93].

Відповідно до роз'яснень зазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 4, відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовою особою своїм службовим становищем настає незалежно від місця вилучення цих предметів. Під викраденням вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв слід розуміти протиправне таємне чи відкрите, зокрема й із застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, їх вилучення у юридичних або фізичних осіб незалежно від того, законно чи незаконно ті ними заволоділи. Привласнення вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв має місце при їх утриманні, неповерненні власнику особою, якій вони були довірені для зберігання, перевезення, пересилання, надані у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо або в якій опинились випадково чи якою були вилучені в іншої особи, яка володіла ними незаконно. Вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв полягає в пред'явленні особі, яка законно чи незаконно ними володіє або у віданні чи під охороною якої вони перебувають, вимоги про їх передачу [162, с. 205].

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] дозволив дійти висновку, що способами незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами будуть:

- а) викрадення – 82%;
- б) привласнення – 12%;
- в) вимагання – 3%;
- г) заволодіння шляхом шахрайства – 3%.

На відміну від підготовчих заходів спосіб безпосереднього вчинення визначається конкретно в кожній ситуації.

Так, гр. О., будучи військовослужбовцем військової частини, 20 червня 2016 року приблизно о 22 годині 00 хвилин, маючи намір назавжди ухилитись від виконання обов'язків військової служби, самовільно, без дозволу командирів, залишив місце проходження служби – базовий табір військової частини та вибув спочатку до м. Покровськ Донецької області, де позбувся військової форми – шляхом поміщення її до смітцевого баку, а надалі в м. Дніпро. Гр. О., будучи військовослужбовцем військової частини, в той же час викрав військове майно, а саме зброю: автомат АКС-74 та боеприпаси: 4 магазини із 115 набоями калібру 5,45 мм, ввірені для службового користування солдату гр. М., та боеприпаси: гранату типу Ф-1 з маркуванням 107 3-83 Т з підривачем (запалом) з маркуванням УЗРГМ-2 18 82 349-2, тобто вивів з володіння військової частини В6250 майно, що перебувало на бухгалтерському обліку у вказаній частині, та мав реальну можливість ним (майном) розпоряджатися. Гр. О., з моменту викрадення військового майна та самовільного залишення місця служби, тобто з 22 години 10 хвилин 20 червня 2016 року, вибуваючи з території тимчасового місця дислокації підрозділу військової частини в смт. Желанне Ясинуватського району Донецької області до м. Покровськ, а надалі до м. Дніпро, без передбаченого дозволу спочатку носив у дорожній сумці, а у подальшому 21 червня 2016 року близько 21 годині 00 хвилин, перебуваючи у м. Дніпро, вул. Курчатова, 10, збув викрадене військове майно. Гр. О., продовжуючи свої дії, 21 червня 2016 року близько 21 годині 15 хвилин, перебуваючи на території Дніпровського центрального автовокзалу незаконно спочатку придбав у не встановленої слідством особи, а в подальшому носив вогнепальну зброю пістолет ЕКОЛ Major калібру 9 мм [185].

Цікавою є думка А.А. Задояна, що тимчасове утримання зброї, в тому числі у злочинних цілях, за своїми об'єктивними та суб'єктивними ознаками, а також характером суспільної небезпеки охоплюється, на нашу думку, складом незаконного носіння або зберігання вогнепальної зброї, боеприпасів тощо. Незаконному носінню або зберігання зброї завжди передує протиправний перехід цієї зброї у володіння. І якщо сам спосіб протиправного переходу не утворює складу іншого злочину, він цілком охоплюється складом незаконного носіння або зберігання зброї. Якщо ж тимчасово вилучена зброя була використана, наприклад, для скоєння злочину, то ці дії можуть утворювати

злочин проти особистості, власності, громадської безпеки тощо, але не свідчать про розкрадання зброї. Вимагання зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв слід визначити як вимога передачі зазначених коштів або прав на них під загрозою застосування насильства або знищення чи пошкодження чужого майна, а так само під загрозою поширення відомостей, що ганьблять потерпілого або його близьких, або інших відомостей, які можуть завдати істотної шкоди правам чи законним інтересам потерпілого або його близьких [71, с. 179].

Як було зазначено вище, третьою складовою способу вчинення злочину є його приховування. Так, Р.С. Белкін доречно акцентує, що система дій з підготовки, вчинення і приховування злочину детермінується умовами зовнішнього середовища та психофізіологічними властивостями особи. Дії з підготовки, вчинення та приховування злочинів, як зазначає автор, об'єднані загальним злочинним задумом, але у деяких випадках може мати місце самостійний спосіб приховування злочину [16, с. 212].

Актуальною в цьому розрізі є позиція П.В. Малишкіна, який наголошує, що для перспективи приховування суспільно небезпечного діяння злочинець найчастіше формує так звані штучні умови для ефективної реалізації задуманого. Автор зазначає, що в результаті здійснення ним комплексу дій для приховування злочину в обстановці злочину відображаються основні властивості ознак вибраного їм способу злочину. З інформації, отриманої з слідів, які особа лишила на місці події в ході здійснення дій з приховування злочину, стає можливим визначити спосіб їх вчинення, дії злочинця, вчинені з цією метою, розпізнати спосіб приховування [139, с. 22].

Спосіб приховування як самостійне явище, як вказує М.В. Салтєвський, реалізується тоді, коли злочин вчинений, у багатьох випадках зареєстрований і щодо нього ведеться розслідування. Усе це докорінно перебудовує систему його детермінуючих факторів. Коло можливих дій суб'єкта значно розширюється і може включати обмову, неправдиві показання, залякування свідків, наклеп, підробку документів тощо. У злочинах, учинених у співучасті, спосіб учинення може бути один, а способи приховування – різні в кожного співучасника» [174, с. 426].

Зі свого боку, В.О. Коновалова наголошує, що психічна напруженість при приховуванні злочину і наявність об'єктивних чинників,

що створюють певні, непередбачені перешкоди, порушують навіть ретельно продуману логіку приховування і створюють для злочинця можливість допущення безлічі промахів, з одного боку, і одержання важливої інформації для слідчого – з іншого [90, с. 21].

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] дозволив дійти висновку, що серед способів приховування досліджуваного злочину військовослужбовцями переважно використовуються такі заходи:

- зникнення з місця події – 97%;
- давання неправдивих свідчень у разі виявлення факту незаконного заволодіння зброєю – 67%;
- знищення слідів і знарядь злочинного діяння – 86%;
- відмова від дачі показань – 23%;
- висунення неправдивого алібі – 19%.

Так, солдат військової частини гр. В. проходив військову службу на посаді стрільця 2-го відділення 2-го стрілецького взводу 7-ї стрілецької роти 3-го стрілецького батальйону. Гр. В. 02 січня 2015 року, на виконання наказу командира військової частини ДСК «Щодо прибуття особового складу в зону проведення АТО», прибув до військової частини. За наказом командування військової частини мобілізованим військовослужбовцям, в тому числі і солдату гр. В., видано особисту вогнепальну зброю, видачу якої розпочато біля 01.00 год. 03 січня 2015 року старшиною роти. В цей час, 03 січня 2015 року в проміжок часу з 01.00 год. до 05.00 год. гр. В., маючи умисел на таємне заволодіння вогнепальною зброєю, що не підлягала видачі військовослужбовцям рядового складу – 09 мм пістолет Макарова, під час отримання особистої вогнепальної зброї – автомату АК-74, діючи умисно, непомітно для матеріально відповідальної особи – старшини – викрав з ящика зі зброєю 9 мм пістолет Макарова та, отримавши реальну можливість застосувати або розпорядитись викраденою зброєю, сховав її в особистих речах [181].

Підсумовуючи, слід наголосити, що спосіб вчинення незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є цілісною структурою з підготовчих дій, безпосереднього вчинення та приховування злочину. Кожен з названих елементів визначає певні характеристики об'єктивної сторони злочину та забезпечує окремі аспекти при проведенні СРД, НСРД та інших процесуальних дій.

Наступним елементом криміналістичної характеристики досліджуваного правопорушення, яку ми розглянемо, буде обстановка його вчинення. Стосовно її визначення звернемося до поглядів різних вчених. Так, В.С. Прохоров наголошує, що виведення зазначених обставин за межі об'єктивної сторони злочину означає, природно, їх виведення за межі злочину взагалі. Зрозуміло, що місце, час і обстановка не є ознаками діяння, однак вони – ознаки злочину – поняття більш широкого, ніж поняття діяння та наслідків, що ним заподіюються. Якби місце, час і обстановка вчинення злочину не були самостійними елементами об'єктивної сторони злочину, то вони не могли б фігурувати і в ролі ознак об'єктивної сторони складу злочину, оскільки із співвідношення об'єктивної сторони злочину та об'єктивної сторони складу злочину випливає: не кожна об'єктивна ознака злочину належить до ознак його складу, але будь-яка об'єктивна ознака складу злочину є ознакою злочину [119, с. 316-317].

У свою чергу, В.І. Куликов визначає під обстановкою вчинення злочину фактори, що зумовлюють поведінку злочинця як у період підготовки, так і при вчиненні злочину, до яких входять: а) місце і час вчинення злочину; б) склад учасників (група, за участю дорослих тощо); в) об'єкт злочинного посягання; г) матеріальні елементи оточуючого середовища (охорона об'єкта; вчинення злочину в умовах очевидності або неочевидності; можливість або неможливість залишення матеріальних або ідеальних слідів) [117, с. 74-81].

З цього приводу В.П. Анциферов зазначив, що обов'язковими елементами криміналістичних характеристик злочинів є сукупності відомостей, що характеризують місце, тривалість (час), обстановку тощо [5, с. 45].

Значення об'єктивної сторони злочину В.В. Локтіонова визначає такими характерними ознаками:

– є обов'язковою для будь-якого складу злочину, її відсутність виключає злочинність і караність вчиненого. Також слід враховувати, що наявність чи відсутність однієї або декількох ознак об'єктивної сторони може істотно вплинути на кваліфікацію діяння. Наприклад, у разі, якщо з незалежних від винного причин не настає наслідок при вчиненні складу з матеріальною конструкцією об'єктивної сторони, вчинене кваліфікується як незакінчений злочин;

– є головним критерієм розмежування суміжних складів злочинів. При цьому до уваги беруться як обов'язкові, так і факультативні ознаки

об'єктивної сторони складу злочину. Головним моментом при цьому є характеристика діяння і способу вчинення злочинного діяння. Наприклад, дві форми вчинення діяння, передбаченого ст. 146 КК, – викрадення людини або незаконне позбавлення волі – відрізняються одна від одної способом вчинення. При викраденні людини потерпілий захоплюється і переміщається в інше місце, у той час як незаконне позбавлення волі пов'язане з утриманням особи в місці звичайного для потерпілого перебування. Водночас, проводячи розмежування різних злочинів, слід враховувати й інші ознаки об'єктивної сторони: характер наслідків, місце, час, знаряддя вчинення посягання. Так, одна з відмінностей бандитизму (ст. 257 КК) від створення злочинної організації (ст. 255 КК) виявляється у знарядді вчинення злочину. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони бандитизму є наявність зброї, тоді як у злочині, передбаченому ст. 255 КК, ця ознака вважається факультативною;

– дозволяє розмежувати злочинне діяння від незлочинного. У цьому разі необхідно брати до уваги всю сукупність обставин справи, що характеризують зовнішню сторону протиправного діяння: спосіб посягання, розмір заподіяної шкоди, місце та обстановку його вчинення. Наприклад, кримінально каране хуліганство (ст. 296 КК) відрізняється від аналогічного адміністративного делікту – дрібного хуліганства – за ступенем порушення громадського порядку. Кримінальний делікт, на відміну від адміністративного, пов'язаний не просто з порушенням громадського порядку, а виражається у грубому порушенні правил поведінки в громадських місцях. Крім того, кримінально каране хуліганство має бути поєднане із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, або зі знищенням чи пошкодженням майна. У дрібному хуліганстві ця ознака відсутня; істотно впливає на ступінь суспільної небезпеки злочину і, як наслідок, на вид і розмір (строк) покарання. Наприклад, настання в результаті вчинення злочину тяжких наслідків значно підвищує ступінь його шкідливості. У багатьох випадках на розмір небезпеки злочину впливає спосіб його вчинення [127, с. 251-252].

Тобто обстановка вчинення кримінального правопорушення є системою різного роду взаємодіючих між собою об'єктів, явищ та процесів, що характеризують умови місця та часу, речові, природно-кліматичні, виробничо-побутові та інші умови оточуючого середовища, особливості поведінки непрямих учасників протиправ-

ної події, психологічні зв'язки між ними та інші обставини об'єктивної дійсності, що склалися на момент учинення злочину, які впливають на спосіб його вчинення та механізм, що виявляється в різних слідах, які дозволяють дійти висновку про особливості цієї системи та зміст злочину [225, с. 38].

Зі свого боку, В.Ю. Шепітько визначає її як частину матеріального середовища, що містить, крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні взаємовідносини між ними [150, с. 184].

На нашу думку, найбільш прийнятною позицією є твердження М.Х. Валєєва, який вирізняв такі складові: місце, час, об'єкт, предмет вчинення посягання, склад співучасників та характер їх взаємовідносин з потерпілим й іншими особами, а також матеріальні елементи оточуючого середовища [34, с. 21].

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] дозволив визначити зміст обстановки злочинного діяння. Першою складовою, яку ми розглянемо, є місце вчинення злочину. Дана складова є фрагментом події та містить значний обсяг інформації щодо способу вчинення злочину, характеристики слідів у широкому й вузькому розумінні, деяких даних про особу злочинця. Іноді воно може орієнтувати слідчого на виявлення відомостей про осіб, які чули або спостерігали подію і можуть повідомити певні відомості про неї. Адже, як доречно зазначає І.Ф. Герасимов, необхідно вивчити і зрозуміти весь механізм системи, де вчинено злочин [52, с. 9].

Тобто місце вчинення злочину розуміється фрагментом навколишнього середовища. Спираючись на таке розуміння, окремі науковці виділяють дві групи елементів, які оточують злочин: ті, що не мають криміналістичного значення (обстановка ніяк не пов'язана із злочинном і не впливає на його властивості, нейтральні щодо нього); ті, що мають криміналістичне значення; ті, що мають вплив на властивості злочину, безпосередньо виступаючи як його елемент; ті, що впливають опосередковано [148, с. 45].

Стосовно місця знаходження зброї доречно привести відомості з відомчих нормативно-правових актів. Так, перед виданням дозволу на зберігання зброї підприємству, установі, організації попередня перевірка проводиться за такими аспектами: по-перше, оглядаються приміщення, де буде зберігатися вогнепальна зброя, боєприпаси,

щодо міцності дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів, шаф, надійності замків, справності охоронної протипожежної сигналізації тощо; по-друге, перевіряється стан технічного устаткування (складів, баз, сховищ), обладнання забороненої зони; справність світильників; розчищення території; наявність охорони, постових вишок, блокпостів, сторожових собак, засобів пожежогасіння, зв'язку з найближчими постами і органами внутрішніх справ; по-третє, перевіряється стан охорони об'єктів, укомплектованість особовим складом, придатність його для охорони об'єктів та знання своїх обов'язків, організація служби стрільців, тривалість їх збору за сигналом «Тривога», порядок зміни і підміни, відповідність розміщення сил і дислокації постів, правильність ведення службової документації, а також планів оборони цих об'єктів в органах внутрішніх справ і проведення навчання з відпрацюванням взаємодії всіх видів нарядів. Ще однією з особливостей зберігання зброї та бойових припасів у міністерствах і відомствах, на підприємствах, в установах, організаціях і господарських об'єднаннях є регламентація цієї діяльності відомчими інструкціями, узгодженими з МВС України [160; 161].

Ми підтримуємо позицію С.В. Малікова, який наголошує на тому, що у випадках, коли військовослужбовець викрадав зброю і боєприпаси поза територією базових військових таборів або блок-постів (на бойовому виїзді, на марші, під час короткочасних стоянок) і не мав реальної можливості негайно збути викрадене, то місцями обладнання схованок були або його особисті речі, або бойова і інша спеціальна техніка. Автор акцентує увагу на тому, що в подальшому, після повернення в базовий військовий табір або на блок-пост, військовослужбовець або переховував викрадене на території базового військового табору або блок-поста, або залишав зберігатися в бойовій та іншій спеціальній техніці. З огляду на зазначене С.В. Маліков доходить висновку, що доказове значення часом мали не стільки вилучені під час обшуку викрадені предмети озброєння, скільки місце їх виявлення. Така деталізація при висуненні версій з урахуванням конкретних обставин дозволяла цілеспрямовано вести розшук викраденого як на території базового військового табору або блок-поста, так і далеко за її межами [138, с. 30], що ми підтримуємо.

З огляду на проведені дослідження [Додаток А] нами було запропоновано класифікацію місць учинення злочинів, зокрема:

- військові частини – 66%;

- складські приміщення – 29%;
- місця несення служби (блокпости, маршрути патрулювання) – 5%.

Встановлення часу в методиках розслідування окремих видів злочинів відіграє важливу роль. Зокрема, визначення часу виконує роль для визначення багатьох аспектів: для з'ясування тривалості кримінальних дій, визначення можливості їх попередження тощо [228, с. 45].

Як доречно наголошує В.П. Анциферов, обов'язковими елементами криміналістичних характеристик злочинів є сукупності відомостей, що характеризують місце, тривалість (час), обстановку тощо [5, с. 45]. Визначення часу вчинення злочину, на чому акцентують увагу більшість науковців, потрібне, по-перше, для встановлення дії кримінального закону в часі; по-друге, для встановлення протиправності суспільно небезпечного діяння; по-третє, для встановлення часу виникнення кримінальних правовідносин; по-четверте, для встановлення передумов кримінальної відповідальності – осудності та досягнення особою передбаченого законом віку, необхідного для визнання її суб'єктом злочину; по-п'яте, для встановлення давності кримінальної відповідальності [29, с. 3].

У свою чергу, М.В. Салтевський зазначає, що типовими питаннями, які вирішуються слідчим на досудовому розслідуванні, є такі: період часу, за який особа могла вчинити злочин; наявність певних професійних здібностей злочинця; неправдивість заяви про алібі; використання злочинцем транспорту і місце його проживання [173, с. 49-51].

Також слід наголосити, що встановлення конкретного часу може розкрити ймовірність учинення суспільно-небезпечного діяння конкретною особою в певні години дня чи ночі. Адже, як зазначається в криміналістичній літературі, воно важливе не тільки для виявлення безлічі обставин, що сприяють розслідуванню злочинів, а й розглядається як необхідна умова вивчення причинно-наслідкових зв'язків і взаємовідносин між елементами криміналістичної характеристики [87, с. 42].

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] дозволив визначити, що залежно від часу учинення правопорушення приблизно 45% діянь вчинюється увечері (з 18 до 24 години); 12% – вранці (з 6 до 12 години); 29% – в денний час (з 12 до 18 години); 14% – вночі (з 24 до 6 години).

Також аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] дозволив акцентувати, що відповідно до характеристики дня тижня вказані злочини вчиняються здебільшого у суботу та неділю (52%). Тобто найбільша їхня кількість припадає на час послабленого режиму несення служби та охорони військового об'єкта.

Стосовно сезонності вчинення досліджуваного кримінального правопорушення на основі емпіричної бази [Додаток А] встановлено, що 37% заволодінь зброєю учинено навесні, 28% – влітку, 19% – восени, 16% – взимку. Наведені дані вказують на певні особливості вказаного кримінального правопорушення.

Також необхідно розглянути питання умов, що впливають на вчинення незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. З цього приводу доречно навести позицію В.Ф. Єрмоловича, який розглядає такі їх особливості:

1) суб'єкт правильно і повно сприймає і оцінює об'єктивну обстановку і будує свої дії згідно з поставленою метою, враховуючи всі чинники, що складають її зміст;

2) суб'єкт правильно і повно сприймає й оцінює об'єктивну обстановку, використовує всі чинники, що сприяють досягненню поставленої мети, але внаслідок самовпевненості або інших причин нехтує її окремими несприятливими чинниками, не враховує їх у своїх діях;

3) суб'єкт унаслідок неуважності, недбалості, недостатності знань, хвороби, через стан наркотичного або алкогольного сп'яніння, недостатнього розвитку органів чуття і т.п. невірною і не повністю усвідомлює об'єктивну обстановку, спотворено її сприймає або помиляється в оцінці значення її чинників;

4) суб'єкт може діяти, свідомо нехтуючи чинниками об'єктивної обстановки, не докладаючи зусиль для використання у вибраному способі дій сприятливих чинників, не вживаючи заходів до того, щоб пристосуватися до несприятливих умов або подолати їх [65, с. 65].

Зі свого боку, В.Г. Волчок наголошує, що розкрадання предметів озброєння характеризується високим ступенем латентності, багато злочинів виявляються через досить тривалий період часу після їх вчинення, тому всі статистичні дані про них правильні лише відносно. При оцінці стану злочинності необхідно враховувати, що командування військових частин і підрозділів, безпосередньо відповідає за стан справ зі злочинністю, не зацікавлене в розголосу фактів

розкрадань і втрат зброї і має реальну можливість списувати пропажі на заняття, навчання і бойові дії [48, с. 46].

Продовжуючи свою думку, автор зазначає, що, як і раніше, основним принципом в боротьбі з розкраданнями зброї є пріоритет заходів попередження. Основними причинами та умовами здійснення розкрадань зброї, на його думку, є такі: недоліки в зберіганні та охороні, слабке фінансування будівництва місць зберігання зброї; недоліки в організації та несення вартової і внутрішньої служби, низьке матеріальне становище військовослужбовців [48, с. 186].

У свою чергу, А.І. Лобанов до фактів, що становлять оперативний інтерес стосовно боротьби зі злочинами у сфері незаконного обігу зброї, відносить обставини, що сприяють їх вчиненню. На практиці подібні обставини знаходять найрізноманітніший прояв. У першу чергу це причини і умови, що сприяють виникненню і реалізації злочинного наміру. До головних же з них автор відносить такі:

- недоліки в системі державного контролю за обігом зброї, боєприпасів;

- наявні порушення правил їх обліку, належного збереження;

- недбале її використання [126, с. 145].

Проведене С.А. Шалгуновою та О.В. Дуйловським узагальнення літератури дозволило визначити певні етапи формування причин та умов вчинення правопорушень і злочинів серед військовослужбовців. Зокрема, автори умовно виділили 5 етапів, на яких відбувалося формування детермінант протиправної поведінки військовослужбовців: 1) часткова реорганізація військових підрозділів, що виконували схожі із сучасними ВВ функції, яка автоматично перенесла на радянську армію негативні явища царської армії (що існувала до Жовтневої революції 1917 р.); 2) створення новітніх військових формувань для охорони й конвоювання, у яких почалася формуватися нерівність між військовослужбовцями та партійними керівниками, хибне розуміння правил побудови військ (1917–1918 рр.); 3) створення військ НКВС із певною спеціалізацією та чітко визначеними завданнями на забезпечення внутрішнього порядку й боротьби зі злочинністю, під час якого до військ потрапляли особи, які самі мали кримінальний досвід, проте визвалися постраждалими від царського режиму, були безпринципними, аморальними, мали необмежену жагу до влади (1918–1919 рр.); 4) тривалий період розбудови українських внутрішніх військ і сталого їх розвитку, під час якого

в умовах жорсткої дисципліни, посилення підозри та політичної диктатури окремих керівників держави й військових начальників за допомогою корупційних зв'язків почала формуватися військова еліта (під час її знищення відбувалися процеси приховування фактів порушень дисципліни й закону), відновлення на новому рівні більш витончених схем зловживань (1919-1984 рр.); 5) період непередуманого скорочення внутрішніх військ на тлі розвалу сталої системи управління державою, нівелювання соціальних і людських цінностей, руйнування моральності й патріотизму, перетворення армії на джерело отримання прибутку та вирішення власних корисливих потреб (1985-1991 рр.); 6) період хаотичного й непередуманого руйнування військ, практично повне зневажання принципів єдиноначальності та дисципліни на вищих рівнях, поєднане з вимогами їх суворого дотримання для нижчих, відкрите використання начальниками й командирами можливостей згідно зі службою та посадою для вирішення особистих проблем, покладання на внутрішні війська функцій, не притаманних військам, насичення військовослужбовцями, які «не знайшли» себе в інших військових формуваннях (Збройних Силах України, НГ, Президентському полку охорони, спецпідрозділах правоохоронних органів тощо), були звільнені з них унаслідок професійної непридатності, службової недбалості або від них просто позбулися, призначення на ключові керівні посади (командирів військових частин, начальників управлінь та їх заступників) військовослужбовців, які за своїми моральними, діловими й професійними якостями не відповідають вимогам і здоровому глузду, у результаті сталих корупційних схем та «підтримання» за грошові винагороди дилетантів на цих посадах (з 1991 р. і донині) [43, с. 107-108].

Ми підтримуємо думку авторів, які детермінантами конкретного одиничного військового злочину визначають такі: 1) матеріальні труднощі військових, які вчинили корисливі злочини через незадовільне соціальне забезпечення і соціальний захист їх сімей; 2) психічні й психологічні відхилення при вчиненні насильницьких злочинів, сформовані у військовослужбовців як до, так і під час несення служби; 3) вживання алкоголю, наркотиків; 4) правовий нігілізм; 5) незадовільна педагогічна й виховна робота військових командирів з конкретними підлеглими, які потребують підвищеної уваги та наставництва; 6) недостатня кількість військових психологів і невідповідність форми й змісту їх діяльності викликам сучасної армії [2, с. 118].

Нами було сформульовано такі умови, що безпосередньо впливають на спосіб учинення злочину:

- а) характеристика об'єкта, з якого планується провести незаконне заволодіння означеними предметами (наявність постійної охорони, кількість зброї, умови її зберігання);
- б) часовий період роботи об'єкта;
- в) маршрути й засоби пересування охоронців (добового наряду);
- г) кількісні й якісні характеристики членів групи.

Слід зазначити, що вплив обстановки злочину на спосіб його вчинення помітний вже на стадії безпосереднього вчинення, незалежно від наявності чи відсутності умислу. Так, якщо правопорушник потрапляє в обстановку, яка відрізняється від прогнозованої, залежно від реалій дійсності, саме в момент реалізації злочинного задуму він може змінити спосіб злочину. За умови відсутності стадії приготування до злочину вибір способу злочину значною мірою залежить від обстановки злочину, оскільки вона дає змогу зорієнтуватися у виборі потрібного методу та образу дій в залежності від наявних у злочинця навичок та звичок. Тому, як доречно зазначає М.П. Яблоков, обстановка багато в чому визначає і коректує спосіб вчинення злочину [102, с. 70].

Ми підтримуємо позицію А.А. Задояна, який особливістю аналізованих злочинів (розкрадання, незаконний оборот зброї, боєприпасів і вибухових речовин) визначає не тільки те, що вони самі по собі становлять підвищену суспільну небезпеку, а й те, що вони здатні стимулювати зростання різних видів тяжких злочинів. Насильницьким і корисливим злочинам у багатьох випадках передусь незаконне придбання, розкрадання, виготовлення, носіння, зберігання зброї, боєприпасів і вибухових пристроїв, які потім використовуються для досягнення злочинних цілей. Серйозні побоювання кримінологів викликає і ситуація з вимаганням зброї і боєприпасів. Існують і зворотні взаємозв'язки цих видів злочинної поведінки, коли злочин вчиняється виключно з метою заволодіння зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями. Слід зазначити, що в останні роки злочинність, пов'язана з незаконним обігом зброї та боєприпасів, набула нових форм, трансформувалася. Зброя, боєприпаси, вибухові речовини і вибухові пристрої перетворилися в товар, що приносить

підвищені доходи. Ця обставина відразу ж зробило їх об'єктом зазіхань з боку злочинних елементів, що в свою чергу призвело до виключно високої концентрації незаконно звертається серед населення зброї та боєприпасів [71, с. 15].

На думку І.Ю. Білого, спеціально-кримінологічні заходи попередження розкрадання військовослужбовцями зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв – це маючі специфічні закономірності і піддані статистичному обліку та контролю основні ланки процесу попередження, що представляють собою конкретні способи впливу, які застосовуються спеціальними військовими суб'єктами профілактики в зв'язку з необхідністю усунення криміногенних причин і умов, а також інтенсифікації факторів, що перешкоджають розкрадання військовослужбовцями зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв. Автор класифікував їх на такі види:

- за механізмом впливу на криміногенні чинники: заходи-норми, заходи-команди, заходи-дії;

- за способом впливу на криміногенні чинники: заходи інформаційного впливу, контролю, зміни статусу особистості, соціальної оцінки дій військовослужбовця, захисту матеріальних об'єктів, коригування управлінських, правових і технологічних процесів, підтримки нормативно закріплених режимів діяльності;

- за суб'єктами профілактичної діяльності: здійснювані органами військового управління (непроцесуального характеру) і прийняті у кримінальній справі органами військової юстиції (що носять, як правило, процесуальний характер) [18, с. 169].

Серед профілактичних заходів щодо незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами В.Г. Волчок виділяє такі:

- вдосконалення правової бази (обмежувальні норми);
- кадрове та матеріальне забезпечення працівників служби;
- подолання відомчої роз'єднаності;
- оперативне прикриття навчань і перевезень великих партій озброєння;
- великомасштабні міжрегіональні заходи щодо вилучення зброї; комплексне обстеження сховищ;
- технічне оснащення сховищ, обладнання рубежів захисту;

- посилення режиму контролю за порядком видачі та списання зброї і боєприпасів шляхом доопрацювання існуючих наказів з цього питання;
- активізація оперативних заходів в місцях реалізації зброї та боєприпасів;
- створення банку даних зброї, що складається на озброєнні і складається в розшуку (єдина інформаційно-пошукова система);
- посилення патріотичного виховання призовного контингенту;
- інвентаризація зброї;
- забезпечення можливості ідентифікації виробленого і перебуває на озброєнні;
- використання ідентифікаційних карт на зброю, що дозволяють визначити об'єкт, з якого викрали одиниця [48, с. 78].

Крім зазначених, у висновках автор наголошує на тому, що до заходів профілактики розкрадань зброї серед військовослужбовців можна віднести: здійснення заходів щодо забезпечення належної їх збереження; поліпшення підбору кадрового складу осіб безпосередньо відають питаннями обліку, використання та охорони вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв; підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів з припинення зазначених злочинів; активізацію оперативно-розшукової діяльності щодо виявлення каналів надходження зазначених предметів в незаконний обіг; підвищення рівня соціальної захищеності військовослужбовців, зокрема збільшення розміру грошового утримання, компенсацій та інших соціальних виплат, вдосконалення системи пільг; поєднання гласних і негласних заходів протидії зазначеним злочинам. Позитивні результати в боротьбі зі злочинністю матимуть заходи, спрямовані в цілому на зміцнення дисципліни і порядку в суспільстві і в армійському середовищі [48, с. 187].

Підсумовуючи, зазначимо, що обстановка вчинення незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є структурою, до якої входять такі елементи, як місце, час та умови вчинення. На основі аналізу кримінальних справ й проваджень, опитування респондентів визначено місця учинення злочину. Залежно від часу учинення незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами з'ясовано, що найбільша їхня кількість відбувається увечері – з 18 до 24 години.

1.3. Предмет злочинного посягання та слідова картина злочину

Кожне кримінальне правопорушення направлене на спричинення певних негативних наслідків, які можуть передбачатися або не передбачатися особою. Відповідно до чинного Кримінального кодексу об'єктом посягання в більшості випадків є суспільні відносини конкретної сфери життя. В той же час предмет злочину є не в усіх диспозиціях зазначеного нормативно-правового акта. На відміну від цього у криміналістичному розумінні даний елемент буде мати місце в більшості випадків, коли йде безпосереднє посягання на певні матеріальні речі, навіть без зазначення предмету в диспозиції відповідної статті (наприклад, хуліганство). Розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами вимагає від працівників правоохоронних органів визначення конкретних предметів, які потрапили до рук злочинця. Тому зазначений елемент криміналістичної характеристики є беззаперечно важливим в розрізі досліджуваного кримінального правопорушення.

Відносини власності як безпосередній об'єкт злочину, у тому числі і в ст. 410 КК України, нерозривно пов'язані з предметом злочину, який є обов'язковою ознакою злочину, оскільки він вказується безпосередньо в законі. У кримінально-правовій літературі прийнято розділяти ці поняття. Проте єдність в розумінні предмета злочину не досягнута.

Слід наголосити на тому, що предмет злочинної діяльності як складова криміналістичної характеристики має відмінності від предмета злочину в кримінально-правовій характеристиці. Так, С.Ф. Кравцов зазначає, що в літературі існують не менш як п'ять різних, а іноді й взагалі таких, що виключають один одного, поглядів на саме поняття предмета злочину та його обсягу [98, с. 29]. Загалом, є дві протилежні тенденції з питання про спричинення збитку предмету злочину. Прихильники першої дотримуються тієї думки, що при скоєнні злочину предмету не заподіюється шкода. Згідно з протилежною точкою зору предмету може бути спричинена матеріальна або фізична шкода.

Розглянемо деякі з них. Як доречно наголошує П.К. Кривошеїн, предмет посягання відіграє важливу роль у з'ясуванні характеру вчиненого злочину. Його властивості нерідко дозволяють відмежувати

злочин від адміністративного чи іншого правопорушення, оскільки оцінка багатьох дій значною мірою залежить від характеристики саме предмета злочину (зокрема, встановлення ознак предмета посягання є необхідною передумовою для з'ясування поняття продовжуваного злочину) [99, с. 24].

У свою чергу, М.Й. Коржанський предмет злочину визначає як конкретний матеріальний об'єкт, у якому виявляються певні сторони, властивості суспільних відносин (об'єкта злочину), впливом фізичної або психічної дії, на який заподіюється суспільно-небезпечна шкода у сфері цих суспільних відносин [95, с. 122].

А ще в 1950-х роках Г.А. Крігер зазначав, що предметом злочину слід вважати те, що зазнає безпосереднього впливу з боку злочинця при посяганні останнього на певні суспільні відносини. Дослідник цю наукову категорію визначає як сукупність фізичних осіб і їх дії, що виражають певні суспільні відносини, юридичні особи (підприємства, установи, організації), а також речі чи процеси, які слугують умовою існування або формою вираження чи закріплення конкретних суспільних відносин [100, с. 123].

У свою чергу, М.В. Салтевський з криміналістичної точки зору визначав предмет злочину як фізичне тіло живої і неживої природи, органічного або неорганічного походження, яке перебуває у твердому, сипучому, рідкому або газоподібному стані, піддається безпосередньому впливу і відображає його механізм [174, с. 41]. Натомість А.А. Музика наголошував на тому, що безпосередній фізичний вплив на предмет знаходить свій вираз у різноманітних формах, і при цьому здійснюється з приводу певних матеріальних цінностей. Фізичний вплив на предмет може бути тісно пов'язаний із психічним впливом щодо потерпілого від злочину, у такому разі слід вести мову про психофізичний вплив злочинця. Психічний вплив на потерпілого від злочину має свій прояв при вчиненні таких дій (бездіяльності), як примус, обман, схиляння, погроза, ухилення від виконання обов'язку тощо. При цьому фізичного впливу на предмет посягання може й не бути [147, с. 135]. Тобто як предмет потрібно розглядати не будь-який предмет обстановки вчинення злочину, що взаємодіяв із суб'єктом злочину, а предмет, з яким пов'язано настання шкідливих наслідків [223, с. 48].

Ми підтримуємо позицію науковців, які визначають, що матеріальні цінності самі по собі не можуть зазнавати будь-якої шкоди, тобто

шкода не може бути завдана предмету злочину – він не спроможний усвідомити якихось втрат, оцінити їх. Більше того, і нематеріальні цінності, і соціальний зв'язок між суб'єктами суспільних відносин при вчиненні злочинного посягання не здатні усвідомлювати заподіяної шкоди. Шкода може бути завдана лише фізичним або юридичним особам, суспільству чи державі. При цьому тільки людина (в аспекті понять «фізична особа», «юридична особа», «суспільство», «держава») може усвідомити негативні зміни, що відбулися в певних суспільних відносинах, або оцінити створену небезпеку порушення таких відносин. Отже, предмет злочину може бути безпосередньо пов'язаний із суспільно небезпечними наслідками. Це є характерним лише для тих випадків, коли істотна шкода у сфері певних суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом, завдається саме шляхом безпосереднього злочинного впливу на матеріальні цінності (предмет злочину). Наприклад, матеріальні цінності можуть бути викрадені, знищені або змінені їх певні властивості. При цьому суспільно небезпечні наслідки діяння полягають саме у змінах, що відбуваються в предметі злочину [147, с. 138].

З огляду на вищезазначене найбільш прийнятним, на наш погляд, є більш широке розуміння предмета злочину. На відміну від об'єкта злочину, якому завжди заподіюється шкода, предмету злочину шкода може бути й не заподіяна при незаконному заволодінні військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. При пошкодженні (знищенні) зброї, навпаки, предмету завдається шкода.

Ми наголошуємо на тому, що досліджуваний елемент криміналістичної характеристики є обов'язковою складовою для правильної кваліфікації злочинного діяння, а також орієнтуючою інформацією при проведенні окремих процесуальних дій стосовно доказування факту незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Стосовно окремих складових предмета кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 410, слід зазначити таке. Так, В.П. Бодаєвський, ґрунтовно дослідивши зазначений склад злочину з кримінально-правової точки зору, вказав, що його «основний безпосередній об'єкт – це суспільні відносини, які виникають під час реалізації встановленого законодавством України порядку управління військовим майном як форми здійснення державою свого права

власності на це майно; ...безпосередній об'єкт аналізованого злочину складний, оскільки включає в себе додатковий обов'язковий безпосередній об'єкт, яким виступають суспільні відносини, що випливають із права власності, а також ряд додаткових факультативних безпосередніх об'єктів» [31, с. 7].

Найважливішою складовою об'єктів військових злочинів С.О. Харитонов визначає військові формування, у відповідних підрозділах яких як кадрова військова компонента (потенціал) здійснюють військову службу військовослужбовці та військовозобов'язані під час проходження зборів. При цьому їм притаманні такі ознаки: 1) виконання військовослужбовцями (військовозобов'язаними) в особливому порядку службових обов'язків (обов'язків військової служби); 2) регламентація їх діяльності військовим законодавством, яке не поширюється на інші види діяльності; 3) головне – рішення специфічних завдань воєнної безпеки держави специфічними засобами. Особливості правового статусу військовослужбовця (військовозобов'язаного), які традиційно розглядаються як головний фактор виокремлення воєнно-кримінального законодавства, визначаються характером військової служби, її пріоритетами перед іншими видами діяльності. Саме особливий характер діяльності військовослужбовців, ми вважаємо, обумовлює необхідність виділення інтересів військової служби в самостійний об'єкт кримінально-правової охорони та встановлення спеціального режиму кримінальної відповідальності військовослужбовців [208, с. 248].

Наотмість, наприклад, В.І. Рибачук вважає, що до предмета злочину, передбаченого ст. 263 Кримінального кодексу України, треба включити а) гладкоствольну мисливську зброю; б) вибухові пристрої; в) металеву зброю; г) електрошокові прилади та іскрові розрядники, що застосовуються при скоєнні злочинів та з'ясуванні стосунків між професійними злочинцями і терористами [166, с. 15].

Як наголошує М.І. Карпенко, предмет незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами існує поруч з об'єктом та є самостійною факультативною ознакою зазначеного складу злочину. Ним є зброя, бойові припаси, вибухові або інші бойові речовини, засоби пересування, військова та спеціальна техніка чи інше військове майно. Крім перелічених видів військового майна, предметом аналізованого злочину, що вчиняється шляхом шахрайства або вимагання, є й право на військове майно [82, с. 79]

Ми підтримуємо зазначену позицію в ракурсі наведених речей і вважаємо, що предмет досліджуваного кримінального правопорушення в розрізі предмету дослідження складається з таких складових:

- зброя;
- бойові припаси;
- вибухові речовини.

Тепер необхідно зрозуміти, що ж входить до складу озвучених понять. З приводу терміна «зброя» можна привести думку Є. Лаппо, який визначав її як пристрій, конструктивно забезпечений і функціонально призначений для ураження живої чи іншої цілі на відстані орієнтованим у просторі поодиноким або множинним металевим снарядом, який отримує спрямований рух надмірним тиском газів, що утворюються при горінні або детонації речовин [122, с. 45]. А вже М.Г. Пінчук вважає, що це зброя, призначена для ураження цілі на відстані металевим снарядом, що приводиться в рух миттєвим вивільненням хімічної енергії заряду пороху чи іншої речовини [154, с. 9].

Криміналістика розглядає поняття зброї, її види, ознаки та класифікацію, закладає основу експертного дослідження зброї як предмета злочину і вивчає її в межах балістики, щодо якої, а саме її назви, сьогодні немає єдиної думки. У різних країнах її називають по-різному: балістикою, судовою балістикою, судовою (криміналістичною) балістикою, криміналістичним дослідженням вогнестрільної зброї, вогнепальним (вогнестрільним) зброєзнавством і т. ін. [28, с. 19].

Загалом, на думку багатьох науковців, зброя – це сукупність засобів ураження, що застосовуються в збройній боротьбі для знищення живої сили, техніки і споруд противника. У більш вузькому значенні зброєю називається озброєння видів збройних сил або родів військ і сил. За джерелами енергії і видами впливу зброя поділяється на вогнестрільну, реактивну, мінно-вибухову, ядерну, хімічну і бактеріологічну. За масштабами ураження розрізняють зброю звичайну і зброю масового знищення. За видами збройних сил і родів військ зброєю поділяють на авіаційну, морську, ракетну, стрілецьку, артилерійську, бронетанкову та інші, а за характером обслуговування – на індивідуальну і групову [204, с. 286].

Стосовно видового об'єкта правопорушень у сфері обігу зброї І.Г. Васильєв зазначає, що порушення правил дозвільної системи, який є родовим для подальших ступенів логічного поділу,

утворюють логічну координовану серію. Автор наголошує, що загальному родовому поняттю «порушення правил дозвільної системи» підпорядковується видова координаційна серія порушень правил обігу зброї, що утворена диспозиціями окремих статей: порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передання іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї; порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів; порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та правил взяття її на облік; ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів; порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів й ін. [37, с. 209-210], що ми підтримуємо.

Зі свого боку, С.О. Харитонов зазначає, що зміст елементів видових об'єктів військових злочинів відіграє роль, так би мовити, «перехідного містка» між родовим об'єктом, правовідносинами, що складаються і функціонують при здійсненні військової служби, та безпосередніми об'єктами, тими конкретними суспільними відносинами, проти яких прямо та безпосередньо спрямоване злочинне діяння і які, внаслідок цього, спеціально беруться під охорону кримінальним законом. Він є критерієм внутрішньої класифікації злочинів, передбачених розд. XIX КК. Відповідно саме видовий об'єкт дає можливість класифікувати військові злочини на окремі структурно визначені групи та є системоутворюючим критерієм. У цій класифікації загальний об'єкт злочину відповідає філософській категорії загального, родовий об'єкт – особливого, видовий об'єкт – окремого. Безпосередній об'єкт є лише окремим випадком прояву окремого виду суспільних відносин [208, с. 250].

Слід акцентувати, що латентною залишається кількість одиниць вогнепальної зброї, яка знаходиться в незаконному володінні. Злочини, що вчиняються з використанням зброї, відрізняються високим ступенем латентності через відсутність законодавчої визначеності цього виду злочинів та статистики «збройних» злочинів. Вимір латентної злочинності є предметом розгляду самостійних кримінологічних досліджень [124, с. 63-64].

У свою чергу, О. Фролов вказує, що розуміння терміна «зброя» залежить від, так би мовити, «галузевої характеристики». Тобто кожна галузь права вбачає в концепті «зброя» те, що вважає за потрібне вбачати, зокрема: а) адміністративне право – що зброя є основною складовою дозвільної системи; б) кримінальне право – що це засіб, спеціально сконструйований для ураження живої цілі; в) криміналістика – що це предмет або пристрій, здатний заподіяти летальні ушкодження; г) цивільне право – що це річ, яка може перебувати у власності та якою можуть розпоряджатися за власним розсудом; д) конституційне право – що це засіб задоволення конституційних прав громадян на самозахист; е) теорія держави та права – що це предмети, обіг яких здійснюється в дозвільному порядку [207, с. 413].

Цікавою є думка В.І. Рибачука, яки пропонує вогнепальну зброю, виготовлену саморобним способом, навіть якщо вона відрізняється примітивністю конструкції, визнавати вогнепальною зброєю, незалежно від того, що є технічною основою для викидання снаряда – застосування пороху чи його замінників, підтверджуючи свою думку тим, що сам факт виготовлення предмета, здатного зробити постріл і який має пробивні властивості снаряда, достатньо для нанесення навіть легких тілесних ушкоджень [166, с. 63].

Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України № 10 «Про судову практику в справах про хуліганство» від 22.12.2006, вогнепальною зброєю вважаються пристрої промислового чи кустарного виробництва, призначені для ураження живої цілі за допомогою снаряда, що приводиться в рух енергією порохових газів чи інших спеціальних горючих сумішей. Це всі види бойової та іншої стрілецької зброї військового зразка, спортивні малокаліберні пістолети, гвинтівки, самопали, пристосовані для стрільби порохомими зарядами, газові пістолети, нарізна мисливська зброя, а також перероблена зброя, в тому числі обрізи із гладкоствольної мисливської зброї [163].

У зв'язку з ситуацією на сході України зброя з 2014 року набула досить широкого розповсюдження серед багатьох громадян. Хвиля насильства, що піднята злочинним світом, підвищила попит на зброю, привела до розширення так званого «збройного чорного ринку», який наповнюється не тільки з внутрішніх джерел, а й за рахунок активного придбання одиниць зброї за кордоном.

Проблема зайшла настільки глибоко, що вогнепальна зброя в руках зловмисників та й законслухняних громадян сприймається як норма, причому рівень свідомості багатьох власників зброї такий, що вони готові пустити її в хід без найменшого коливання [26, с. 37]. З приводу застосування вогнепальної зброї потрібно зазначити, що наразі питання нагляду та контролю за суб'єктами, які мають дозвіл на виробництво, ремонт, торгівлю, передачу, облік, зберігання, утилізацію вогнепальної зброї, є досить дискусійним. Зокрема, І.Г. Богатирьов наголошує на тому, що назріла потреба розширити можливість держави щодо роботи автоматизованої інформаційно-пошукової системи нагляду та контролю за вогнепальною зброєю [30, с. 13].

Ми підтримуємо позицію Д. Корецького, який формулює поняття зброї як предметів і механізмів, спеціально призначені для ураження живої цілі або мішеней, виготовлених за типом історично вироблених зразків, які максимально відповідають завданням «злочинного задуму» та які не мають іншого цільового призначення [94, с. 132].

Згідно з пунктом 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 4 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами», до вогнепальної зброї, яка є предметом злочинів, передбачених ст. 410 КК, «належать усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї як серійно виготовленої, ... для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей)» [162, с. 204].

Стосовно класифікації зброї, то залежно від рівня суспільної небезпеки та ступеня уражаючих властивостей виділяють три групи зброї: 1) газова зброя, холодна зброя, в тому числі метална; 2) вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини і вибухові пристрої; 3) ядерна, хімічна, біологічна та інші види зброї масового ураження [57, с. 392].

Наприклад, О.С. Тарасенко за результатами проведеного аналізу відповідних кримінальних проваджень встановив, що найчастіше предметом незаконного поводження з вогнепальною зброєю є: 1) пістолети (револьвери): «Astra Unceaty», «Beretta», «Colt», «CZ 75B», «Glock-19», «Magnum Research Inc. (MRI) Desert Eagle»,

«Ruger Super Raehawk», «Smith and Wesson», «VCZ 77», «Walther PP/PPK», «ИЖ-71», «Макарова» (ПМ), ОЦ-27 (ПСА) «Бердиш», «Парабелум», «Стєчкіна», «Токарева» (ТТ), «Форт», а також нестандартні, частково перероблені «Атмака», «Beretta PX-4 STORM», «Blow», «Kral», «Zoraki», «Марголіна», «6П42» – 41%; 2) автомати (кулемети, карабіни): «М-16», «Scorpion» VZ, «АК», «Сайга», «Узі» – 43%; 3) снайперські гвинтівки: «DSR», «Арісака», «Драгунова», «Мосіна», «Токарева» – 5%; 4) гранатомети: РПГ-18 «Муха», РПГ-26 «Аглень», ГП-25 «Костьор» – 2% [194, с. 76-77]. Ми погоджуємося з даним твердженням.

Стосовно боєприпасів слід зазначити, що снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби у зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною і призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху [162, с. 204], є предметом діяння, кваліфікованого за ст. 410 КК України.

Боєприпаси А.А. Задоян визначає як предмети озброєння та металоспорядження, вітчизняного та іноземного виробництва, призначені для ураження цілі і містять розривний, металевий або вибивний заряди або їх поєднання. До них відносяться: артилерійські снаряди та міни, військово-інженерні підривні заряди і міни, ручні та реактивні протитанкові гранати, бойові ракети, авіабомби, всі види патронів до вогнепальної зброї [71, с. 178].

Як зазначають окремі автори, іншим предметом злочину за ст. 410 є вибухові речовини (ВР). Під ними слід розуміти саморобні чи виготовлені промисловим способом вироби одноразового застосування, спеціально підготовлені і за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створити вражаючі фактори – спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду – шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин. Термін «вибухові матеріали» об'єднує в собі два терміни – «вибухові речовини» (ВР) та «засоби ініціювання» (ЗІ). Вибухові речовини – це хімічні сполуки чи суміші, здатні під впливом зовнішнього імпульсу до саморозповсюдження з великою швидкістю хімічної реакції з утворенням газоподібних продуктів та виділенням тепла. До них належать

амоніти, джерела імпульсу для здійснення вибуху (електродетонатори, капсуль-детонатори, вогнепровідний та детонуючий шнури тощо). Загальною відмітною особливістю всіх ВП є використання енергії хімічного вибуху і одноразовість застосування. Після спрацьовування і здійснення певного виду «роботи» пристрій завжди руйнується таким чином, що повторно використовувати ту ж саму конструкцію неможливо в принципі [156].

Інші вчені зазначають, що вибухові речовини – це хімічні сполуки або їх суміші, здатні вибухати під впливом зовнішнього імпульсу. Їх зазвичай прийнято поділяти на ініціюють (гримуча ртуть, азид свинцю, тет-різний), брізантне (тротил і сплави на його основі), металеві вибухові речовини (різні види пороху) [71, с. 178].

Вибуховими речовинами є порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню. Так, В.П. Бодаєвський наголошує на тому, що предметом корисливих посягань на військове майно можуть бути не тільки речі у традиційному розумінні цього слова, а й гроші у готівковій та безготівковій формі, цінні папери, об'єкти нерухомості, у тому числі земельні ділянки. Тобто таким майном може бути будь-яке майно, що має вартість [31, с. 7].

Кожен вибуховий пристрій призначений для певної мети і має своє власне найменування (граната, міна, бомба, капсуль-детонатор, електродетонатор, запал ручної гранати, підрильник, залізнична петарда, циліндровий вибуховий пакет, кубічний вибуховий пакет, звуковий патрон сигналу лиха і так далі). На вигляд ВП може бути або одним предметом з характерними ознаками, або декілька різнорідних предметів, що мають своє функціональне призначення, але обов'язково об'єднані в єдину конструкцію. Розрізняють декілька груп ВП:

1) промислові, кустарні і саморобні ВП, безпосередньо призначені для поразки живої сили супротивника, пошкодження техніки, руйнування споруд і зміцнень в умовах ведення бойових дій;

2) промислові, кустарні і саморобні ВП, призначені для здійснення диверсійно-терористичних акцій, вбивств й інших суспільно небезпечних діянь способом вибуху як в мирний, так і у військовий час;

3) промислові, кустарні і саморобні ВП, призначені для ведення вибухових робіт в промисловості і побуті;

4) промислові, кустарні і саморобні ВП, призначені для імітаційно-піротехнічних, учбових і інших спеціальних цілей.

До основних ознак вибухових пристроїв слід відносити таке: пристрій не повинно підпадати під інші кваліфікаційні групи: зброя, боєприпаси або вибухові речовини; пристрій повинен мати здатність до вибуху (вибухонебезпечність). При цьому дана властивість визначається не обов'язково наявністю вибухової речовини. Відомо, що здатність до підривання мають й інші хімічні сполуки і їх суміші – піротехнічні, легкозаймисті, в тому числі і побутового призначення (пари бензину, ацетиленові балони, посудини, що працюють під тиском і т.п.); оскільки законодавець вживає термін «пристрій», то має йтися про сукупність деталей, механізмів, пристосувань, спеціально призначених винним для виробництва вибуху. Таким чином, поняття «вибухові пристрої», на думку А.А. Задояна, охоплює: вибухові пристрої заводського виготовлення (тобто, відповідні ГОСТам, що мають встановлену маркування деталей, виготовлені в установленому порядку на фабричному устаткуванні); саморобні пристрої, що є спеціальні пристосування або механізми, що мають здатність до вибуху. Необхідно враховувати, що при цьому поняття саморобних боєприпасів повинно бути обмежено тільки боєприпасами, використовуваними як метан спорядження (патрони до стрілецької зброї, артилерійські і мінометні постріли і т.п.). Решта саморобних боєприпасів (міни, фугаси тощо) має охоплюватися поняттям вибухових пристроїв. Нарешті, засоби вибуху – детонатори, запали, запальники та ін., що ми підтримуємо [71, с. 178].

Стосовно ж статті 410 КК України, то під ВП розуміються всі види ВП, зібрані або розібрані, придатні або непридатні, приведені в бойове положення чи ні. Іншим важливим аспектом заволодіння незаконним способом ВП є використання їх, в основному, для підготовки і здійснення терористичних і диверсійних актів. І якщо вогнепальна або холодна зброя має направлену дію, то застосування ВП тягне за собою дуже часто величезну кількість випадкових жертв. Велика руйнівна сила і специфіка застосування ВП зводить їх в ранг класичної зброї терору. Якщо порівнювати суспільну небезпеку різних знарядь вбивства, то ВП поступиться, мабуть, тільки зброї масового ураження [22, с. 183].

Узагальнення матеріалів кримінальних проваджень [Додаток А] стало основою для систематизації зазначених відомостей, завдяки чому з'ясовано, що найчастіше предметом злочинного посягання були:

а) зброя – 82%, з них: пістолети – 77%, револьвери – 2%, автомати – 13%, карабіни – 3%, снайперські гвинтівки – 1%, гранатомети – 1%;

б) бойові припаси – 15%, з них: патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів – 91%, артилерійські снаряди – 1%, міни – 1%, гранати – 3%, бойові частини ракет і торпед – 1%, інші вироби – 2%;

в) вибухові речовини – 3%, з них: порох, нітрогліцерин – 1%, динаміт, тротил – 1%, інші хімічні речовини – 1%.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що в досліджуваній категорії кримінальних правопорушень предметом злочинного посягання виступають різні за станом і складом зброя, бойові припаси та вибухові речовини. Відносини власності як безпосередній об'єкт злочину, у тому числі і в ст. 410 КК України, нерозривно пов'язаний з предметом злочину, який є обов'язковою ознакою злочину, оскільки він вказується безпосередньо в законі. Під вибуховими речовинами розуміються всі види вибухових пристроїв, зібрані або розібрані, придатні або непридатні, приведені в бойове становище чи ні.

У цьому зв'язку О.Л. Багрова говорить про те, що особливе значення для кваліфікації набуває розкрадання, вимагання або напад з метою розкрадання комплектуючих і складових частин вибухових пристроїв. Автор зазначає, що до них відносяться корпуси, вибухові речовини, пристрої ініціації вибуху, хімічні речовини і сполуки, використовувані для виробництва вибухових речовин [7, с. 38].

Наступним елементом криміналістичної характеристики досліджуваного правопорушення є слідова картина. Доречною є думка вчених, які наголошують на тому, що виявлення і фіксація слідів – одна з основоположних операцій слідчої діяльності, яка значною мірою визначає позитивний чи негативний результат розслідування. Для утворення і виявлення слідів характерними є певні закономірності, врахування і використання яких дозволяє вести цілеспрямований збір доказової інформації. Найбільш важлива роль серед них належить закономірностям, які виявляються в утворенні слідів взаємодії і взаємовідображення об'єктів, що пов'язані з подією злочину. Керуючись ними, слідчий шукає і використовує сліди перебування особи на місці події, сліди застосування певних знарядь, сліди дій конкретним способом тощо [14, с. 5].

Визначаючи зв'язок слідів злочину з обстановкою їх учинення, О.М. Васильєв та М.П. Яблоков стверджують, що подія злочину та підготовка до нього (в усіх його фазах) відбуваються у певній обста-

новці, елементи якої залишають власні сліди зовні, що можуть бути виявленими та вивченими під час розслідування [36, с. 123].

У свою чергу, Г.М. Буканов зазначає, що для кожного виду злочину можна вирізнити групи характерних (типових) слідів як системи змін, що настають у результаті подій відповідного роду, виду. Типові сліди – це збірна категорія, що включає будь-які сліди, що можуть мати місце при вчиненні певного виду злочину. У кожному ж конкретному випадку обстановка місця події може містити лише деякі сліди з такого переліку типових слідів. У той же час злочинець може утворити сліди, які не є типовими та мають незвичайний вид. Зазначені розходження дозволяють простежити співвідношення: частковий збіг понять «типові сліди події» («слідова картина») і «обстановка місця події» (зокрема, її зміни, викликані подією, що відбулась) [33, с. 128].

Якщо розглядати взаємозв'язок способу вчинення злочину та слідів, то стає зрозумілим, що вони здійснюються, як наголошує В.В. Тищенко, за принципом прямого та зворотного зв'язку. Тобто їх дослідження може здійснюватись, з одного боку, від інформації про спосіб злочину до пошуку, виявлення та дослідження слідів злочинних дій, а з іншого – від дослідження слідів до пізнання способу й інших обставин злочину [203, с. 115].

У свою чергу, В.Л. Синчук говорить, що на кожний з різновидів слідів – матеріальні чи ідеальні – впливають різні, навіть діаметрально протилежні, обставини. Для перших характерним є обмеження джерел походження інформації, для других – їх варіаційність. Дійсно, джерелом походження інформації щодо матеріальних слідів є передусім протокол огляду місця події, тобто саме з нього черпається інформація, яка і становить основу категорії «слідова картина» (принаймні, один з її аспектів). В тих випадках, коли протокол зазначеної слідчої дії складено неповно або необхідні сліди не виявлено чи вони відсутні на місці події взагалі, то й це єдине джерело інформації втрачає свою значущість, тобто з нього не можливо отримати необхідну інформацію і здійснити первісне накопичення емпіричного матеріалу [179, с. 54-55].

Досліджуючи слідову картину незаконного обігу вогнепальної зброї, окремі автори зазначили, що сліди зброї є різноманітними і залежать від багатьох факторів: моделі зброї; використовуваних боєприпасів; умов учинення злочину; дій, які виконує суб'єкт для приховування

слідів злочину. Сліди зброї – це, насамперед, сліди-предмети: зброя, боєприпаси, різні речі (шомпол, протирка, кобура, пакувальний матеріал, в якому зберігалась зброя (тканина, папір, дерево). Сліди-предмети – це патрони з осічкою, гільзи, дріб, пижі, прокладки, незгорілі порошинки, сліди кіптяви. Крім того, сліди зброї – це сліди взаємодії зброї, боєприпасів з предметами середовища (оточення): пробоїни, вм'ятини, зруйновані предмети (скляні, керамічні), зрештою, це сліди на тілі людини, розриви, кіпоть на тканинах (пасок обтирання), укорінені порошинки, опіки тощо. Сліди кіптяви можуть залишатись на об'єктах, які були в зоні дії порохових газів, а саме на тілі й одязі особи, яка стріляла, й осіб, які були присутні при цьому [27, с. 292-293].

Ми погоджуємося з Р.С. Белкіним, який зазначає, що матеріальні сліди злочину у структуру криміналістичної характеристики злочинів включати не слід, оскільки у її поняття вводяться способи вчинення та приховання злочину, що полягають не лише у описанні злочинних дій чи бездіяльності, але й залишають певні сліди. В той же час науковець наголошує на тому, що голе описання способу вчинення злочину не досягає мети, його треба виконувати або від слідів застосування, або до слідів застосування певного способу, щоб, знаючи його, зуміти виявити докази вчиненого злочину та встановити особу злочинця [17, с. 191].

Як зазначає М.А. Погорецький, безпосереднім джерелом слідів злочину в загальному розумінні є суспільно небезпечний вплив особи, що вчинила злочин, поведінка якої проявляється у формі дії або бездіяльності, на об'єктивну дійсність, взаємодія предметів і станів, тобто сама подія злочину [155, с. 20].

На основі вивчення наукових положень, запропонованих вченими-криміналістами, нами сформульовано поняття слідової картини правопорушення як сукупності відомостей, отриманих з різних джерел доказової інформації, що стали наслідком вчинення злочинних дій на всіх етапах діяння (підготовка, безпосереднє учинення та приховування) та складають наповнення конкретного кримінального провадження.

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] надав змогу встановити типові матеріальні сліди досліджуваного діяння. Серед них виділено сліди-відображення, серед яких переважно вилучаються сліди рук і взуття – 17%, а також транспортних засобів – 5%.

При вчиненні злочину на відкритій місцевості для їх виявлення необхідно визначити місця, яких злочинець торкався руками (тримав залишену зброю, ніж та інші предмети), ці предмети – носії запахової інформації, тому треба їх вилучати та упаковувати герметично. Типовими для цих злочинів є наявність слідів боротьби злочинця з жертвою. Їх слід шукати на ґрунті, підлозі й предметах, а також на одязі потерпілого і злочинця [130, с. 65], що ми підтримуємо.

Також нами на основі емпіричної бази [Додаток А] визначено типові сліди злочину залежно від об'єкта знаходження: на предметі злочинного посягання – 81%; на місці учинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами – 21%; за місцем проживання військовослужбовця – 23%; в інших місцях – 8%.

Ми вважаємо досить важливим аспектом вилучення слідів-предметів під час проведення окремих процесуальних дій (обшуку, огляду) [Додаток А], зокрема:

- зброї – 87%;
- окремих її частин – 23%;
- бойових припасів – 15%;
- слідів їх використання (пошкодження навколишніх предметів) – 11%;
- документів – 9%;
- грошових коштів – 4%;
- мобільних телефонів – 5%.

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] надав змогу встановити, що при проведенні огляду місця події можливою є наявність слідів-речовин, серед яких вилучаються в основному сліди біологічного походження (2%) та збройне мастило (3%).

Ми вважаємо за необхідне наголосити, що певна кількість слідів вирізняється особистісними джерелами інформації. Зокрема, серед них основне місце посідають «ідеальні» сліди [Додаток А], які залишилися у пам'яті очевидців злочинної події та свідків (45%) та підозрюваних (78%).

В ході дослідження [Додаток А] нами було виокремлено вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди означеного злочинного діяння, зокрема це місця:

- а) безпосереднього вчинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами;

б) використання визначених предметів;

в) перебування військовослужбовця за місцем проживання чи в інших місцях.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що слідова картина має важливе значення протягом всього процесу розслідування. На початковому етапі вилучені сліди дозволяють висувати версії та визначати напрями дослідження, на подальшому – дозволяють якісно та більш ефективно проводити СРД, НСРД та інші процесуальні дії; на заключному – є базою для направлення провадження до суду.

1.4. Характеристика особи злочинця

Дослідження особи злочинця відбувається на усіх етапах кримінального процесу: починаючи від внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань і до останніх судових стадій. Цей процес здійснюється комплексним аналізом усіх характеристик конкретної особи з огляду на певне кримінальне провадження. Кожна характеристика має своє значення для процесу розслідування: кримінально-правова – для кваліфікації діяння, кримінологічна – для попередження подальших його проявів, а криміналістична – для безпосереднього процесу розслідування та проведення процесуальних дій. Тому дослідження особи військовослужбовця, який вчинює незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, в криміналістичному розрізі має дуже важливе значення. Тож саме на дані аспекти і буде направлено наше дослідження.

Одразу слід наголосити, що питання криміналістичного аналізу особи злочинця при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами сьогодні має низку невирішених організаційно-тактичних проблем. Тому на практиці виникає потреба в науково-обґрунтованих криміналістичних рекомендаціях щодо вказаного елемента криміналістичної характеристики у розрізі розслідування конкретних кримінальних правопорушень.

Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Окремі

науковці доречно наголошують, що це визначення характеризує поняття загального суб'єкта, тобто містить у собі таку сукупність ознак, що є обов'язковою для особи, яка вчинила будь-який злочин. Отже, кримінальній відповідальності і покаранню може підлягати особа тільки за наявності трьох ознак: а) фізична, б) осудна, в) яка досягла певного віку [111, с. 55].

У свою чергу, А.Ф. Зелінський акцентує, що особа злочинця – це сукупність психологічних і моральних характеристик, що в тому чи іншому ступені присутні людям, які винні у злочинній діяльності певного типу [73, с. 24]. А вже Ю.М. Антонян формулює визначення досліджуваного поняття, виходячи з кримінологічної точки зору, як галузь кримінологічних знань, об'єкт кримінологічного дослідження, без якого існування кримінології є неможливим, оскільки за його допомоги може бути вирішено головне завдання кримінології – пояснення злочинності [3, с. 42].

В той же час для нашого дослідження необхідно долучити положення щодо криміналістичного визначення цієї категорії. Адже відмінність з точки зору розуміння таких понять, як «особа» та «особистість», вже може впливати на ефективність певних рекомендацій. Зокрема, М.М. Майстренко говорить, що дані поняття не виключають одне одного. Утім різняться за змістовною частиною, відрізняючись кількістю ознак. Поняття «особистість» є ширшим, таким що охоплює, окрім соціальної сутності, ролі індивіда у соціумі, численні грані людської індивідуальності, внутрішній світ (духовну складову). Термін носить психологічне забарвлення, спонукаючи встановити внутрішні потреби, мотиви, переконання, установки конкретної особи. Уживання його доцільно у конкретних випадках, при складанні портретів злочинців [136, с. 11].

Так, О.Р. Лужецька в криміналістичному ракурсі під особою злочинця розуміє типову модель особистості людини, яка вчинила злочин, з притаманними їй біологічними, психологічними і соціальними властивостями, ознаками, що беруть участь у процесі детермінації механізму злочину, зумовлюють особливості його відбивних можливостей та процесу слідоутворення і разом з тим відчують на собі й відображають вплив інших осіб, предметів і процесів, що взаємодіють з ними [128, с. 200].

Ми підтримуємо позицію І.М. Даньшина, який визначив досліджуване поняття як сукупність істотних і стійких соціальних ознак і

соціально зумовлених біопсихологічних особливостей індивіда, які об'єктивно реалізуються у вчиненому конкретному злочині під вирішальним впливом негативних обставин зовнішнього середовища, що додають учиненому діянню характер суспільної небезпеки, а винній особі (даному індивіду) – властивості суспільної небезпеки, у зв'язку з чим вона й залучається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом [56, с. 117-126]. Тобто особа злочинця в криміналістичному сенсі повинна містити в собі, крім загальнокримінальних ознак, ще ряд інших, які будуть допомагати працівникам правоохоронних органів в процесі розслідування.

Зокрема, М.А. Селіванов криміналістичну характеристику особи злочинця розглядає через сукупність таких складових: а) соціальні – соціальний стан, освіта, національність, сімейний стан, професія і т.д.; б) психологічні – світогляд (світосприйняття), переконання, знання, навички, звички, емоції, почуття, темперамент і т.д.; в) біологічні – стать, вік, особливі прикмети, фізичні дані: сила, зріст, вага та деякі інші [176, с. 132].

А, наприклад, Ф.Х. Хаткова, у структурі особи злочинця жіночої злочинності виділяє демографічні чинники (стать, вік, наявність психічних аномалій) та соціальні чинники (соціальний статус, виконувані соціальні функції, етично-психологічні установки) [209, с. 35].

Ми підтримуємо позицію науковців, які вважають, що криміналістична характеристика будь-якого злочину пов'язана з вирішенням проблеми моделювання особи злочинця. Специфічні риси, які її характеризують, про що наголошують деякі автори, знаходять свій прояв насамперед у поведінці, яка передуює вчиненню злочину [89, с. 12]. Тому зазначені вище соціальні та психологічні чинники мають важливе значення для дослідження особи злочинця.

У кримінології вивчаються такі дані, що характеризують особу злочинця: 1) соціально-демографічні; 2) кримінально-правові; 3) моральні якості; 4) психологічні; 5) фізичні (біологічні) характеристики [76, с. 86-87].

Завдяки цьому можливе існування сталих кореляційних зв'язків між різними складовими криміналістичної характеристики злочину. А їх визначення є важливим не тільки в криміналістичному аспекті, адже правильна кримінально-правова оцінка вчиненого,

про що говорить С.А. Тарарухін, багато в чому залежить від встановлення зв'язку мотиву не тільки з суб'єктивними ознаками злочину (формою вини та метою вчинених дій), але й ознаками об'єктивними, зокрема способом та результатами вчинених дій [193, с. 74].

Продовжуючи цю думку, доречним буде привести позицію науковців, які наголошують, що не можна називати злочинцем особу й характеризувати її як особу злочинця до того, як у визначеному законом порядку не буде встановлено вчинення нею злочину. Але сукупність соціально типових ознак, що відрізняють особу злочинця від інших типів особи, не виникає в один момент, після чи під час учинення злочину, тим більше після вироку суду. Ці ознаки накопичуються поступово, тривалий час, коли кількісні показники негативних рис перетворюються на нові негативні якості, що набувають суспільної небезпечності, зумовлюють криміногенну мотивацію й у певний момент реалізуються в учиненні злочину. Отже, риси та ознаки особи злочинця з'являються задовго до того, як вони, зрештою, реалізуються в учиненні злочину. Так само ці риси не зникають в один момент після відбуття покарання. Має пройти певний, нерідко тривалий час, коли ознаки особи злочинця зміняться в соціально прийнятному напрямі й втратять свою соціальну типовість особи злочинця [120, с. 239-240].

Цікаву думку висловила Т.О. Лускатова, узагальнивши ряд позицій вчених-криміналістів, коли зазначила, що усю інформацію про особу злочинця доцільно поділяти на таку, що індивідуалізує (біографічні дані, дані щодо матеріального стану, стану здоров'я, психологічних особливостей) й таку, що характеризує (у суспільно-виробничому, суспільно-політичному, суспільно-побутовому аспектах) особу [133, с. 29-30].

А вже М.А. Лушечкіна до криміналістичного вивчення особистості включає встановлення криміналістично значимої інформації про злочинця, жертву злочину, про обвинуваченого, про потерпілого та інших учасників процесу розслідування. Подібна інформація повинна містити дані про притаманні їм анатомічні, біологічні, психологічні та соціальні якості, які необхідні для ідентифікації особистості, вирішення тактичних задач та з'ясування фактичних обставин картини злочину у процесі його розкриття та розслідування, а також для використання отриманої інформації у криміналістичній профілактиці [134, с. 44].

Інші науковці, розкриваючи дану категорію, виділяють такі категорії: демографічні дані; дані, що характеризують суспільне місце підозрюваного; відомості про умови життя підозрюваного; відомості про його стан здоров'я; характер і темперамент [97, с. 16].

З приводу впливу специфіки військової служби на особу О.В. Дуйловський наголошує, що наслідком подібних змін стають непритаманні конкретній особі реакції та прояв рис, які раніше не спостерігалися за умов військової служби. За тривалої стресової ситуації такі зміни стають більш значними й помітними, а із часом, за постійного перебування особи в екстремальних умовах (бойової обстановки, війни), вони набувають чіткості та оформленості, можуть проявлятися навіть за цілком сприятливих умов. Прикладами таких проявів можуть бути надмірна жорстокість щодо порушників громадського порядку й безпеки, які чинять опір під час їх затримання. Тому прояви агресивної поведінки з боку військовослужбовців вимагають безумовного виконання більш жорстких вимог із боку військових командирів і начальників щодо підлеглих із метою домогтися від них чіткого й правильного виконання вимог законів та військових статутів, а в разі їх порушення – застосування заходів дисциплінарного стягнення або притягнення до юридичної відповідальності. При цьому на військових командирів і начальників покладається обов'язок своєчасно, на ранніх стадіях виявляти військовослужбовців, які проявляють агресію щодо колег, та вживати відповідних індивідуальних виховних заходів, можливо, навіть медичних [62, с. 116-117].

З огляду на вищевказане вважаємо, що дані про особу військовослужбовця, який вчинює незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, повинні включати такі групи ознак:

- а) кримінально-правові;
- б) фізичні або біологічні характеристики (стать, вік, фізичні дані);
- в) соціально-демографічні (освіта, сімейний стан);
- г) моральні якості (місце мешкання, вид діяльності, роботи, навчання);
- д) психологічні властивості (виховання у неповних або неблагополучних сім'ях), що загалом позначаються на створенні криміналістичного портрету особи злочинця [20, с. 246].

Серед додаткових специфічних ознак слід виокремити такі: 1) особисті якості винної особи (особи, раніше засуджувані за тяжкі злочини, за певні види злочинів (пов'язані зі зброєю, статеві злочини, вбивства

та інші); 2) службове становище чи виконання професійних, службових функцій (військові злочини; торгівельна діяльність); 3) характеристики особистих взаємостосунків осіб, які були задіяні у незаконному заволодінні зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами (службова, матеріальна залежність).

Розглянемо деякі з них. На підставі аналізу кримінальних справ і проваджень [Додаток А] встановлено, що незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами переважно вчиняють особи чоловічої статі (98%).

Важливе значення в криміналістичному плані має характеристика особи злочинця за віком. Адже різні вікові групи не є однаковими. Зокрема, за результатами кримінологічного дослідження, проведеного В.І. Рибачуком, відомо, що найбільш поширеним незаконне володіння вогнепальною зброєю є серед осіб у віці 25-29 років, а іншими предметами, що використовуються як зброя, – серед осіб 16-17 років [166, с. 12-13].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень [Додаток А] дав підставу дійти висновку, що на момент учинення правопорушення військовослужбовці перебували у віці 18-25 років (54%), 25-35 років (28%), 35-45 років (15%), 45-50 років (2%), понад 50 років (1%).

Іншим критерієм є рівень освіченості особи. Рівень освіти правопорушників [Додаток А] характеризується таким чином: середню освіту має 39% осіб, середню спеціальну – 16%, неповну вищу – 17%, вищу – 26%, іншу – 2%. На нашу думку, ця властивість розкриває окремі аспекти психологічного ставлення до діяння військовослужбовцями.

Зокрема, М.М. Майстренко, досліджуючи кримінологічну характеристику осіб, що вчинюють злочини проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини, особу злочинця розкриває через критерій її соціальної спрямованості, виходячи при цьому із співвідношення негативної та позитивної спрямованості. Особи, що вчиняють злочини проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини, наділені певними характерними ознаками, що пояснюються специфікою навичок, вмінь, комплексу інтересів та інших суттєвих та доволі стійких властивостей, що були сформовані під впливом негативних елементів соціального середовища [136, с. 11].

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] вказує на те, що більшість винних військовослужбовців (75%) не перебували у шлюбі та не притягувалися до кримінальної відповідальності (94%).

В той же час під час вчинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами іноді вони перебували у стані алкогольного (16%) сп'яніння. Фізіологічне сп'яніння може виникати внаслідок вільного вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин чи інших одурманюючих засобів. Як правило, особа доводить до одурманювання себе свідомо і при цьому не втрачає здатності усвідомлювати свої дії і керувати ними. Виходячи з цього стан фізіологічного сп'яніння знаходиться в межах осудності, і особа несе кримінальну відповідальність за вчинений злочин у такому стані.

З'ясовано, що деякі військовослужбовці проходили військову службу за контрактом (66%) та строкову службу (25%). В деяких випадках військовослужбовці були місцевими жителями (51%).

Також значення має мотив та мета вчиненого правопорушення. Зокрема, В.П. Тихий зазначає, що суб'єктивна сторона злочину становить собою психічне ставлення особи до скоєного нею суспільно небезпечного діяння (дії або бездіяльності) і до його суспільно небезпечних наслідків. Якщо об'єктивна сторона є зовнішньою стороною злочину, то суб'єктивна сторона характеризує його внутрішню суть. Вона охоплює суб'єктивні процеси, що проходять у свідомості особи, що скоює суспільно небезпечне діяння. До суб'єктивної сторони належать вина, мотив і мета. Ці ознаки відображають зв'язок свідомості і волі людини з суспільно небезпечним діянням, яке здійснює людина та його наслідками [199, с. 73].

Використання різних видів умислу в нормах чинного кримінального закону характеризується тим, що: кількість видів умислу, які використовуються в законі, порівняно з кількістю видів, що виділяються в теорії кримінального права, є досить обмеженою; момент виникнення умислу впливає на межі відповідальності особи (на термін покарання: завчасно виниклий умисел є більш небезпечним, ніж афектований). Визначений (конкретизований) умисел характеризується тим, що особа передбачає настання та бажає досягнення конкретного, визначеного результату.

Так, 29.03.2014 у приміщенні військової частини, де зберігалась зброя та боєприпаси, проводились господарські роботи із залучен-

ням військовослужбовців строкової служби. Близько 15-ї години того ж дня солдат гр. М. бажаючи викрасти зброю після звільнення із лав Збройних Сил України, під час господарських робіт дістав із ящика із зброєю пістолет системи Макарова, який під форменою курткою зимовою переніс із охоронюваного приміщення до суміжного приміщення, де його сховав. Близько 17-ї години, того ж дня, здійснено перевірку наявності зброї та боєприпасів, під час якої виявлено нестачу пістолету системи Макарова. Близько 2-ї години 30 хвилин, 31.03.2014 року гр. М. переховав пістолет системи Макарова в кулеуловлювачі. За результатами пошукових заходів близько 3-ї години 31.03.2014 вказаний пістолет виявлено в кулеуловлювачі [189].

Як свідчить буквальне та логічне тлумачення норм кримінального права, що передбачають кримінальну відповідальність за незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, то при їх вчиненні у 86% випадків мав місце конкретизований, завчасно обміркований умисел. І лише у 14% випадків дії винного характеризуються наявністю неконкретизованого або раптового умислу.

У свою чергу, І.Ю. Білий кримінологічні особливості особи злочинця-військовослужбовця, який вчинив розкрадання зброї (боєприпасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв), визначає таким чином: це особа чоловічої статі у віці від 18 років, який проходить службу за призовом або за контрактом, що має відносно низький рівень освіти, нерідко з соціально неблагополучної сім'ї, щодо соціально мобільний, до військової служби володів негативними звичками, вміннями, переконаннями, характерними для різних типів правопорушників і числа цивільних осіб, або придбав і криміногенні переконання, властиві лише для військовослужбовців бажаючий вирішити свої проблеми (перш за все, матеріальні та зміни соціального статусу) шляхом вчинення розкрадань зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв [18, с. 167].

Наведені відомості надають слідчому можливість швидко скласти найбільш вірогідний портрет особи злочинця (військовослужбовця), що дозволяє:

- а) своєчасно висувати слідчі версії щодо злочинного діяння;
- б) обмежити чи звузити коло підозрюваних осіб;
- в) організувати затримання злочинців за «гарячими» слідами;

- г) вилучити викрадену зброю та боєприпаси;
- д) спрогнозувати тактику поведінки ймовірного злочинця;
- е) вирішити низку інших завдань кримінального провадження.

Підсумовуючи, зазначимо, що були визначені такі криміналістично вагомі ознаки особи злочинця (військовослужбовця): це переважно чоловіки, віком 18-25 років, які мають повну середню освіту, раніше не притягувалися до кримінальної відповідальності, неодружені, мають постійне місце роботи. Під час учинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами військовослужбовці можуть перебувати у стані алкогольного сп'яніння.

Також доцільно розглянути можливі групи злочинців. Так, О.В. Попович визначив їх з огляду на позиції певних науковців інші злочинні типи. Так, за ступенем соціальної дезадаптації виділено два типи особистості злочинця: антисоціальний тип (особи, які неодноразово скоїли злочини на основі стійкої антисоціальної спрямованості, – тип «злісного» злочинця); асоціальний тип (особи, які вперше скоїли злочин на основі загальної асоціальної спрямованості, – несоціалізований, «менш злісний» тип злочинця). Тип особистості злочинця, який характеризується дефектами психічної саморегуляції (особи, які скоїли злочин вперше і в результаті випадкового збігу обставин; досконалий злочин суперечить загальному типу поведінки даної особистості, випадковий для неї, пов'язано з окремими дефектами саморегуляції. Це особи, які не зуміли протистояти криміногенній ситуації; їх особистісною особливістю є низький рівень самоконтролю, ситуативна зумовленість поведінки). Крім того, були розглянуті такі групи злочинців: 1) злочинці з антисоціальною корисливою спрямованістю (корисливо-господарська підгрупа злочинців: злодії, шахраї); 2) злочинці з антисоціальною корисливо-насильницькою спрямованістю (особи з корисливими посяганнями, поєднаними з насильством над особистістю); 3) злочинці з антигуманною, агресивною спрямованістю (особи із вкрай зневажливим ставленням до життя, здоров'я і особистої гідності інших людей) [157].

А вже П.С. Дагель визначав серед них такі групи: 1) випадкові необережні злочинці, які вперше вчинили необережні злочини, порушили правила обережності несвідомо під впливом сприяючої або навіть провокуючої ситуації, або ж особливого психофізіологічного стану (афект, втома, хворобливий стан); вони позитивно характеризуються і раніше правопорушень не вчиняли (приблизно це біля 50% необережних злочинців); 2) нестійкі необережні злочинці,

які вперше вчинили необережні злочини в нормальній або навіть перешкоджаючій ситуації, порушили правила обережності свідомо, а не вимушено, які не характеризуються позитивно, які раніше не допускали правопорушень, у тому числі й порушень правил обережності (біля 30-40% необережних злочинців); 3) злісні необережні злочинці, які раніше засуджувались за вчинення злочинів, а також які допустили особливо злісні порушення правил обережності при загальній негативній спрямованості особи (біля 10-15% з числа засуджених за необережні злочини) [55, с. 131].

Найближчою до нашого дослідження є позиція С.Г. Павлікова, який, розглядаючи криміналістичну характеристику незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин, виділив три основні типи осіб, які вчинюють досліджувані діяння: «випадковий» тип, «ситуаційний» і «злісний». Тип «випадкового» злочинця автор характеризує відсутністю антисоціальної спрямованості своїх дій, вчиненням злочинів, як правило, під впливом випадково виниклих і незалежних від нього факторів, наприклад, в силу незнання правових норм, в силу збігу важких життєвих обставин. Тип «ситуаційного» злочинця розуміється як проміжний між першим і типом «злісного» злочинця. Основні риси цього типу: за наявності певних факторів (наприклад, пропозиції виготовити, перевезти тощо кримінальні предмети за винагороду, покинути бойовий пост тощо) особа вчиняє відповідний злочин. Представникам типу «злісного» злочинця, як правило, властиве усвідомлене і цілеспрямоване вчинення злочинів з метою прямого або опосередкованого одержання злочинних доходів при вчиненні незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв. Часто ці особи є членами організованих злочинних формувань, основою злочинної діяльності яких є зазначені злочини [151, с. 65-68].

Більш розширеною є класифікація А.Г. Ковальова, який виділяє такі типи:

– глобальний кримінальний тип злочинця – формується у стійких негативних умовах життя, родинях із важкими відносинами, що зумовлює в особі озлобленість і безсердечність. Останнє може бути обтяжено алкогольною спадковістю; парціальний тип формується у двох різних колективах – у суспільстві, у тому числі несприятливому, й у родині, де діти бачать приклади негативних вчинків;

– передкримінальний тип – формується внаслідок недоліків у вихованні стійких моральних нахилів і волі, а також деякої природної неврівноваженості [85, с. 49-51].

На нашу думку, можна виділити такі групи осіб, які вчиняють незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:

- а) військовослужбовці строкової служби;
- б) військовослужбовці рядового складу за контрактом;
- в) військовослужбовці, відповідальні за дотримання режиму зберігання зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (завідуючі складами);
- г) військовослужбовці, відповідальні за дотримання правил поведження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями (інспектори з техніки безпеки, черговий наряд, начальник караулу, керівник стрільби).

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що особа військовослужбовця, який вчинює незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, характеризується рядом взаємопов'язаних ознак. Серед них нами було виділено такі групи: а) кримінально-правові; б) фізичні, або біологічні, характеристики (стать, вік, фізичні дані); в) соціально-демографічні (освіта, сімейний стан); г) моральні якості (місце мешкання, вид діяльності, роботи, навчання); д) психологічні властивості (виховання у неповних або неблагополучних сім'ях). Відповідно до окремих ознак було проаналізовано матеріали кримінальних проваджень, що дозволили конкретизувати криміналістичний портрет ймовірного злочинця. Також нами було виокремлено групи військовослужбовців, які можуть вчиняти досліджувані правопорушення.

Висновки до розділу 1

Констатуючи сказане у розділі, спробуємо підсумувати зазначене.

Завдяки дослідженню наукових поглядів та емпіричного матеріалу запропоновано авторське формулювання криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Аргументовано, що серед її складових повинні бути лише ті елементи, які характеризуються найбільшою інформаційною ємністю та пошуковою спрямованістю.

Вирізнено такі складові криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами

та вибуховими речовинами: спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка вчинення злочину, слідова картина, особа злочинця (військовослужбовця).

Наголошено на потребі вирішення в системі криміналістичної характеристики такого елементу, як «предмет злочинного посягання». Адже, по-перше, він впливає з диспозиції ст. 410 КК України, а саме наявність відповідних предметів злочинного посягання – зброя, бойові припаси, вибухові речовини та інше майно; по-друге, його властивості мають сталі кореляційні зв'язки з іншими елементами криміналістичної характеристики; по-третє, характеристика предмета злочинного посягання надає можливості використання цієї інформації під час планування та організації розслідування, проведення окремих процесуальних дій та розшукових заходів.

На основі наукових досліджень учених-криміналістів визначено, що спосіб вчинення злочину становить взаємообумовлену систему дій з підготовки, безпосереднього учинення та приховування кримінального правопорушення, що обумовлені його метою.

Аналіз судово-слідчої практики надав змогу дійти висновку, що при вчиненні досліджуваної категорії злочинів має місце повноструктурний склад способу його учинення, адже у переважній більшості випадків (96%) було здійснено підготовчі заходи та приховування слідів злочину.

Вирізнено підготовчі заходи до учинення злочину. Виокремлено способи незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, зокрема: а) викрадення – 82%; б) привласнення – 12%; в) вимагання – 3%; г) заволодіння шляхом шахрайства – 3%.

Серед способів приховування злочину військовослужбовцями переважно використовуються такі заходи: зникнення з місця події – 97%; давання неправдивих свідчень у разі виявлення факту незаконного заволодіння зброєю – 67%; знищення слідів і знарядь злочинного діяння – 86%; відмова від дачі показань – 23%; висунення неправдивого алібі – 19%.

На основі аналізу кримінальних справ і проваджень, опитування респондентів визначено місця учинення злочину. Залежно від часу учинення незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами з'ясовано, що найбільша їхня кількість відбувається увечері – з 18 до 24 години.

Акцентовано, що відповідно до характеристики дня тижня вказані злочини вчиняються здебільшого у суботу та неділю (52%). Тобто найбільша їхня кількість припадає на час послабленого режиму несення служби та охорони військового об'єкта.

Встановлено, що 37% заволодінь зброєю учинено навесні, 28% – влітку, 19% – восени, 16% – взимку. Наведені дані вказують на певні особливості вказаного кримінального правопорушення.

Сформульовано умови, що безпосередньо впливають на спосіб учинення злочину: а) характеристика об'єкта, з якого планується провести незаконне заволодіння означеними предметами (наявність постійної охорони, кількість зброї, умови її зберігання); б) часовий період роботи об'єкта; в) маршрути й засоби пересування охоронців (добового наряду); г) кількісні й якісні характеристики членів групи.

Виокремлено кореляційні зв'язки між способами та обстановкою учинення злочину.

Встановлено, що з огляду на диспозицію ст. 410 КК України предмет злочинного посягання в ракурсі наведених речей вміщує такі складові: а) зброя; б) бойові припаси; в) вибухові речовини. Наголошено, що досліджуваний елемент криміналістичної характеристики є обов'язковою складовою для правильної кваліфікації злочинного діяння, а також орієнтуючою інформацією при проведенні окремих процесуальних дій стосовно доказування факту незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Узагальнення матеріалів кримінальних проваджень стало основою для систематизації зазначених відомостей, завдяки чому з'ясовано, що найчастіше предметом злочинного посягання були: а) зброя – 82%, з них: пістолети – 77%, револьвери – 2%, автомати – 13%, карабіни – 3%, снайперські гвинтівки – 1%, гранатомети – 1%; б) бойові припаси – 15%, з них: патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів – 91%, артилерійські снаряди – 1%, міни – 1%, гранати – 3%, бойові частини ракет і торпед – 1%, інші вироби – 2%; в) вибухові речовини – 3%, з них: порох, нітрогліцерин – 1%, динаміт, тротил – 1%, інші хімічні речовини – 1%.

На основі вивчення наукових положень, запропонованих вченими-криміналістами, сформульовано поняття слідової картини правопорушення як сукупності відомостей, отриманих з різних джерел

доказової інформації, що стали наслідком вчинення злочинних дій на всіх етапах діяння (підготовка, безпосереднє учинення та приховування) та складають наповнення конкретного кримінального провадження.

Аналіз судово-слідчої практики надав змогу встановити типові матеріальні сліди досліджуваного діяння. Серед них виділено сліди-відображення, серед яких переважно вилучаються сліди рук і взуття – 17%, а також транспортних засобів – 5%. Визначено типові сліди злочину залежно від об'єкта знаходження: на предметі злочинного посягання – 81%; на місці учинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами – 21%; за місцем проживання військовослужбовця – 23%; в інших місцях – 8%.

Наголошено на важливості вилучення слідів-предметів під час проведення окремих процесуальних дій (обшуку, огляду), зокрема: зброї – 87%; окремих її частин – 23%, бойових припасів – 15%, слідів їх використання (пошкодження навколишніх предметів) – 11%, документів – 9%, грошових коштів – 4%, мобільних телефонів – 5%.

З'ясовано, що при проведенні огляду місця події можливою є наявність слідів-речовин, серед яких вилучаються в основному сліди біологічного походження (2%) та збройне мастило (3%). Наголошено, що певна кількість слідів вирізняється особистісними джерелами інформації. Зокрема, серед них основне місце займають «ідеальні» сліди, які залишилися у пам'яті очевидців злочинної події і свідків (45%) та підозрюваних (78%).

Виокремлено вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди злочинного діяння.

Виділено групи криміналістично значущих ознак особи злочинця, зокрема: а) кримінально-правові; б) фізичні або біологічні характеристики (стать, вік, фізичні дані); в) соціально-демографічні (освіта, сімейний стан); г) моральні якості (місце мешкання, вид діяльності, роботи, навчання); д) психологічні властивості (виховання у неповних або неблагополучних сім'ях), що загалом позначаються на створенні криміналістичного портрету особи злочинця.

На підставі аналізу кримінальних справ і проваджень встановлено, що незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами переважно вчиняють особи чоловічої статі (98%). Виявлено, що на момент учинення правопорушення

військовослужбовці перебували у віці 18-25 років (54%), 25-35 років (28%), 35-45 років (15%), 45-50 років (2%), понад 50 років (1%).

З'ясовано, що деякі військовослужбовці проходили військову службу за контрактом (66%) та строкову службу (25%). Під час учинення злочину правопорушники перебували у стані алкогольного (16%) сп'яніння. Виявлено, що 75% осіб не перебували у шлюбі.

Рівень освіти правопорушників характеризується таким чином: середню освіту має 39% осіб, середню спеціальну – 16%, неповну вищу – 17%, вищу – 26%, іншу – 2%. В деяких випадках військовослужбовці є місцевими жителями (51%). У переважній більшості випадків (94%) особи раніше не притягувалися до кримінальної відповідальності.

Наведені відомості надають слідчому можливість швидко скласти найбільш вірогідний портрет особи злочинця (військовослужбовця), що дозволяє: а) своєчасно висувати слідчі версії щодо злочинного діяння; б) обмежити чи звузити коло підозрюваних осіб; в) організувати затримання злочинців за «гарячими» слідами; г) вилучити викрадену зброю та боєприпаси; д) спрогнозувати тактику поведінки ймовірного злочинця; е) вирішити низку інших завдань кримінального провадження.

Виділено групи осіб, які вчиняють незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, зокрема: а) військовослужбовці строкової служби; б) військовослужбовці рядового складу за контрактом; в) військовослужбовці, відповідальні за дотримання режиму зберігання зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (завідуючі складами); г) військовослужбовці, відповідальні за дотримання правил поведінки зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями (інспектори з техніки безпеки, черговий наряд, начальник караулу, керівник стрільб).

Розділ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

2.1. Аналіз первинної інформації та обставини, що підлягають встановленню у справах про незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами

Початок кримінального провадження завжди вимагає від працівників правоохоронних органів зваженого та правильного прийняття рішення щодо визначення відповідного складу правопорушення, а також, загалом, необхідності початку досудового розслідування. Як доречно вказує О.Н. Колесніченко, розв'язання питання про достатність наявних даних для початку кримінального провадження, необхідність проведення їхньої перевірки належить до кримінального процесу. Проте вихідні дані, за якими порушено кримінальну справу, є об'єктом і специфічної криміналістичної оцінки, що дозволяє взяти до уваги які-небудь із типових версій, характерних саме для даної сукупності ознак злочину, за якими розпочато розслідування. У такому плані розгляд даного питання в методиці розслідування є цілком виправданим [86, с. 26].

Серед учених-криміналістів до сьогодні немає єдиної думки щодо поняття «планування». Ми вважаємо найбільш точним його визначенням формулювання Л.Я. Драпкіна, який зазначив, що планування – це процес моделювання майбутньої діяльності, що формує оптимальні способи досягнення поставлених цілей за допомогою раціонального розподілу засобів, сил та часу [61, с. 157].

Стосовно початку досудового розслідування слід згадати про момент прийняття заяви про вчинене правопорушення. Так, Б.С. Тетерина та Є.З. Трошкіна акцентували, що такі дані повинні підлягати дуже ретельній перевірці, оскільки заявники іноді схильні (часто небезплатно)

брати на себе відповідальність за скоєні іншими злочини. У цьому випадку необхідно встановити особу, що з'явилася з повинною, і скласти протокол, в якому детально потрібно викласти зроблену нею заяву. Протокол повинен бути підписаний заявником, а також посадовою особою, яка його склала [198, с. 11].

На основі вивчення криміналістичної літератури О.В. Узунова та К.В. Калюга дійшли таких висновків: як правило, початковий етап характеризується невизначеністю, пов'язаною з браком інформації та її неповнотою, тому домінуючим напрямом діяльності слідчого на цьому етапі є виявлення необхідної доказової і тактичної інформації та її носіїв (джерел). Це завдання вирішується з урахуванням слідчої ситуації, що складається, шляхом проведення комплексу слідчих, інших процесуальних і організаційних дій. Найчастіше підставою для провадження слідчих дій є криміналістична версія. Основним завданням початкового етапу, як правило, є встановлення особи, причетної до вчинення злочину. Тому збирання інформації про неї розпочинається з ретроспективного вивчення слідів, залишених на місці злочину, у пам'яті очевидців, тощо. Отримана інформація використовується для висунення версій про суб'єкта злочину, визначення напрямку його пошуку [205].

На нашу думку, доречною є позиція О.М. Литвинова та Р.Л. Степанюка, які у криміналістичному сенсі планування розглядають як розумовий процес, що полягає в визначенні задач слідчого, найбільш ефективних способів та засобів їх вирішення в оптимальні строки [125, с. 87].

Зазначений аспект повинен забезпечуватись чітким визначенням обставин, що підлягають доказуванню. Адже кожний злочин, як зазначають вчені-криміналісти, є індивідуальним за мотивами та цілями, обставинами й умовами його вчинення, особливостями особистостей його учасників, їх поведінки тощо [12, с. 5]. Ці обставини складають предмет доказування і визначають специфіку розслідування окремого кримінального правопорушення.

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відпо-

відні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування [112].

Відповідно до п. 1.2 Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії «джерелом інформації про вчинення кримінальних правопорушень та інших подій, що надходить до органу внутрішніх справ, уповноваженого розпочати досудове розслідування, є: повідомлення будь-яких осіб та самостійно виявлені слідчих або іншою службовою особою органів внутрішніх справ з будь-якого джерела обставини кримінальних правопорушень; повідомлення будь-яких осіб, які затримали підозрювану особу на місці вчинення правопорушення» [159].

На основі вивчення матеріалів кримінальних проваджень [Додаток А] нами з'ясовано, що підставою для внесення даних в Єдиний реєстр досудових розслідувань за фактом вчинення злочину, кваліфікованого за ст. 410 КК України, стали початкові відомості, які надійшли у правоохоронні органи з таких джерел:

- а) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян (7%);
- б) повідомлення працівників установ та організацій (79%);
- в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (8%);
- г) матеріали, отримані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та розшукових заходів (5%).

Тепер слід визначити питання обставин, що підлягають встановленню у досліджуваній категорії проваджень. Так, предмет доказування В.А. Банін визначає як сукупність будь-яких обставин, що визначені в законі та мають значення для прийняття остаточних рішень у конкретній справі [8]. У свою чергу, А.С. Кобліков вважає, що предмет доказування – це сукупність істотних для справи обставин, які повинні бути встановлені в процесі доказування у кримінальній справі в інтересах її правильного вирішення [84, с. 13].

Доречною є позиція В.В. Молчанова, який зазначає, що до предмета доказування входить коло обставин, що підлягають доказуванню, але далі у цій же праці пише про те, що «за допомогою судових доказів встановлюються різні за своїм характером та правовим значенням факти (обставини)» [146].

Під предметом доказування А.П. Рижаків формулює загальний перелік обставин, що підлягають обов'язковому встановленню в кожній кримінальній справі, яка надсилається до суду. Він зауважує, що в ході розслідування можуть бути встановлені й інші обставини, але це не є обов'язковим для органів розслідування [171, с. 29].

Інші науковці зазначають, що, на відміну від термінологічного апарату кримінального процесу, у науці криміналістиці послуговуються дещо іншим терміном, а саме «обставини, що підлягають встановленню», які відповідно до структури окремих криміналістичних методик є окремим їх елементом. До обставин, що підлягають встановленню, відносяться однойменні обставини, тобто ті, що становлять предмет доказування, а також проміжні факти й обставини, які необхідно дослідити, але які не входять до предмета доказування, залишаються поза його межами [167, с. 22].

Наприклад, Є.І. Макаренко предмет доказування розглядає як єдність п'яти груп обставин, що визначають напрям і межі розслідування, а саме:

- 1) обставини, пов'язані із встановленням та доказуванням злочину;
- 2) обставини, пов'язані із встановленням та доказуванням вини обвинувачених у вчиненні злочину;
- 3) обставини, що впливають на ступінь та характер відповідальності обвинувачених;
- 4) обставини, пов'язані із встановленням характеру і розміру завданої злочином шкоди;
- 5) обставини, що сприяли формуванню злочинної групи та вчиненню злочину [137, с. 77].

Також С.М. Стахівський доречно акцентує, що метою кримінально-процесуального доказування є встановлення об'єктивної істини, а її досягнення можливе лише тоді, коли під час провадження у кримінальній справі з достатньою повнотою і достовірністю будуть встановлені усі факти і обставини, які мають значення для правильного вирішення цієї справи. Сукупність таких фактів і обставин утворюють предмет доказування у кримінальній справі [291, с. 18].

Як бачимо, більшість науковців визначають предмет доказування як систему певних обставин. Тому, розглядаючи його, неможливо оминати увагою перелік обставин, що підлягають встановленню. Для цілей розслідування вони конкретизуються та деталізуються у вигляді

програми – основи плану розслідування. Наприклад, С.А. Корпєв відповідно до конкретного правопорушення (вбивства) до неї відносить такі обставини:

- особа загиблого – її соціальна і психологічна характеристика;
- причина смерті;
- наявність тілесних ушкоджень, ступінь їхньої тяжкості;
- що мало місце: вбивство, самогубство, нещасний випадок, природна смерть;
  - місце вчинення злочину (місце нападу, нанесення ушкоджень, настання смерті тощо) – на місці виявлення трупа або в іншому місці;
  - час учинення злочину (рік, місяць, дата, день тижня, свято, будній день, період доби, час);
  - спосіб учинення злочину: яким знаряддям спричинено смертельні поранення, яким є механізм нанесення ударів, в якому положенні був потерпілий, нападник і знаряддя на момент заподіяння ним ушкоджень;
  - що зникло (з'явилося) на місці події після злочину;
  - чи намагався злочинець приховати злочин або його сліди;
  - яким шляхом прийшли на місце події злочинець і жертва, скільки часу там перебували, що робили, яким шляхом злочинець покинув це місце;
  - якими є пом'якшувальні та обтяжливі обставини, зокрема чи наявні прояви дійового каяття; чи не вчинено вбивство у стані необхідної оборони, з перевищенням її меж або раптово виниклого сильного душевного хвилювання (афекту) тощо;
  - хто вчинив вбивство, особа винного (вік, судимості, сімейний стан тощо), його співучасники, роль кожного із них;
  - яким є розмір шкоди, заподіяної злочином; як винна особа використала результати посягання;
  - які обставини сприяли вчиненню і прихованню вбивства;
  - хто перебував на місці чи поблизу місця вчинення злочину, які події можуть бути пов'язані з убивством [96, с. 625-626].

Серед цих обставин важливе місце займає мотив злочину. Його розуміють як спонукання до дії, що виникає на основі потреби. Будь-яка поведінка особистості є вмотивованою. Проте справжній мотив не завжди усвідомлюється особою, і тоді вона намагається пояснити для себе причини своїх вчинків іншими обставинами. З цієї точки зору, злочинів без мотивів не буває. Невідповідність приводу

діяння або відсутність приводу не свідчить про безмотивність злочину. У кожному конкретному випадку слід встановити, в чому полягає той чи інший мотив (наприклад, корисливий) [167, с. 104-105].

Інформація про структурні елементи предмета доказування, її обсяг на певному етапі розслідування надають можливість слідчому висувати версії та планувати розслідування. Предмет доказування також зумовлює вибір слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування конкретного злочину під час досудового розслідування. У науці кримінального процесу предмет доказування визначається як система обставин, які виражають властивості та зв'язки події, що досліджується, важливі для правильного вирішення кримінальної справи та прийняття процесуальних профілактичних заходів у справі, а також для реалізації у кожному конкретному випадку завдань судочинства [144, с. 99].

У свою чергу, Ф.Н. Фаткуллін у предметі доказування виокремлює три групи обставин: 1) ті, що знаходяться в межах конструктивних обов'язкових ознак того чи іншого складу злочину; 2) ті, що мають юридичне значення у справі; 3) ті, встановлення яких має доказове значення [206].

Обставини, що підлягають встановленню, на відміну від криміналістичної характеристики злочинів, інтегрують у собі властивості правової сутності злочину. Це дає змогу виділити з усіх подій і діянь ті, які наділені ознаками кримінально-правового, юридично значущого характеру (суспільна небезпека, протиправність, винність) і дати їм правильну кримінально-правову оцінку [202, с. 142].

Серед обставин, що підлягають встановленню, В.Ю. Шепітько, зокрема, виділив: просторово-часові зв'язки між окремими слідами злочину та обставинами події; ідентифікаційні та ситуаційні властивості слідів і їхню доказову цінність; причини відсутності або наявності слідів як фактів, що суперечать природному перебігу аналогічних подій (негативні обставини) [108, с. 379].

У свою чергу, А. Воевода акцентує, що коло обставин, які підлягають встановленню та доказуванню у кримінальному провадженні, у кримінальному процесуальному праві іменуються «предметом доказування». Крім того, він з'ясував, що у науковій літературі спірним є питання співвідношення криміналістичної характеристики злочинів та предмета доказування. Дехто з учених висловлює думку, що криміналістична характеристика злочинів охоплює предмет доказування.

Так, він наводить позицію Р.С. Белкіна, який зазначав, що «правильно сформульована характеристика повинна органічно включати перелік обставин, які підлягають доказуванню, і тому їх не потрібно вносити в структуру окремої методики» [44].

Слід вказати на те, що законодавець визначив в ст. 91 КПК перелік обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, зокрема:

- подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

- винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

- вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

- обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

- обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

- обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

- обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [112].

Дослідивши положення зазначеної статті, Д.Б. Сергєєва визначила суттєвим недоліком нового КПК України закріплення у ч. 2 ст. 91 структури процесу доказування у вигляді традиційних збирання, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення обставин, що мають значення

для кримінального провадження, адже схема доказування, яка складається лише з одних традиційних компонентів, не має універсального характеру, оскільки за її допомогою добре ілюструється рух окремо взятого доказу, але при цьому не беруться до уваги суб'єкти доказування. Крім того, вчена наголошує, що, розглядаючи як перший елемент збирання доказів, законодавець допускає гносеологічну і правову помилку: нібито до початку кримінально-процесуальної діяльності, до того як уповноважена особа здійснить відповідне дослідження виявлених на місці події слідів злочину, вони вже апіорі є доказами. Якщо слідувати такій логіці, то у ході доказування збираються, надаються чи подаються докази, які існують об'єктивно в готовому вигляді ще до того, як вони у встановленій процесуальній формі будуть отримані й визнані такими суб'єктом доказування [178, с. 299].

У свою чергу, А.В. Кузнецов зазначає, що під час розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з присвоєнням чи розтратою чужого майна, слід встановлювати:

- а) коли, де і ким вчинено дії, пов'язані з присвоєнням або розтратою чужого майна;
- б) вчинення (шляхом присвоєння або розтрати);
- в) кому і яка буде завдана шкода;
- г) обставини, що характеризують особу злочинця. При цьому обов'язково встановлюються його відносини зі свідком, потерпілим, а також з особами, в інтересах яких відбувалося розкрадання;
- д) які обставини сприяли вчиненню вказаного злочину;
- е) тривалість часу, протягом якого відбувалися зазначені дії;
- ж) кількість епізодів (фактів) за встановлений період певного часу [114, с. 44-45].

Доречно привести перелік обставин, які у своєму дослідженні наводить А.Р. Антошак, зокрема: відомості про час, місце; відомості про спосіб вчинення злочину, що включатиме спосіб підготовки, вчинення, безпосереднього вчинення та приховання злочину, суть способу у цьому випадку незаконне обернення чужого майна на свою користь чи користь третіх осіб з використанням при цьому свого службового становища; а також відомості про знаряддя (засоби), відомості про сліди злочину; відомості про предмет злочинного посягання (його кількісні та якісні характеристики), яким виступатиме майно, яке було ввірене винному чи було в його віданні, тобто воно знаходилося у

правомірному володінні винного, який був наділений правомочністю з розпорядження, управління, доставки або зберігання такого майна; відомості про особу потерпілого (их); потерпілими від цього злочину переважно будуть особи, що робили пожертвування у благодійний фонд, необхідно встановити їх кількість; відомості про особу злочинця, ознаки суб'єкта злочину: фізична особа, осудність, вік, ознаки спеціального суб'єкта; кваліфікуючі ознаки, які стосуються суб'єкта; ознаки складу злочину: суб'єкт привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем спеціальний, ним може бути лиш службова особа, тобто особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом; наявність причинного зв'язку між діями винних осіб та їх наслідками; виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, і заходи, яких необхідно вжити для їх усунення; відомості про наявність зв'язку «потерпілий – злочинець»; чи існує причинний зв'язок; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; кваліфікуючі ознаки щодо розміру шкоди завданої злочинцем; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, а також обставини, що виключають факт вчинення підозрюваною особою іншого злочину [4, с. 97].

А вже В.В. Тіщенко наголошує на тому, що обставини, які підлягають встановленню, на відміну від криміналістичної характеристики злочинів, інтегрують у собі властивості правової сутності злочину. Це дає змогу виділити з усіх подій і діянь ті, які наділені ознаками кримінально-правового, юридично значущого характеру (суспільна небезпека, протиправність, винність) і дати їм правильну кримінально-правову оцінку [202, с. 142].

На підставі узагальнення судово-слідчої практики [Додаток А] виокремлено обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні правопорушення:

1) за суб'єктом злочину: хто здійснив заволодіння зброєю, якщо це група осіб – то якими є роль й ступінь провини кожного з них; їхня характеристика;

2) за суб'єктивною стороною: наявність попередньої змови; коли і за яких обставин була змова, щодо якої зброї, бойових припасів та вибухових речовин; мотив й мета злочину;

3) за об'єктом злочину: які саме предмети стали об'єктом злочинного посягання; їхні ознаки та кількість;

4) за об'єктивною стороною: час, місце й спосіб учинення злочину; конкретні дії військовослужбовця на місці події; дії з підготовки й приховування злочину та його слідів; причини й умови, що сприяли учиненню правопорушення.

Також доречним буде згадати про слідчі версії, що відображають напрями розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Стосовно них слід зазначити, що вони мають важливе значення для визначення напрямку розслідування. Для успішної побудови слідчих версій необхідна інформація про факти, які тією чи іншою мірою пов'язані з подією злочину, що розслідується. За обсягом визначення суті розслідування, про що доречно наголошує Я. Пешак, версії бувають загальними та окремими [153, с. 12].

Повноваження кожного слідчого, що входить до складу групи, кримінально-процесуальним законом не визначено, тому що чинне законодавство виходить з того, що розслідування здійснює один слідчий. На підставі цього кожен слідчий, що входить у групу, є процесуально самостійним. Водночас керівник групи здійснює керівництво всім розслідуванням. Воно охоплює насамперед: планування, цілестворення, координацію, взаємодію, облік і контроль (частково, у питаннях, наприклад, контролю, координації і деяких інших), правове становище керівника групи збігається з повноваженнями начальника слідчого відділу. Слідчий самостійно проводить частину розслідування справи, а найбільш суттєві рішення приймаються від імені керівника: щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; про проведення інших СРД, які вимагають узгодження з прокурором (санкціонування,

наприклад) або рішення суду; про притягнення як обвинувачених; від його імені складається обвинувальний висновок у справі [72, с. 32].

Як бачимо, основу планування розслідування будь-якого злочину складають слідчі версії, тобто, як зазначає М.В. Салтєвський, ймовірні припущення слідчого про подію злочину або особу злочинця в цілому чи окремі факти, що підлягають дізнанню [174, с. 281].

Більшість думок вчених-криміналістів зводиться до того, що серед вимог до побудови версій обов'язково повинні бути такі: об'єктивне підґрунтя є необхідною умовою висунення реальної версії; відсутність у версії логічних протиріч; версія повинна бути реально перевіряється; версія повинна викликатися об'єктивною потребою в поясненні фактів і обставин на даному етапі розслідування; версія служить поясненням конкретної події або окремих його сторін, тому вона повинна бути конкретною [42].

Ми підтримуємо позицію науковців, які серед таких версій виокремлюють такі: 1) скоєно розкрадання зброї і боєприпасів; 2) розкрадання зброї і боєприпасів не було (допущено помилку в ході перевірки наявності зброї і боєприпасів). Автори наголошують, що якщо версія про розкрадання зброї і боєприпасів має достатні підстави, то одночасно висуваються і перевіряються версії про тих осіб, які могли їх викрасти: 1) заволодіння скоєно військовослужбовцям зі складу варту, особами, що охороняли місця зберігання зброї та боєприпасів; 2) розкрадання скоєно військовослужбовцями, які тимчасово мали доступ до місць зберігання зброї і боєприпасів, при виконанні ними розвантажувально-навантажувальних робіт; 3) зброя та боєприпаси викрадені іншими, що не мали ніякого відношення до місць зберігання зброї та боєприпасів, особами внаслідок неналежної його охорони; 4) зброя та боєприпаси були втрачені військовослужбовцями і були викрадені місцевими жителями або іншими особами; 5) розкрадання зброї і боєприпасів вдосконалення матеріально відповідальними, а також іншими особами, яким вони були видані для зберігання і технічного обслуговування. Одночасно перевіряються версії про інсценування розкрадання цими особами з метою приховування привласнення або втрати ввірених їм зброї і боєприпасів [138, с. 15].

Після внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань додаткові відомості щодо кримінального правопорушення отримуються шляхом проведення низки процесуальних дій, зокрема: огляду місця події; встановлення особи злочинця (військовослуж-

бовця) та місця його перебування; виявлення очевидців й свідків злочину; проведення допитів відповідних категорій осіб.

Підсумовуючи, зазначимо, що на підставі узагальнення судово-слідчої практики [Додаток А] виокремлено основні обставини, що підлягають встановленню у досліджуваній категорії кримінальних проваджень, зокрема:

- 1) чи мало місце незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами;
- 2) можливість інсценування злочину;
- 3) специфіка механізму злочину (особливості підготовки, вчинення та приховування злочинного діяння);
- 4) обстановка злочинної події (місце, час й умови);
- 5) відомості, що характеризують особу злочинця (військовослужбовця);
- 6) наявність у військовослужбовця співучасників злочину;
- 7) причини й умови, що сприяли учиненню злочину;
- 8) реальні збитки (наслідки) незаконного заволодіння зброєю;
- 9) обставини, що впливають на ступінь й характер відповідальності військовослужбовця.

2.2. Типові слідчі ситуації розслідування та порядок дій працівників поліції відповідно до цих ситуацій

Методика розслідування окремого виду злочинів включає ряд взаємопов'язаних елементів. Одним з найбільш відомих та важливих серед них є типові слідчі ситуації. Значення цієї наукової категорії не можна переоцінити, адже вона структурує, алгоритмізує весь процес кримінального провадження. Звичайно, це можливо лише в тому випадку, коли їх дослідження проведено на основі достатньої емпіричної бази з належним застосуванням наукових методів. Тому однією з важливих умов розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є алгоритмізація послідовності проведення відповідних дій відповідно до типових слідчих ситуацій.

Починаючи розгляд зазначеної категорії, необхідно визначити, що ж ми вкладаємо в її поняття. З приводу загального її значення доречною є думка Є.С. Хижняка, який наголошує, що вона, як

і криміналістична характеристика, є одним із найважливіших інструментів у руках слідчого, що дає змогу максимально підвищити ефективність діяльності з розслідування кримінальних правопорушень, а володіння типовими слідчими ситуаціями дає змогу слідчому визначити коло пріоритетних завдань, уникнути непотрібної витрати сил і часу [210, с. 198].

Одразу акцентуємо, що розслідування окремих видів кримінальних правопорушень здійснюється поступово, певними етапами. Серед них О.С. Сاینчин виділяє: початковий, наступний та завершальний. Початковий етап розслідування починається з моменту виявлення ознак вчинення злочину. З моменту встановлення особи, підозрюваної у вчиненні злочинів, і визначення ступеня її вини вирішується питання про повідомлення про підозру [172]. З огляду на наповнення кожного етапу й буде формуватися перелік відповідних слідчих ситуацій.

Загалом, слідчі ситуації, як вказують окремі вчені, дозволяють: а) належним чином зорієнтуватися у всьому різноманітті фактичного й іншого положення речей протягом розслідування з метою одержання даних для тактичних і стратегічних рішень у справі; б) висунути найбільш обґрунтовані слідчі версії і визначити (скорегувати) правильний напрямок подальшого ходу розслідування; в) намітити оптимальний вибір слідчих, оперативно-розшукових дій, криміналістичних операцій і доцільну їх черговість; г) звести до мінімуму кількість методичних рішень слідчого, заснованих на пробах і можливих помилках [226, с. 89].

Стосовно визначення поняття спочатку звернемося до тлумачного словника, де термін «ситуація» надається як сукупність умов та обставин, що утворює певне становище, викликане тими чи іншими взаєминами людей [39, с. 1127]. Але нам необхідно визначити її крізь призму криміналістичного розуміння цього питання. Водночас серед вчених однієї думки з приводу цього немає.

Слідчі ситуації як криміналістична категорія розглядаються протягом не одного десятиліття. Зараз цьому питанню приділяється велика увага при розгляді основних категорій криміналістичних тактики та методики. Зокрема, В.В. Лисенко наголошує, що дослідження слідчих ситуацій сприяє конкретизації методик розслідування, підвищенню їх ролі та наближенню теоретичних досліджень до вимог практичної діяльності [135, с. 76-77].

У свою чергу, А.В. Іщенко зазначає, що вивчення питання слідчої ситуації як криміналістичної категорії має теоретичне та прикладне

значення. Теоретичне значення розроблення цієї проблеми в загальному полягає в об'єктивній необхідності конкретизації змісту та поняття цієї наукової категорії. Його практичне значення полягає в тому, що визначення змісту слідчих ситуацій, їх класифікація, аналіз і оцінка дають можливість об'єктивно обґрунтувати вибір варіантів методики розслідування, які найбільшою мірою відповідали б обставинам і завданням розслідування на певному етапі [77, с. 57].

Наприклад, В.П. Бахін визначає її як об'єктивну реальність, фактичну обстановку та результат її пізнання, а відомості про неї – як відображення цієї обстановки, які використовуються для її розуміння та впливають на неї з метою розкриття злочину [103, с. 452]. Тобто основним в даному твердженні є певна обстановка події.

Натомість С.С. Чернявський на основі власного дослідження зужує формулювання ситуації до розслідування окремих кримінальних правопорушень, визнаючи в них інформаційну модель з найбільш значущими властивостями та ознаками процесу розслідування в кримінальних провадженнях щодо злочинів певної категорії [219, с. 405], що ми підтримуємо.

При цьому треба виходити з того, що можливість впливу на слідчу обстановку, на відміну від слідчої ситуації, у слідчого практично відсутня. Більш того, якщо слідчий є суб'єктом аналізу слідчої ситуації, то стосовно слідчої обстановки його кваліфікація, можливості й інші фактори можуть самі по собі розглядатися як елемент слідчої обстановки [211, с. 46].

Тобто в криміналістиці поняття слідчої ситуації є узагальненим і фактично охоплює два поняття: 1) конкретної слідчої ситуації у кримінальній справі; 2) типової слідчої ситуації. З урахуванням вище розглянутих положень можна дати такі їх визначення. Конкретна слідча ситуація у кримінальній справі – це сукупність всіх умов, в яких здійснюється розслідування в певний його момент; включає в себе компоненти інформаційного, процесуального, психологічного, тактичного та матеріально-технічного характеру. Типова слідча ситуація – це сукупність інформації (доказів та оперативно-розшукових відомостей), яка є найбільш характерною для певного етапу розслідування у кримінальних справах окремих категорій [46, с. 203].

А вже О.М. Васильєв визначає її як вихідні дані, які є в наявності на початковому етапі розслідування, тобто в той період, коли ще не відомо, який саме злочин вчинено, а діяти необхідно оперативно,

за гарячими слідами [35, с. 33]. В даному випадку йдеться лише про початковий етап розслідування. На нашу думку, типові слідчі ситуації повинні охоплювати всі етапи кримінального провадження.

Як зазначає Є.Д. Лук'яничков, при аналізі слідчих ситуацій слідчий повинен враховувати фактори, що її формують, серед яких основними є елементи інформаційного характеру, які визначають зміст подальшої діяльності [131, с. 31].

На основі дослідження ряду праць вчених-криміналістів В.О. Шершньова дійшла висновку, що початкова слідча ситуація може розглядатися в двох аспектах: теоретичному (як типова стосовно конкретного виду злочину і навіть ширше – як наукова, абстрактна категорія) і практичному (як конкретна життєва ситуація в кримінальній справі, що знаходиться в провадженні слідчого, характеризує початковий етап розслідування і включає, в першу чергу, інформацію про результати попередніх перевірок, невідкладних слідчих дій і оперативно-розшукових заходів), а її основними елементами є: першочергова інформація, отримана в ході перевірки заяв, повідомлень і відразу після порушення кримінальної справи, про подію, що містить ознаки злочину, і про осіб, причетних до цієї події; об'єктивні умови, що характеризують отримання цієї інформації (місце, час, кліматичні умови, використання науково-технічних засобів тощо); сили та засоби, що має в своєму розпорядженні слідчий для подальшої роботи щодо використання початкової інформації в цих умовах; позиція підозрюваного, потерпілого, свідків, а також результати їх протидії встановленню істини на початковому етапі розслідування та потенційна можливість протидії; інші фактори, що перешкоджають чи сприяють успішному вирішенню криміналістичних завдань (втрата речових доказів, виявлених під час огляду, явка з повинною тощо) [222].

Підсумовуючи, вважаємо за необхідне визначити типову слідчу ситуацію як сформовану на основі судово-слідчої практики наукову категорію, в якій відображено найбільш загальні риси обстановки та обставин події, що розкривають перебіг і стан розслідування на початковому, подальшому чи заключному етапі.

Спробуємо визначити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. З приводу основних завдань цього етапу В.В. Тіщенко наголошує на таких складових: 1) виявлення і фіксація доказової інформації щодо з

лочину, який розслідується за «гарячими слідами»; 2) вжиття заходів для запобігання втраті доказової інформації, що міститься в слідах, документах, інших об'єктах, її своєчасне виявлення та фіксація; 3) з'ясування й оцінка сформованої після порушення кримінальної справи слідчої ситуації; 4) виявлення джерел інформації про розслідуваний злочин; 5) визначення напряму розслідування і розробка плану розслідування; 6) обрання форми і методів взаємодії з органами і службами, що здійснюють оперативно-розшукову роботу; 7) пошук і одержання інформації про механізм і обстановку вчиненого злочину; 8) збирання і вивчення відомостей про особистість потерпілого; 9) пошук, одержання й аналіз інформації про осіб, що вчинили злочин, їхній розшук і затримання [202, с. 137].

Аналіз і оцінка слідчої ситуації мають істотне значення, тому що дозволяють: зорієнтуватися у всьому різноманітті фактів і явищ, які відносяться до особи злочинця на даний момент розслідування; усвідомити наукові знання (рекомендації криміналістики) щодо типових матеріальних джерел (слідів), у яких відбувається подія злочину; опанувати методики та практики пошуку таких джерел, отримати від них належну інформацію, її фіксація та подальше збереження; виконувати практичну роботу з цими джерелами інформації; співставляти отриману інформацію з даними оперативних і криміналістичних обліків; висунути відповідні версії про місцезнаходження і сліди, що містять інформацію про властивості особи злочинця; визначити найбільш доцільні тактичні прийоми, рекомендації, комбінації зі збирання слідів і встановлення злочинця; вибрати найбільш ефективні техніко-криміналістичні засоби і методи для цих цілей; вибрати найбільш ефективні форми використання спеціальних знань і взаємодії з органами дізнання з метою одержання криміналістично значущої інформації про особу злочинця; вивести з версій слідства; спланувати початковий етап розслідування [149, с. 82].

Стосовно слідчих ситуацій при розслідуванні окремих злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, зазначимо такі дані. Так, вивчаючи окремі аспекти процесуальних дій щодо особи, яка вчинила злочин у сфері незаконного обігу боєприпасів або вибухових речовин, зокрема «чорнокопачів», «пошукачів» боєприпасів і вибухових речовин часів Другої Світової війни, Є.С. Тесленко розглядає слідчі ситуації у контексті виявлених недоліків, що були допущені під час проведення слідчого огляду, і виділяє такі: 1) виявлений боєприпас, вибухова

речовина підготовлені до вибуху або перебувають у стані небезпечного для обігу; 2) виявлений боєприпас, вибухова речовина, не підготовлені до вибуху, що мають ознаки тривалого зберігання (заводська упаковка), піддані демонтажу, не зібрані в єдину конструкцію [197].

Зі свого боку, В.В. Єфименко здійснив класифікацію ситуацій, що характерні для розслідування розкрадань зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, за ознаками очевидності і неочевидності злочину, способу скоєння злочину (крадіжки, грабежу, розбою), виду сховища й місця знаходження зброї та боєприпасів (склад, підрозділ, караул, сейф, стрільбище, полігон і та ін.), зв'язку зброї з військовослужбовцем (табельної, виданої для несення служби, зброї дезертира). Зокрема, до найбільш суттєвих типових ситуацій віднесено випадки втрати, розкрадання зброї зі складів арттехозброєння чи інших сховищ, при її транспортуванні, проведенні вантажно-розвантажувальних робіт, в результаті пожежі, урагану, землетрусу та інших стихійних лих з руйнуванням складів, інших сховищ, за участю військовослужбовців та інших осіб, її незаконним володінням і розпорядженням тощо [66, с. 151].

А вже С.Г. Павліков виділяє такі ситуації: 1) слідча ситуація, що супроводжується такими інформаційними даними: а) первинні дані, що послужили підставою для порушення кримінальної справи, отримано в результаті затримання особи, що має при собі вилучені з цивільного обігу предмети; б) підозрюваного затримано; в) належність вилучених предметів до зброї і боєприпасів не викликає особливих сумнівів; 2) виявлено зброю, боєприпаси, вибухові речовини або вибухові пристрої в будь-якому місці, що не вказує на їх власника; 3) вихідною інформацією, яка слугувала підставою для початку досудового розслідування, є оперативні дані або заяви громадян (організацій); 4) отримано відомості про осіб, імовірно винних у недбалому зберіганні вогнепальної зброї, або осіб, імовірно винних у неналежному виконанні обов'язків з охорони зброї, боєприпасів; 5) за матеріалами ревізії та інших перевірок отримано первинні дані про розкрадання або вимагання зброї та боєприпасів [151, с. 89-91].

У свою чергу, поняття етапу досудового розслідування В.І. Лунгу розглядає як складову частину стадії, що пов'язана з іншими частинами загальних завдань, колом учасників та єдністю процесуальної форми. Він зазначає, що етапи послідовно змінюють один одного відповідно до вирішення конкретних завдань. Розподіл на етапи здійснюється умовно,

однак є корисним з практичної та наукової точок зору, оскільки дозволяє усвідомити зміст стадії досудового розслідування, прослідкувати загальну спрямованість розвитку кримінальної справи, звернути увагу на можливі недоліки в розслідуванні [132, с. 12]. Тобто початковий етап є основним для моделювання типових слідчих ситуацій.

З останніх робіт слід відзначити працю С.П. Мельниченка, який виокремлює такі слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї: 1) виявлено вогнепальну зброю під час незаконного переміщення із використанням транспортного засобу (автомобіля, потягу, річкового судна, літака та ін.), шляхом поштових відправлень, але осіб, підозрюваних у вчиненні злочину (кур'єра), не затримано або не встановлено; 2) затримано особу (осіб), яка (які) незаконно переміщувала (-ли) вогнепальну зброю із використанням транспортного засобу (автомобіля, потягу, річкового судна, літака та ін.), шляхом поштових відправлень; 3) затримано особу, яка незаконно переміщувала вогнепальну зброю особисто при собі без використання будь яких засобів пересування (носіння); 4) у процесі слідчих (розшукових) дій та НСРД під час досудового розслідування інших злочинів отримано інформацію про незаконне переміщення вогнепальної зброї, яке вже відбулося; 5) у процесі слідчих (розшукових) дій та НСРД під час досудового розслідування інших злочинів отримано інформацію про незаконне переміщення вогнепальної зброї особою (групою осіб), яке відбудеться чи періодично відбувається, або особу чи групу осіб, які періодично вчинюють зазначені діяння шляхом незаконного носіння вогнепальної зброї; 6) виявлено об'єкти та речі, які свідчать про вже вчинене переміщення вогнепальної зброї (упаковки, коробки, контейнери, цинкові ящики, короби, обгортки, підземні тунелі для переправлення, дистанційно керовані літаючі та плаваючі засоби або їх частини та ін.) [142, с. 170].

У свою чергу, цікавою є класифікація С.О. Тарасенка, який у результаті вивчення матеріалів кримінальних справ та проваджень встановив такі типові слідчі ситуації розслідування: 1) особу (осіб) затримано за незаконне поводження з вогнепальною зброєю, наявною є доказова інформація про факти вчинення протиправних діянь – 27%; 2) встановлено учасників злочинного об'єднання, але доказів про протиправну діяльність недостатньо для повідомлення про підозру у вчиненні злочину – 26%; 3) встановлено Інтернет-ресурси, за допомогою яких здійснюється незаконна діяльність, що

пов'язана із продажем вогнепальної зброї – 14%; 4) виявлено вогнепальну зброю, але злочинець невідомий – 10%; 5) виявлено об'єкти, пристосовані для доставки, зберігання, виготовлення, переробки вогнепальної зброї, але особу злочинця (-ців) не встановлено – 11%; 6) встановлено факт недостачі (викрадення, привласнення, втрати) вогнепальної зброї – 12% [194, с. 111-115].

Провівши аналіз наведених ситуацій, а також матеріалів кримінальних проваджень [Додаток А], ми на початковому етапі розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами [23, с. 125] визначили такі типові слідчі ситуації:

– військовослужбовця затримано на місці злочину, вилучено речові докази, наявними є свідки та матеріальна доказова інформація – 3%;

– військовослужбовця встановлено й затримано після здійснення протиправних дій, наявні свідки та матеріальна доказова інформація – 8%;

– наявний факт викрадення зброї, бойових припасів чи вибухових речовин, особу злочинця не встановлено, свідки відсутні, наявна матеріальна доказова інформація – 65%;

– військовослужбовця, який вчинив кримінальне правопорушення, встановлено, наявні сліди злочину, але підозрюваний переховується від слідства та суду – 21%;

– інші ситуації – 3%.

Але основним для розслідування є не саме визначення типових слідчих ситуацій, а створення певної програми слідчих (розшукових) дій та інших заходів, характерної для кожної з них. При розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами ми визначили такі алгоритми дій працівників правоохоронних органів залежно від типових ситуацій початкового етапу розслідування.

Так, перша ситуація є не досить розповсюдженою (3% випадків), оскільки військовослужбовця необхідно затримати безпосередньо на місці злочину. За цієї ситуації обов'язково проводяться допити свідків й підозрюваного, огляд місця події та призначаються експертизи.

Крім того, оперативний працівник правоохоронних органів, як зазначає І.І. Артамонов, паралельно з оглядом місця події проводить оперативно-розшукові заходи, вирішуючи такі задачі: виявлення та

опитування осіб – очевидців злочину, які можуть бути допитані в якості свідків; виявлення осіб, які можуть упізнати виявлені на місці події предмети, залишені підозрюваним; переслідування злочинця, що зник з місця події; організація загороджувальних заходів; перевірка місць можливої появи злочинця; збір інформації про суспільно небезпечне діяння, особу злочинця та потерпілого тощо [6, с. 181].

У другій ситуації військовослужбовця затримують після учинення злочину. Зважаючи на це, у нього з'являється можливість приховати викрадені об'єкти. У цій ситуації, окрім вищезазначених, обов'язковим є проведення обшуку у різних місцях (проживання, роботи або перебування підозрюваного). До таких місць можна віднести квартири, житлові будинки, відкриту місцевість, транспортні засоби та ін. У зазначеній ситуації повинні виконуватись такі дії:

- огляд місця події з метою виявлення ознак, що допоможуть звизити коло підозрюваних;
- орієнтування працівників правоохоронних органів на встановлення осіб, які можуть бути очевидцями діяння, а потім їх допит як свідків;
- виявлення та дослідження слідів правопорушення, призначення та проведення експертиз;
- огляд та долучення до провадження відеозаписів, фотографій;
- розшук правопорушника [24, с. 87].

Так, 21 вересня 2014 року близько 5 год. 30 хв. військовослужбовець за призовом під час мобілізації на особливий період військової частини гр. М., перебуваючи поблизу території будівельного управління № 207 в Іллічівському районі м. Маріуполя Донецької області, керуючись корисливими мотивами, умисно привласнив вогнепальну нарізну зброю – автомат АКС-74 та бойові припаси – 30 набоїв калібру 5,45 мм до автоматичної зброї, які були ввірені військовослужбовцю військової частини старшиною та які відносяться до військового майна. Також близько 6 год. 00 хв. 21 вересня 2014 року військовослужбовець військової частини гр. М., перебуваючи на території будівельного управління № 207 в Іллічівському районі м. Маріуполя Донецької області, керуючись корисливими мотивами, умисно, незаконно, без передбаченого законом дозволу збув гр. Ю. вогнепальну нарізну зброю – автомат АКС-74 та бойові припаси – 30 набоїв калібру 5,45 мм до автоматичної зброї, за що отримав від останнього грошові кошти у сумі 2500 гривень [186].

У третій ситуації особу злочинця не встановлено, а свідки й очевидці події відсутні. За цієї ситуації особливого значення набуває виявлення й збирання матеріальної доказової інформації шляхом проведення огляду та призначення відповідних експертиз з метою ідентифікації злочинця. В визначеній типовій слідчій ситуації необхідно провести такі слідчі (розшукові) дії та інші заходи:

- огляд місця події;
- допит свідків;
- розшук правопорушника за «гарячими» слідами;
- призначення і проведення експертиз;
- огляд та доручення до провадження відеозаписів, фотографій.

Так, з 2 квітня 2014 року по теперішній час у військовій частині, яка дислокується у смт. Черкаське Новомосковського району Дніпропетровської області, на посаді розвідника-снайпера 3-го взводу розвідувальної роти військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період проходить гр. Б. 28 квітня 2014 року гр. Б., знаходячись на території наметового табору № 2, розташованого на території військового містечка у смт. Черкаському Новомосковського району Дніпропетровської області, разом із іншими військовослужбовцями, які цього ж дня отримали для службового користування з кімнати зберігання зброї військової частини закріплену за ними зброю військової частини: автомати АКС-74 і АКС-74У, про що було відомо військовослужбовцю гр. Б., спільно з ними вживав алкогольні напої. У той же день у гр. Б. виник злочинний умисел, направлений на викрадення зброї військової частини, виданої для службового користування. Реалізуючи свій злочинний умисел, 28 квітня 2014 року о 12.00 годині гр. Б., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій та передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки, бажаючи їх настання, знаходячись у наметі табору № 2, скориставшись тим, що його товариші залишили ввірену їм зброю без нагляду, викрав автомати АКС-74 і АКС-74У, після чого виніс їх за межі наметового табору № 2 та розпорядився викраденим майном на власний розсуд [182].

У четвертій ситуації військовослужбовець є відомим, але переховується від слідства та суду. Тому, крім вищезазначених, додається комплекс заходів щодо реалізації тактичної операції «розшук військовослужбовця, що переховується від слідства та суду».

На підставі узагальнення судово-слідчої практики [Додаток А] нами виділено типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування:

а) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він надає правдиві свідчення, доказової бази достатньо для направлення кримінального провадження до суду – 22%;

б) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він відмовляється або надає неправдиві свідчення, доказової бази достатньо для направлення провадження до суду – 11%;

в) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він відмовляється або надає неправдиві свідчення, доказової бази недостатньо для направлення провадження до суду – 28%;

г) не встановлено осіб, яким можна повідомити про підозру – 39%.

Констатуючи наведене, зазначимо, що нами виокремлено типові слідчі ситуації при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Крім того, нами викладено її визначення як сформовану на основі судово-слідчої практики наукову категорію, в якій відображено найбільш загальні риси обстановки та обставин події, що розкривають перебіг і стан розслідування на початковому, подальшому чи заключному етапі. Акцентовано, що однією з важливих умов розслідування досліджуваного правопорушення є алгоритмізація послідовності проведення відповідних дій відповідно до типових слідчих ситуацій.

Висновки до розділу 2

Констатуючи сказане у розділі, спробуємо підсумувати зазначене таким чином.

З'ясовано, що підставою для внесення даних в Єдиний реєстр досудових розслідувань за фактом вчинення злочину, кваліфікованого за ст. 410 КК України, стали початкові відомості, які надійшли у правоохоронні органи з таких джерел: а) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян (7%); б) повідомлення працівників установ та організацій (79%); в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (8%); г) матеріали, отримані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та розшукових заходів (5%).

На підставі узагальнення судово-слідчої практики виокремлено обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні правопорушення: 1) за суб'єктом злочину: хто здійснив заволодіння зброєю; якщо це група осіб – то якими є роль й ступінь провини кожного з них; їхня характеристика; 2) за суб'єктивною стороною: наявність

попередньої змови; коли і за яких обставин була змова, щодо якої зброї, бойових припасів та вибухових речовин; мотив й мета злочину; 3) за об'єктом злочину: які саме предмети стали об'єктом злочинного посягання; їхні ознаки та кількість; 4) за об'єктивною стороною: час, місце й спосіб учинення злочину; конкретні дії військовослужбовця на місці події; дії з підготовки й приховування злочину та його слідів; причини й умови, що сприяли учиненню правопорушення.

З'ясовано, що після внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань додаткові відомості щодо кримінального правопорушення отримуються шляхом проведення низки процесуальних дій, зокрема: огляду місця події; встановлення особи злочинця (військовослужбовця) та місця його перебування; виявлення очевидців й свідків злочину; проведення допитів відповідних категорій осіб.

Виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Відповідно до кожної із них запропоновано алгоритм дій працівників слідчих і оперативних підрозділів поліції.

Перша ситуація є не досить розповсюдженою (3% випадків), оскільки військовослужбовця необхідно затримати безпосередньо на місці злочину. За цієї ситуації обов'язково проводяться допити свідків й підозрюваного, огляд місця події та призначаються експертизи.

У другій ситуації військовослужбовця затримують після учинення злочину. Зважаючи на це, у нього з'являється можливість приховати викрадені об'єкти. У цій ситуації, окрім вищезазначених, обов'язковим є проведення обшуку у різних місцях (проживання, роботи або перебування підозрюваного). До таких місць можна віднести квартири, житлові будинки, відкриту місцевість, транспортні засоби та ін.

У третій ситуації особу злочинця не встановлено, а свідки й очевидці події відсутні. За цієї ситуації особливого значення набуває виявлення й збирання матеріальної доказової інформації шляхом проведення огляду та призначення відповідних експертиз з метою ідентифікації злочинця.

У четвертій ситуації військовослужбовець є відомим, але переховується від слідства та суду. За цієї ситуації необхідно провести тактичну операцію «Розшук військовослужбовця».

На підставі узагальнення судово-слідчої практики виділено типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування: а) військовослужбовцю

повідомлено про підозру, він надає правдиві свідчення, доказової бази достатньо для направлення кримінального провадження до суду – 22%; б) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він відмовляється або надає неправдиві свідчення, доказової бази достатньо для направлення провадження до суду – 11%; в) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він відмовляється або надає неправдиві свідчення, доказової бази недостатньо для направлення провадження до суду – 28%; г) не встановлено осіб, яким можна повідомити про підозру – 39%.

Розділ 3

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

3.1. Організація і тактика проведення допиту підозрюваного та свідка

Розслідування кримінальних правопорушень вимагає від працівників правоохоронних органів злагодженої та цілеспрямованої діяльності. Вона, в свою чергу, полягає у проведенні ряду процесуальних дій. Особливе місце серед слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання доказової інформації з особистісних джерел, належить допиту. В той же час, у конфліктних ситуаціях, та й загалом це досить складна слідча (розшукова) дія. Для ефективного її проведення уповноважена особа повинна здійснити ряд організаційно-підготовчих заходів, а безпосередньо під час неї застосовувати найбільш доцільні тактичні прийоми.

Допит підозрюваних при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами в даному ракурсі повинен відповідати зазначеним критеріям. Адже вірно підібрані тактичні прийоми дозволять забезпечити ефективне проведення допиту, а криміналістичне забезпечення його підготовчого етапу надасть найбільш сприятливі умови для цього. Крім того, від своєчасності та якості проведення допитів у багатьох випадках залежить успіх розслідування кримінального правопорушення. Тому на дані аспекти і буде направлено наше дослідження.

Допит є найбільш розповсюдженою та ефективною слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої збирається інформація про злочин і злочинну діяльність певних осіб. Допити є слідчими діями, на підготовку і проведення яких витрачається найбільше часу. З їх допомогою слідчий не тільки встановлює обставини, які необхідно довести, але й визначає напрямок пошуку нових доказів, а також перевіряє причетність до справи встановлених фактів і їх вірогідність [80, с. 63-64].

В той же час одностайного визначення поняття допиту серед науковців немає. Відтак, слід звернутися до визначення цієї наукової категорії.

Наприклад, Р.С. Белкін характеризував його як процесуальну дію, що полягає в отриманні показань (інформації) про подію, яка стала предметом кримінального судочинства, осіб, які проходять у справі, причини й умови, що сприяли вчиненню й приховуванню злочину [15, с. 63].

Стосовно ситуації допиту доречною є думка К.О. Чаплинського, який наголошує, що окрема слідча ситуація, що складається під час проведення слідчої дії, є важливим аспектом обрання відповідної поведінки уповноваженою особою. Безконфліктна ситуація характеризується повним або частковим поєднанням інтересів взаємодії слідчого і допитуваної особи, відсутністю протиріч у їх намірах і планах на даному етапі розслідування [216, с. 241].

А вже В.Ю. Шепітько зауважує, що допит є основною слідчою (розшуковою) дією, в процесі якої слідчий отримує від допитуваного (свідка, злочинця) вербальну інформацію про факти, що мають значення для встановлення об'єктивної істини і забезпечення правильного застосування закону. Мета допиту полягає в одержанні показань, що повно і об'єктивно відбивають дійсність [220, с. 218].

Варто наголосити на тому, що складність цієї процесуальної дії при розслідуванні насамперед залежить від обсягу і якості наявної у слідчого інформації, отриманої в результаті оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій та НСРД, особистісних якостей допитуваного, його процесуального статусу (підозрюваний, свідок, потерпілий), місця в ієрархічній структурі злочинного об'єднання (лідер, керівник, виконавець) та ін. [88, с. 94].

Ми підтримуємо позицію В.А. Журавля, який визначив допит як процесуальну дію, котра являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справ [108, с. 252].

У свою чергу, Ю.А. Чаплинська наголошує, що важливе місце в криміналістичному забезпеченні допиту займають організаційно-підготовчі заходи до його проведення. На думку автора, своєчасна, ретельна і всебічна підготовка до допиту є необхідною умовою отримання найбільш повних та об'єктивних показань

у кримінальному провадженні. Це суттєво сприяє досягненню тактичної мети слідчої (розшукової) дії. Відсутність планування призводить до поверховості та безрезультатності його проведення. Також Ю.А. Чаплинська зазначає, що у науковій літературі вчені по-різному підходять до підготовчих заходів з проведення допиту [214, с. 427], що ми підтримуємо.

Тобто підготовка до допиту є обов'язковою умовою його ефективного проведення. Проте, на жаль, на практиці слідчі [Додаток Б] нерідко ігнорують дану рекомендацію та відмовляються від підготовчих заходів, відносячи до основних причин такі:

- а) велика кількість справ у провадженні слідчого – 87%;
- б) певні витрати часу на підготовчі заходи – 72%;
- в) проведення допитів за аналогією із попередніми – 69% та ін.

Ми підтримуємо позицію науковців, які вважають, що підготовка до проведення допиту повинна вмішувати такі підготовчі заходи:

– збирання вихідних даних, що відносяться до предмета допиту підозрюваних;

- визначення кола осіб, які підлягають допиту;
- підготовка місця допиту;
- запрошення до участі у слідчій дії третіх осіб;
- визначення науково-технічного забезпечення допиту;
- вивчення особи допитуваного;
- встановлення способу виклику на допит і черговості його проведення;

– складання плану проведення слідчої (розшукової) дії [105, с. 99].

Узагальнення поглядів респондентів дозволило визначити, що найбільш поширеними організаційно-підготовчими заходами, які здійснюють слідчі на підготовчому етапі проведення допиту підозрюваних при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами [19, с. 205], є такі:

– повне і всебічне вивчення (узагальнення) матеріалів кримінального провадження (73%);

– аналіз слідчої ситуації, що склалася на початковому етапі розслідування (32%);

– визначення й уточнення предмета допиту (26%);

– вивчення особи допитуваного (74%);

- збирання оперативної інформації про військовослужбовця та особливості несення служби (59%);
- визначення часу (72%) й місця (89%) проведення допиту підозрюваного;
- визначення способу виклику і підготовка необхідних процесуальних документів (12%);
- підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному (83%);
- підготовка технічних засобів фіксації допиту (29%);
- визначення тактичних прийомів допиту (26%); визначення (за необхідності) додаткових учасників проведення процесуальної дії (9%);
- забезпечення безпеки допитуваного (23%);
- забезпечення сприятливих умов проведення допиту (8%);
- складання плану допиту (11%);
- інше (2%).

Розглянемо окремі з них. Та, повне, всебічне і ретельне вивчення матеріалів кримінального провадження, як наголошує К.О. Чаплинський, є необхідною передумовою успішного проведення допиту підозрюваних. Аналізу підлягають дані, які містяться як у протоколах слідчих (розшукових) дій, так і в інших матеріалах провадження. Це дозволяє виявити існуючі прогалини, розбіжності й суперечності між учасниками процесу та своєчасно вжити заходів щодо їх усунення. В іншому випадку деякі обставини можуть залишитися невстановленими, що не може не вплинути на повноту, всебічність та об'єктивність розслідування і тягне за собою, як правило, необхідність проведення додаткових або повторних допитів та «очних ставок». Вивчення матеріалів кримінального провадження дозволяє встановити коло осіб, які підлягають допиту, визначити предмет допиту, сформулювати запитання допитуваному, обрати низку тактичних прийомів (комбінацій), які будуть використовуватися під час допиту підозрюваних. [217, с. 268].

На підставі узагальнення слідчої практики визначено, що у кримінальних провадженнях за ст. 410 КК України як свідки можуть допитуватися:

- а) особи, які були безпосередніми очевидцями незаконного заволодіння зброєю чи боєприпасами;

- б) особи, які спостерігали за діями військовослужбовця з викраденими об'єктами поза місцем події;
- в) інші особи.

Стосовно предмета допиту зазначимо, що його визначення для допиту будь-якого суб'єкта процесу становить сукупність обставин, які треба з'ясувати. «Предмет допиту за своїм обсягом, – про що наголошує Я.Є. Мишков, – а іноді й за змістом може відрізнитися від предмета показань. Останній є більш широким і включає обставини, що стосуються умов, що сприяють учиненню злочину, кола осіб, які брали участь у події, але залишилися поза полем зору, мотивів злочину, службових відносин, що стимулювали вчинення злочину (погроза звільнення, незаконне зниження по службі тощо). У цьому зв'язку треба звернути увагу на те, що при допиті обвинуваченого варто дати йому можливість розповісти про ті чи інші обставини, не перериваючи перебігу допиту, тому що в його процесі можуть бути встановлені відомості, які мають суттєве значення для розслідування злочину» [145, с. 142].

Наприклад, М.І. Карпенко до обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування викрадення військового майна, відніс такі:

- за суб'єктом злочину: хто вчинив крадіжку; якщо це група осіб – то якими є роль і ступінь вини кожної з них, чи не було подібних викрадень раніше; їх характеристика;

- за суб'єктивною стороною: наявність попередньої змови; коли і за яких обставин була змова, щодо якого військового майна; мотив, мета злочину;

- за об'єктом злочину: яке військове майно викрадене, які ознаки викраденого;

- за об'єктивною стороною: місце, час, спосіб викрадення військового майна, яка його вартість, хто і що саме для цього зробив, які дії винного на місці крадіжки було вчинено, а також після цього з метою приховування злочину та його слідів;

- причини й умови, що сприяли вчиненню злочину [82, с. 84].

Тобто показання військовослужбовця мають відображати коло відомостей, які стосуються правопорушення. З огляду на це визначено перелік обставин, які повинен з'ясувати слідчий під час допиту підозрюваних та свідків.

Аналізом матеріалів кримінальних проваджень за ст. 410 КК України [Додаток А] встановлено, що допит підозрюваних був

спрямований на з'ясування: події та обставин злочину, характеру дій злочинців – 100% випадків; причин й умов, що сприяли учиненню злочину, – 73%; відомостей про взаємини з іншими підозрюваними (начальником частини, добовим нарядом, іншими військовослужбовцями) – 85%.

Як бачимо, показання військовослужбовця мають відображати коло відомостей про злочинну подію, котрі можна поділити на такі складові:

а) дії злочинця до здійснення протиправних дій (вибір способу проникнення до складу зі зброєю; підготовка знарядь злочину; добір співучасників);

б) дії військовослужбовця під час учинення злочину (дані про механізм злочину);

в) дії злочинця після учинення злочину (способи приховування викраденої зброї; особливості знищення слідів злочинної діяльності).

Так, 30.10.2014 гр. В. передав АКС-74 та бойовий комплект, які були закріплені за молодшим сержантом гр. У., прапорщику гр. Ю. за місцем дислокації ОБПК «Хмельницький», у районі мосту через р. Деркул поблизу с. Красний Деркул Станично-Луганського району Луганської області. Після отримання автомата прапорщик гр. Ю. звірив номер автомата, переданого йому, з номерами автоматів згідно з Книгою видачі зброї та боєприпасів ОБПК «Хмельницький» та не виявив збігів, оскільки вказана Книга не була заповнена належним чином, зокрема номер автомата не був вписаний. Помилково вважаючи, що наявний у нього автомат не належить ОБПК «Хмельницький», гр. Ю. вирішив його привласнити та розпорядитись ним на власний розсуд. Реалізуючи свій злочинний намір, направлений на привласнення зброї, гр. Ю., приблизно у проміжок часу з 10 по 11 листопада 2014 року у денний час, у приміщенні кухні ротного опорного пункту, що знаходився на перехресті автодоріг смт. Станиця Луганська – м. Біловодськ – с. Красна Талівка, надфілем здійснив загирання номерних знаків на ствольній коробці та інших номерних частинах АКС-74. Після цього прапорщик утримував при собі вищевказаний автомат, який був довірений йому для зберігання. У подальшому у проміжок часу з 11 по 15 листопада 2014 року, в районі перехрестя доріг смт. Станиця Луганська – смт. Біловодськ – с. Красна Талівка Станично-Луганського району Луганської області гр. Ю., реалізуючи свій злочинний намір, направлений на привлас-

нення довіреного йому для зберігання автомата АКС-74 та шомпола до нього, передав їх невстановленій особі, тобто привласнив зброю і розпорядився нею на власний розсуд [188].

Планування допиту є заключним етапом до його підготовки. План є динамічною системою, тому під час допиту він суттєво корегується: окремі положення замінюються, уточнюються чи доповнюються. План носить орієнтовний і динамічний характер, оскільки у ньому неможливо передбачити усі особливості допиту, тому він повинен визначати лише головні моменти: час та місце допиту, його учасників, спосіб виклику допитуваного, технічні засоби фіксації, використання доказів, перелік питань допитуваному, тактичні прийоми та ін. Безплановість проведення допиту підозрюваних при розслідуванні злочинів, учинених із використанням вогнепальної зброї, тягне за собою неповноту постановки запитань, безсистемність використання тактичних прийомів і комбінацій, що в цілому негативно може відбитись на загальних результатах допиту [217, с. 268].

Встановлено, що допит підозрюваних (військовослужбовців) переважно відбувається у конфліктних ситуаціях (87%). Визначено конфліктні ситуації допиту військовослужбовця, зокрема:

- відсутність психологічного контакту із допитуваним – 79%;
- відмова від давання показань – 69%;
- давання неповних (92%) і неправдивих (43%) показань;
- висунення неправдивого алібі – 37%;
- постійна зміна показань – 21%

Тому під час безпосереднього проведення допиту при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами для виявлення й викриття неправдивих показань необхідним є використання відповідних тактичних прийомів. Зокрема, В.П. Бахін серед них виділяє такі:

1) максимальна їх деталізація (змушує допитуваного «творити» факти й обставини, які можна потім перевірити);

2) проведення повторного допиту (надає можливість “зіграти” на певних розбіжностях у показаннях, що неминучі в міру накопичення доказів у справі);

3) вислуховування явно помилкового повідомлення без висловлення сумніву й недовіри (дозволяє після проведення відповідної перевірки викрити хибність показань допитуваного).

У більшості випадків допит починається з вільної розповіді допитуваного. Загалом це дозволяє добросовісному допитуваному системно відтворити при розповіді те, що і як саме він це сприйняв, оскільки все сприйняте, як правило, являє собою єдине взаємозалежне ціле, а не окремі розрізнені деталі, що можуть виникнути при запитально-відповідальній формі допиту. Та вільна розповідь не розкриває повною мірою інтерес слідчого, дозволяє оцінити позицію і наміри допитуваного [10, с. 16-22].

Після вільної розповіді починається постановка запитань. Ми погоджуємося з А.В. Куніциною, що при допиті виконавців доцільно з'ясувати такі обставини:

1) у вчиненні яких конкретно злочинів допитуваний брав особисту участь, у чому саме вона полягала;

2) хто був ініціатором злочину, хто його планував, чи були допущені відхилення від початкового плану;

3) які намічались заходи для приховування злочину, як пропонувалося вести себе у разі провалу або невдачі з інших причин; якою є легенда при затриманні на місці злочину;

4) місця збуту викраденого майна, наявність конспіративних помешкань для того, щоб «залягти на дно»;

5) якою є частка майна або цінностей, отриманих у результаті вчиненого злочину;

6) чи має доступ і на яких підставах до «общака»;

7) відносини зі співучасниками; 8) як був втягнутий у злочинну діяльність групи, причини та ін. [118, с. 162-163].

У свою чергу, М.І. Карпенко наголошує, що під час допиту підозрюваного у даній категорії проваджень встановлюють такі обставини: коли і що було отримано, на який термін, у зв'язку з чим, чому він допустив порушення, з якою метою, за яких обставин відбулося незаконне заволодіння військовим майном; яке насильство ним було застосовано щодо потерпілого, за яких обставин [82, с. 86].

Крім того, серед тактичних прийомів, що застосовуються при допиті при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, слід виділити прийом максимальної деталізації показань, спрямований на створення сприятливих умов для майбутньої перевірки одержаних показань шляхом проведення інших дій.

Як наголошують окремі автори, якщо найдрібніші факти, повідомлені підозрюваним на допиті, знаходять підтвердження показаннями інших осіб, результатами огляду, висновками експертиз, то цим самим забезпечується достовірність його показань в цілому. І якщо в майбутньому обвинувачений відмовиться від раніше даних показань, це не буде мати великого значення, оскільки повідомлена інформація була перевірена і знайшла підтвердження в системі доказів [107, с. 278].

Також доцільним, як зазначає В.О. Коновалова, буде використання схеми місця події та орієнтуючих об'ємних фотознімків місця події з метою уточнення окремих показань або нагадування обстановки місця події. У багатьох випадках у процесі допиту це буде стимулювати отримання повних відомостей про обстановку та обставини події злочину [90, с. 267].

Завдяки застосуванню зазначених прийомів працівники поліції мають можливість вирішувати ряд завдань, що виникають при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Ми підтримуємо позицію вчених, які серед них виділяють такі:

- коли допит набуває кооперативного характеру, керований вплив слідчого спрямований на підтримку і збереження психологічного контролю, надання свідку й іншим учасникам кримінального судочинства відповідної нормам закону допомоги в максимально повному викладі тих обставин, які йому відомі в справі;

- коли допит набуває конфліктного характеру із несуворим суперництвом, керований вплив слідчого спрямований на те, щоб, спираючись на цілі, які частково збігаються, розв'язати конфлікт шляхом переконання допитуваного дати правдиві показання;

- коли допит набуває конфліктного характеру із суворим суперництвом, керований вплив слідчого спрямований на спонукання допитуваного ввійти в психологічний контакт усупереч своєму бажанню і дати правдиві показання [60, с. 13].

Також М.І. Порубов рекомендує з метою викриття підозрюваного щодо його заяви про алібі використовувати досить ефективний, на наш погляд, прийом – найдетальнішим чином зафіксувати його свідчення про події дня, коли вчинено злочин, і запропонувати підозрюваному підписати саме цю частину протоколу. Річ у тому, що людина не в змозі запам'ятати докладно всіх фактів кожного прожитого дня і запам'ятовує

найбільш яскраві з них. Злочин належить до розряду незвичайних подій, тому день, коли був скоєний злочин, краще запам'ятовується. До того ж підозрюваний, продумуючи алібі, прагне утримати в пам'яті обставини злочину. Слідчий у процесі подальшого допиту запитує в обвинуваченого, чим пояснити той факт, що він так докладно запам'ятав саме день учинення злочину і так погано запам'ятав дні, які йому передували. Такий прийом зазвичай дозволяє встановити навмисну неправду в показаннях підозрюваного і ставить його перед необхідністю зізнатися в цьому [158, с. 195].

Важливим аспектом допиту є встановлення психологічного контакту. Таке встановлення є обов'язковою умовою проведення допиту при розслідуванні вбивств через необережність. Так, Є.Д. Лук'янчиков визначає його як цілеспрямовану діяльність слідчого з управління рухом інформації в процесі спілкування, що забезпечує розвиток спілкування в потрібному напрямі протягом всього розслідування [129, с. 198]. У свою чергу, А.В. Дулов зазначає, що психологічний контакт завжди має двосторонній характер, його встановлення і підтримання залежить як від слідчого, так і від допитуваного, хоча ініціатива повинна належати слідчому [63, с. 318].

Разом з тим прагнення свідка надати слідчому правдиві й якомога більш повні показання ще не надає останньому підстав оцінювати показання як достовірні. Під час допиту потерпілих із числа осіб, проти яких були спрямовані злочинні дії під час вчинення масових заворушень, осіб, які випадково потрапили у поле дії натовпу, внаслідок чого отримали фізичну, моральну та матеріальну шкоду тощо особлива увага звертається на з'ясування особливостей сприйняття цими особами різних об'єктів навколишньої дійсності. Для того, щоб об'єктивно оцінити достовірність показань такого потерпілого або свідка, необхідно з'ясувати умови, в яких він спостерігав (сприймав) події, про які дає показання. З'ясовується також вплив сторонніх факторів на його рецептори, взаємодія різних відчуттів, закономірностей сприйняття, вплив життєвого, професійного досвіду допитуваного на процес сприйняття, пам'яті, можливість спотворення сприйнятих явищ та інші фактори [168].

У свою чергу, М.С. Гурев зазначає, що створення перебільшеного уявлення про поінформованість слідчого залишається основним тактичним прийомом в умовах наявності доказів, які мають істотні

прогалини на момент допиту. Таке уявлення у допитуваного створюється шляхом демонстрації йому поінформованості слідчого про встановлені епізоди його злочинної діяльності, зв'язки і спосіб життя допитуваного. При цьому вживаються заходи для приховування меж поінформованості слідчого та її джерел. Одночасно можна викрити допитуваного у неправді про факти, які не мають істотного значення для справи, демонструючи тим самим поінформованість слідчого [54, с. 247].

Опитуванням респондентів з'ясовано, що найбільш поширеними тактичними прийомами, які вони застосовували під час допиту підозрюваних при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, були такі:

- вільна розповідь (100%);
- постановка запитань (100%);
- встановлення психологічного контакту (29%);
- викриття неправдивого алібі (12%);
- використання фактора раптовості (47%);
- актуалізація забутого у пам'яті (41%);
- пред'явлення речових (13%) та інших (11%) доказів;
- створення уявлення про повну поінформованість слідчого (51%);
- спостереження за поведінкою допитуваного (76%);
- створення напруги (42%);
- приховування меж поінформованості слідчого (19%);
- застосування відеозапису (31%).

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень [Додаток А] дозволив дійти висновку, що типовими помилками та прорахунками в тактиці допиту є:

- відсутність психологічного контакту (65%);
- неправильне формулювання питань (56%);
- нерозпізнання давання неправдивих показань (45%);
- часткове усунення протиріч (39%);
- зволікання з проведенням допиту (28%).

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що обов'язковою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є допит. В деяких випадках з перших допитів злочинці

погоджуються на діалог зі слідчими поліції, намагаючись таким завуальованим способом отримати інформацію про зміст показань допитаних раніше свідків, потерпілих або співучасників та заходи, що приймаються слідчим. Під час його проведення з'ясовується велика кількість обставин, що дають змогу будувати слідчі версії, орієнтувати під час проведення інших процесуальних дій.

Найбільш ефективними тактичними прийомами під час допитів зазначеної категорії будуть:

- 1) встановлення психологічного контакту із допитуваним;
- 2) викладання показань у формі вільної розповіді;
- 3) постановка запитань допитуваному;
- 4) застосування науково-технічних засобів;
- 5) пред'явлення доказів;
- 6) створення уявлення про повну поінформованість слідчого;
- 7) спостереження за поведінкою допитуваного.

3.2. Особливості проведення обшуку

Збирання доказової інформації є завданням працівників правоохоронних органів під час будь-якого кримінального провадження. Для цього проводиться ряд слідчих (розшукових) дій та процесуальних заходів. Серед них особливе місце посідає обшук. Адже його завдання є носить різновекторними: від вилучення предметів зі слідами злочину до виявлення живих осіб, які переховуються від слідства. В той же час зазначена процесуальна дія при правильному проведенні та ретельній підготовці надасть оптимальні результати. Адже вірно підібрані тактичні прийоми дозволять забезпечити ефективне проведення обшуку, а криміналістичне забезпечення його підготовчого етапу надасть найбільш сприятливі умови для цього. Крім того, від своєчасності та якості проведення обшуків у багатьох випадках залежить успіх розслідування кримінального правопорушення. Тому на дані аспекти і буде направлено наше дослідження.

Одразу слід наголосити, що питання організаційного забезпечення проведення обшуку при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами сьогодні має низку невирішених організаційно-тактичних

проблем. Тому на практиці виникає потреба в науково обґрунтованих криміналістичних рекомендаціях щодо вказаної слідчої (розшукової) дії у розрізі розслідування конкретних кримінальних правопорушень.

Загалом, обшук, як зазначають окремі науковці, – це складна слідча дія, що має проводитися за суворого дотримання процесуальних норм, відповідно до тактичних правил, ретельно продумано і, якщо можна так висловитися, фундаментально [93, с. 68]. Доречною є думка К.О. Чаплинського з приводу того, що, на відміну від інших СРД, обшук має такі особливості: конкретизованість об'єктів пошуку, належність об'єктів пошуку членам злочинних об'єднань та примусовий характер обстеження [218, с. 115].

На наше переконання, О.Р. Ратинов доречно вказує на те, що обшук – це слідча дія, яку органи розслідування виконують у кримінальній справі в цілях одержання судових доказів у випадках, порядку і формах, установлених процесуальними нормами [165, с. 16-17]. Тобто обов'язковою є процесуальна регламентація цієї СРД.

У свою чергу, В.Ю. Шепітько також наголошує, що змістом обшуку є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян, з метою відшукування, вилучення предметів, що мають значення для справи, а також виявлення розшукуваних осіб, і яка посягає на право власності, призводить до втручання в таємницю приватного життя. Для обшуканого обшук – це хоча й санкціоноване законом, але небажане втручання сторонніх людей у їх дім, ознайомлення з матеріальними, особистими, інтимними сферами життя. Елемент примусу під час обшуку передбачає, що обстеження приміщень чи інших об'єктів може бути здійснено без згоди особи, у розпорядженні якої ці об'єкти перебувають. Тому головною особливістю обшуку, що відрізняє його від інших слідчих дій, є його примусовий характер [221, с. 229].

Ми підтримуємо позицію окремих науковців з приводу того, що примусовий характер цієї СРД полягає у тому, що обшук може бути здійснено без згоди обшукуваної особи. Під час обшуку слідчий має право відчиняти зачинені приміщення і сховища, якщо власник відмовляється це зробити сам. Здійснення обшуку пов'язане із вторгненням у сферу особистих інтересів особи, а також із певним обмеженням конституційних прав громадян на недоторканність особи та житла і тому потребує суворого дотримання регламентованого законом

порядку проведення цієї СРД. Пошуковий характер полягає у тому, що насамперед ця СРД спрямована на відшукання матеріалізованої інформації, яка стосується події злочину та має значення для повного, всебічного і об'єктивного розслідування справи. Особливість обшуку полягає у тому, що слідчий не має вичерпної інформації про об'єкт пошуку та його місцезнаходження. Зазвичай об'єкт пошуку слідчому конкретно невідомий, він має про нього загальне уявлення, однак його місце приблизно є відомим [164, с. 77]. В нашому випадку ми маємо майже точний опис досліджуваного об'єкта. Адже вогнепальна зброя та боєприпаси, які необхідно вилучати, в більшості випадків під час обшуку мають встановлені розміри та частини.

Так, 22.11.2014 приблизно о 16:00 год. у військовій частині, після закінчення чистки було проведено перевірку наявності і комплектності штатної зброї особового складу солдатом гр. Л. під контролем заступника командира групи гр. Е. Вони перевірили вищевказану зброю особового складу поштучно, за номерами та комплектністю, при цьому вся вона була в наявності. Після чого гр. Е. залишив солдата гр. Л. доглядати за ящиком зі зброєю та пішов до командира роти взяти металеву печатку для опечатування ящика зі зброєю. В цей час гр. Л. відкрив ящик зі зброєю та викрав автоматичну зброю в комплекті з металевим прикладом, глушником та магазином без набоїв, сховав її під штани і кофту, продовжив чекати старшого сержанта Е., який, повернувшись, опечатав ящик зі зброєю та передав його до кімнати зберігання зброї під охорону. В подальшому гр. Л. викрадену автоматичну зброю виніс з території військової частини та переніс до місця свого проживання, де незаконно зберігав до 27.11.2014. Крім того, гр. Л. наступного дня зустрів свого знайомого, в якого за 200 грн. купив патрони до пістолета у кількості 29 шт. Повернувшись додому, зарядив пістолет і випадково 2 рази вистрелив у двері. В ході обшуку було виявлено та вилучено предмет у вигляді пістолета з глушником, магазин, в якому знаходилися 11 патронів, та рамочний приклад. Біля магазину знаходилася картонна коробка сірого кольору, в якій було 16 набоїв, вище на полиці дерев'яної шафи виявлено стріляну гільзу. З внутрішньої сторони дерев'яної коробки вхідних дверей даної кімнати зверху виявлено 2 наскрізних отвори [187].

Слід зазначити, що в умовах того, що вогнепальна зброя на «чорному ринку» стає доступною, а ефективність здійснення злочину з її

використанням є більшою, ніж з холодною зброєю, можна говорити про те, що тенденція посилюватиметься [212, с. 53-54]. Означене саме характеризує той факт, що вказаний солдат без проблем купив патрони для пістолету наступного дня після його незаконного привласнення.

Доречною є позиція Д.Б. Сергєєвої, яка наголошує, що, дотримуючись концепції розуміння слідчих дій (наразі – слідчих (розшукових) дій) як заходів, що складаються з сукупності пошуково-пізнавальних та посвідчувальних прийомів, проводяться уповноваженим кримінальним процесуальним законом суб'єктом у визначеному для кожного з них порядку з метою виявлення й закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні та їх перевірки, слід зауважити, що виїмка не відповідає всім сутнісним ознакам слідчої дії [177, с. 183], що ми підтримуємо.

За кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими відповідно до ст. 410 КК України, на чому наголошує М.М. Єфімов, може виникати необхідність у проведенні обшуку за місцем проживання підозрюваного. Під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами обшуки за місцем проживання підозрюваного проводяться відразу після його затримання, що дозволяє виявити і вилучити знаряддя злочину, речі і цінності, здобуті злочинним шляхом, та інші предмети й документи, які мають значення для справи. Отримана інформація у сукупності з іншими доказами може сприяти слідчому встановленню істини у справі [67, с. 214].

Починаючи розгляд проведення обшуку, слід наголосити на тому, що він, як й інші СРД, складається з трьох етапів: підготовчого, робочого та заключного. На думку вчених, підготовка до обшуку повинна складатися з таких заходів: визначення мети і місця проведення обшуку; збирання інформації про місце проведення майбутнього обшуку; отримання інформації про особу, яка підлягає обшуку, членів її родини, способу життя; забезпечення конспіративності підготовки обшуку; правильний та обґрунтований підбір складу учасників обшуку; визначення тактики обшуку [101, с. 150-151].

Ми підтримуємо позицію науковців, які підготовчі заходи до проведення обшуку визначають з таких складових: 1) вивчення матеріалів провадження; 2) збирання орієнтуючої інформації про особу злочинця, а також членів його сім'ї, родичів та знайомих; усі епізоди злочинної

діяльності; місця обшуків; знаряддя (засоби) злочину та предмети, що здобуті злочинним шляхом; 3) аналіз і оцінка зібраної інформації та слідчої ситуації, що склалася на певному етапі розслідування, до ухвалення рішення про обшук; 4) ухвалення рішення про проведення обшуку; 5) планування і визначення часу обшуку; 6) створення оптимальних умов для проведення СРД; 7) підготовка необхідних технічних і транспортних засобів; 8) вирішення питання про застосування службово-розшукового собаки; 9) добір необхідних учасників обшуку; 10) визначення способу фіксації ходу та результатів обшуку; 11) розробка заходів, що передбачають дії учасників обшуку у випадках виникнення непередбачуваних ситуацій; 12) забезпечення безпеки учасників СРД; 13) складання плану обшуку; 14) проведення інструктажу з усіма учасниками СРД [215, с. 339].

Серед них важливе значення має визначення об'єктів пошуку. Зокрема, Ф.М. Сокиран з цього приводу зазначає, що ефективність результатів обшуку в більшості випадків забезпечується ретельною підготовкою до нього. На підставі вивчення матеріалів кримінального провадження потрібно скласти план проведення обшуку, зазначивши в ньому елементи, серед яких перше місце займають об'єкти пошуку (тобто що потрібно шукати) [109, с. 343]. Відтак, серед підготовчих заходів до проведення обшуку у досліджуваній категорії кримінальних правопорушень важливе місце займає збирання інформації про об'єкти, які підлягають відшукуванню. Як вважає П.С. Кушніренко, це пояснюється тим, що слідчий повинен отримати чітке уявлення про об'єкт пошуку, встановити індивідуальні ознаки розшукуваного об'єкта, спрогнозувати можливі місця його приховування та способи маскуванню [121, с. 103].

Інші науковці наголошують, що до першочергових дій слідчого в ході підготовки до проведення обшуку слід відносити збирання та аналіз даних про об'єкти, що підлягають пошуку та мають значення для розслідування (їх найменування, кількість, розмір, вага, індивідуальні особливості), даних про місце їх ймовірного приховування та ін. [104, с. 272]. Як бачимо, це досить важливе питання підготовчого етапу обшуку. При розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами також важливе місце займає визначення об'єктів обшуку. Адже крім зрозумілих об'єктів (зброя, боєприпаси, вибухові речовини) можуть

виявлятися й специфічні, відображення яких повинно мати місце в нашому дослідженні.

Серед об'єктів, що підлягають відшукуванню у справах про незаконне переміщення вогнепальної зброї, С.М. Мельниченко виділив такий перелік: 1) вогнепальну зброю, окремі її частини, заготовки окремих деталей, технічні засоби й вироби, що стосуються вогнепальної зброї; 2) предмети, які містять сліди злочинних дій або сліди злочинця; 3) боєприпаси, патрони; 4) інструменти й різні матеріали, які використовуються для виготовлення окремих деталей зброї; 5) предмети, речі, в яких зберігалася зброя або боєприпаси [142, с. 140].

Натомість, як зазначає М.М. Єфімов, у кримінальних провадженнях за фактами хуліганства в ході обшуку підлягають відшукуванню об'єкти, які: а) доводять факт учинення хуліганства (предмети, що належали потерпілим і підібрані хуліганом, розірваний і забруднений кров'ю одяг потерпілого, зброя або предмети, якими були заподіяні тілесні ушкодження та ін.); б) свідчать про постійний характер антисуспільної поведінки хулігана: наявність вогнепальної чи холодної зброї або предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень; в) свідчать про те, що особи, які вчинили хуліганство, причетні й до інших злочинів; г) розкривають характер взаємовідносин хулігана з потерпілим або свідком [68, с. 154].

Узагальнюючи результати дослідження кримінальних проваджень [Додаток А], ми дійшли висновку, що до основних об'єктів, які підлягають виявленню і вилученню під час проведення обшуку при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами [21, с. 293], слід віднести такі:

- вогнепальна зброя та її частини (97%);
- боєприпаси (86%);
- вибухові речовини (4%);
- документи, що характеризують злочинну діяльність конкретних осіб (21%);
- технічна документація зброї, боєприпасів та вибухових речовин (17%);
- грошові кошти, отримані у результаті злочинної діяльності (9%);
- речі та предмети, які містять сліди зберігання чи застосування зброї, або сліди злочинних дій (19%);

– мобільні телефони, де міститься адресна книга, sms-повідомлення, фотографії або відеоролики (56%);

– комп'ютерна техніка (5%).

У зв'язку із незначною кількістю матеріальної інформації, яка може бути виявлена під час огляду місця події, обшук має вирішальне значення для збирання доказової та орієнтуючої інформації.

Наступним важливим заходом є визначення місця проведення обшуку. Це має значення через ряд факторів. По-перше, це пряма вимога закону – точне місце проведення обшуку. По-друге, неправильно визначене місце його проведення надасть змогу правопорушникам здійснити будь-які маніпуляції зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Аналіз судово-слідчої практики [Додаток А] дозволив дійти висновку, що обшуки переважно проводяться в:

а) місцях проживання військовослужбовця – 83%;

б) окремих об'єктах його власності (гаражі, підсобні приміщення) – 16%;

в) транспортних засобах – 12%;

г) місцях несення служби – 94%.

Під час розслідування досліджуваної категорії правопорушень обшуки за місцем проживання підозрюваного повинні проводитись ще до його затримання або одразу після нього. Це дозволяє виявити і вилучити знаряддя злочину, речі і цінності, здобуті злочинним шляхом, та інші предмети й документи, які мають значення для справи. На думку В.А. Кузьміна, достатність підстав для провадження обшуку визначається внутрішнім переконанням слідчого і судді, яке формується на підставі закону, життєвого і професіонального досвіду [115, с. 44]. Тому місце проведення обшуку повинно логічно впливати з обставин провадження.

Так, 27 жовтня 2014 року старший лейтенант гр. Б. отримав з кімнати зберігання зброї військової автомат АКС-74 № 2050681 та набой до нього і вибув для виконання бойового завдання до зони проведення антитерористичної операції. Однак 15 листопада 2014 року гр. Б., прибувши із зони проведення антитерористичної операції до пункту постійної дислокації військової частини, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, видану йому для службового

користування зброю, а саме автомат АКС-74, та боєприпаси – набой калібру 5,45 у кількості 162 штуки, до складу ракетно-артилерійського озброєння або до кімнати зберігання зброї підрозділу не здав, а виніс за межі військової частини та зберігав за місцем свого проживання, тобто привласнив зброю та бойові припаси. В ході проведення обшуку у гр. Б. дані речі були вилучені [183].

Важливим заходом організаційно-підготовчого характеру, що знаходиться в логічному зв'язку з місцем проведення, є його час. Як наголошує О.С. Тарасенко, вирішуючи питання про час обшуку, потрібно виходити з отриманих відомостей про особу, в якій належить провести обшук, її спосіб життя, розпорядок дня. Як правило, обшук повинен проводитися негайно, щойно в ньому виникне необхідність. Основна вимога до майбутнього обшуку – це його раптовість, від якої часто залежить його успіх [195, с. 84]. На нашу думку, час проведення обшуку повинен бути якомога скороченим з моменту отримання достатніх відомостей про місценаходження зброї, бойових припасів чи вибухових речовин.

Також важливо визначити окремі дані про особу обшукуваного. Як зазначає В.Ф. Глазирін, збір орієнтуючої інформації припускає одержання відомостей про особистість обшукуваного та інших осіб, які мешкають чи працюють на об'єкті, що обшукується. Дані про особу обшукуваного включають такі групи ознак: соціально-демографічні (соціальний стан, освіта, професія, фах, рід занять, виробничий стаж, взаємовідносини в колективі, родинний стан, дані про членів сім'ї, взаємовідносини в сім'ї, матеріальне становище, житлові умови, найближче оточення, зв'язки, наявність зброї та ін.); соціально-біологічні (стать, вік, стан здоров'я); етико-психологічні: моральні (погляди, переконання, прагнення, життєві чекання та ін.); інтелектуальні (обсяг знань, рівень, розумового розвитку тощо); емоційні (сила, врівноваженість і рухливість нервових процесів, темперамент, стан емоційної збуджуваності, сила і темп реакцій на різноманітні подразники та ін.); вольові (цілеспрямованість, самовладання, рішучість та ін.); девіантні (вживання алкоголю, наркотиків, схильність до суїциду, наявність судимостей тощо) [53, с. 41-46].

Серед основних тактичних умов досліджуваної процесуальної дії необхідно зазначити такі як: обов'язкове використання фактору раптовості та оптимальне обмеження кількості учасників слідчої (розшукової) дії.

У свою чергу, Є.В. Пряхін акцентує, що особливо важливою з огляду на це є інформація про зв'язки обшукуваного: з ким він товаришує, хто до нього ходить, до кого він ходить, з ким і де проводить вільний час, яке має хобі, чим займається. Всі ці відомості повинні бути використані для побудови версій про те, де, в кого, в якому місці можуть знаходитись шукані об'єкти, які й де можуть бути обладнані схованки, хто може про них знати [164, с. 80]. В такому ж ракурсі інші науковці наголошують на тому, що орієнтація в обстановці майбутнього обшуку є немислимою без одержання даних про особу, яка приховала певні об'єкти. Загальнолюдські уявлення й узагальнення досвіду слідчої практики свідчать про існування залежності між професійними, етичними, інтелектуальними характеристиками особи (людини) і обранням місця приховування того чи іншого об'єкта [91, с. 250]. І це дійсно має значення, адже при зборі інформації про одного обшукуваного може виплисти інформація про іншу особу, у якої бажано провести одночасний обшук.

Так, 27 червня 2015 року приблизно об 11 годині 00 хвилин солдат гр. Д., знаходячись у приміщенні кімнати зберігання зброї парашутно-десантного батальйону військової частини, виявив залишений без нагляду та охорони пістолет системи Макарова та, діючи умисно, з корисливих мотивів, взяв його та виніс його за межі військової частини А 1126, в результаті чого отримав можливість вільно розпорядитися викраденою зброєю на власний розсуд. Крім того, 27 червня 2015 року приблизно о 13 годині 00 хвилин солдат гр. Д., знаходячись на зупинці громадського транспорту в смт. Черкаське Новомосковського району Дніпропетровської області, передав іншій особі викрадену за вищевказаних обставин вогнепальну зброю, тим самим збув вогнепальну зброю без передбаченого законом дозволу [184].

Проведення обшуку складається з низки організаційних і тактичних заходів, спрямованих на виконання таких завдань: ознайомлення обшуканого з процесуальними документами, що дають дозвіл на проведення обшуку; процесуальне оформлення залучення учасників обшуку, роз'яснення прав та обов'язків, мети й порядку проведення обшуку, повідомлення про застосування технічних засобів, забезпечення реалізації їх прав та обов'язків; створення умов для постійного та якісного безпосереднього контакту учасників обшуку з об'єктом, який досліджують відповідно до попереднього розподілу завдань (шуканий

об'єкт, власник приміщення, члени родини); забезпечення інформаційної взаємодії між учасниками обшуку та досліджуваними об'єктами за допомогою методів пізнання; одержання нової матеріальної доказової та орієнтуючої інформації, визначення її джерел; перевірка, уточнення, доповнення наявної у справі інформації; забезпечення цілісності шуканих об'єктів від дій осіб, зацікавлених у їх невиявленні, фальсифікації або знищенні; усунення протиріч, що мають місце в матеріалах кримінальної справи, яку розслідують; перевірка загальних та окремих криміналістичних версій стосовно розслідування загалом і обставин, що перевіряють під час проведення обшуку, внесення до них відповідних коректив, висунення їх підстав і нових версій; одержання слідчим у процесі обшуку доказової та іншої інформації від учасників обшуку; фіксація перебігу проведення та результатів обшуку [1, с. 201].

Тому було виокремлено тактичні прийоми обшуку, зокрема:

- підтримання психологічного контакту із підозрюваним;
- зіставлення інформації, яка міститься у відповідях військовослужбовця;
- спостереження за поведінкою обшукуваного;
- видалення військовослужбовця з місця проведення обшуку.

Оскільки обшукуваний, члени його сім'ї виявляються психологічно не готовими до протидії розслідуванню, їм важче приховати хвилювання. Часто в цих осіб немає достатньо часу для вжиття тих чи інших засобів маскуванню чи знищення предметів пошуку. Однак, на чому наголошує О.Ю. Герасименко, передчасність проведення цієї слідчої дії також іноді призводить до того, що отримання відповідних доказів ускладнюється браком необхідних відомостей про предмет обшуку, вірогідні способи його приховування, місце майбутнього обшуку й особу обшукуваного [50, с. 119]. Тому зрозуміло, що витрачений час на встановлення місцезнаходження предмета пошуку, а також на дослідження та перевірку цих відомостей дуже впливають на результативність цієї слідчої (розшукової) дії. Підозрюваний чи його родичі, знайомі за цей проміжок часу мають можливість знищити докази або ж учинити інші дії щодо предметів пошуку.

Серед тактичних прийомів, що можуть використовуватись при проведенні досліджуваної слідчої (розшукової) дії, є спостереження за реакціями обшукуваних осіб. Адже суттєвою особливістю провадження обшуку є те, що особа не може залишатися байдужою під час

нього. Вона може болісно реагувати на окремі його етапи та, загалом, гостро переживає в даній обстановці. Тому «...напруженість обшукуваного виникає внутрішньо і, – як наголошує О.В. Циганенко, – проявляється зовнішньо. В особи виникають прояви хвилювання, зниження критичності мислення, пам'яті, уваги, змінюється колір обличчя, короткочасно розширюються зіниці очей, відбуваються неконтрольовані мікрорухи, що суперечать змісту пояснень обшуківаної особи, покусання або затиснення губ, важке дихання тощо. Реакції значно посилюються, якщо слідчо-оперативна група близько підійшла до розшукуваних об'єктів» [213, с. 83].

Також С.Ф. Денисюк зробив спробу визначити особливості використання обшуку в умовах боротьби з організованою злочинністю та показав доцільність використання пошукових тактичних операцій, серед яких і «допущення обшуку з негативним результатом» [58, с. 9], яка полягає у тому, що реально існує кілька різних об'єктів обшуку. При здійсненні такої тактичної операції відповідно до тактичного задуму обирається один з об'єктів, де і провадиться слідча (розшукова) дія, а за іншими виконується оперативне спостереження. В процесі оперативного спостереження із застосуванням різних технічних засобів фіксації встановлюється динаміка місцеперебування злочинних формувань, ознаки переміщення товарів та інших предметів, зміна місця розташування тих чи інших об'єктів. Оперативне спостереження дає можливість виявити більш широкий спектр місць приховування, після чого здійснюються результативні обшуки. Схематично тактична операція «Допущення обшуку з негативним результатом» може бути подана таким чином: безрезультатний обшук – оперативне спостереження – результативні обшуки [59, с. 129].

Ми підтримуємо позицію науковців, які стверджують, що об'єкт пошуку під час проведення обшуку, який проводиться у складі тактичної операції «Допущення обшуку з негативним результатом», на підготовчому етапі до його проведення може бути відсутнім (не визначеним). Однак з метою відвернення здогадок підозрюваних щодо застосування такого тактичного прийому, на нашу думку, доцільно під час обшуку тимчасово вилучити предмети або речі, що можуть мати ознаки, схожі з дійсними об'єктами пошуку [196, с. 326].

Також нами було визначено тактичні помилки й прорахунки, яких припускаються слідчі в ході проведення обшуку:

- руйнування (непідтримання) психологічного контакту із військовослужбовцем – 69%;
- необґрунтоване зволікання із проведенням обшуку – 47%;
- неналежна фіксація виявленої зброї, бойових припасів, вибухових речовин та інших об'єктів – 28%;
- несвоєчасність проведення обшуку – 26%;
- неправильний добір понять – 13%;
- витік інформації про підготовку до проведення обшуку – 10%.

Підсумовуючи, слід наголосити, що обшук є досить важливою СРД при розслідуванні досліджуваного кримінального правопорушення. Його максимальна ефективність забезпечується чітким проведенням організаційно-підготовчих заходів, дотриманням відповідних тактичних умов та використанням найбільш раціональних тактичних прийомів.

Висновки до розділу 3

Констатуючи сказане у розділі, спробуємо підсумувати зазначене таким чином.

У кримінальних провадженнях цієї категорії допит підозрюваного повинен проводитися негайно після встановлення й затримання останнього. Доведено, що підготовка до допиту є обов'язковою умовою його ефективного проведення. Проте, на жаль, на практиці слідчі нерідко ігнорують дану рекомендацію та відмовляються від підготовчих заходів, відносячи до основних причин такі: а) велика кількість справ у провадженні слідчого – 87%; б) певні витрати часу на підготовчі заходи – 72%; в) проведення допитів за аналогією із попередніми – 69% та ін.

Виокремлено найбільш поширені організаційно-підготовчі заходи до проведення допиту підозрюваного: повне і всебічне вивчення (узагальнення) матеріалів кримінального провадження (73%); аналіз слідчої ситуації, що склалася на початковому етапі розслідування (32%); визначення й уточнення предмета допиту (26%); вивчення особи допитуваного (74%); збирання оперативної інформації про військовослужбовця та особливості несення служби (59%); визначення часу (72%) й місця (89%) проведення допиту; визначення способу виклику

і підготовка необхідних процесуальних документів (12%); підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному (83%); підготовка технічних засобів фіксації допиту (29%); визначення тактичних прийомів допиту (26%); визначення (за необхідності) додаткових учасників проведення процесуальної дії (9%); забезпечення безпеки допитуваного (23%); забезпечення сприятливих умов проведення допиту (8%); складання плану допиту (11%); інше (2%).

Визначено, що показання військовослужбовця мають відображати коло відомостей, як стосуються правопорушення. З огляду на це означено перелік обставин, які повинен з'ясувати слідчий під час допиту підозрюваних та свідків.

На підставі узагальнення слідчої практики визначено, що у кримінальних провадженнях за ст. 410 КК України як свідки можуть допитуватися: а) особи, які були безпосередніми очевидцями незаконного заволодіння зброєю чи боєприпасами; б) особи, які спостерігали за діями військовослужбовця з викраденими об'єктами поза місцем події; в) інші особи.

Здебільшого допит підозрюваних був спрямований на з'ясування: події та обставин злочину, характеру дій злочинців – 100% випадків; причин й умов, що сприяли учиненню злочину – 73%; відомостей про взаємини з іншими підозрюваними (начальником частини, добовим нарядом, іншими військовослужбовцями) – 85%.

Акцентовано, що допит підозрюваних (військовослужбовців) переважно відбувається у конфліктних ситуаціях. Запропоновано тактичні прийоми для подолання конфліктних ситуацій. До найбільш поширених тактичних прийомів допиту підозрюваного віднесено такі: вільна розповідь (100%); постановка запитань (100%); встановлення психологічного контакту (29%); викриття неправдивого алібі (12%); використання фактора раптовості (47%); актуалізація забутого у пам'яті (41%); пред'явлення речових (13%) та інших (11%) доказів; створення уявлення про повну поінформованість слідчого (51%); спостереження за поведінкою допитуваного (76%); створення напруги (42%); приховування меж поінформованості слідчого (19%); застосування відеозапису (31%).

Виділено тактичні помилки й прорахунки, яких припускаються слідчі під час проведення процесуальної дії.

Узагальненням результатів дослідження кримінальних проваджень дисертантом зроблено висновок, що до основних об'єктів, які підляга-

ють виявленню й вилученню під час проведення обшуку, слід віднести такі: вогнепальна зброя та її частини (97%); боєприпаси (86%); вибухові речовини (4%); документи, що характеризують злочинну діяльність конкретних осіб (21%); технічна документація зброї, боєприпасів та вибухових речовин (17%); грошові кошти, отримані у результаті злочинної діяльності (9%); речі та предмети, які містять сліди зберігання чи застосування зброї, або сліди злочинних дій (19%); мобільні телефони, де міститься адресна книга, sms-повідомлення, фотографії або відеоролики (56%); комп'ютерна техніка (5%).

Наголошено, що у зв'язку із незначною кількістю матеріальної інформації, яка може бути виявлена під час огляду місця події, обшук має вирішальне значення для збирання доказової та орієнтуючої інформації.

На підставі аналізу судово-слідчої практики встановлено, що обшуки переважно проводилися в: а) місцях проживання військовослужбовця – 83%; б) окремих об'єктах його власності (гаражі, підсобні приміщення) – 16%; в) транспортних засобах – 12%; г) місцях несення служби – 94%.

Виокремлено об'єкти, які переважно вилучаються під час обшуку у справах про незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Визначено особливості процесуальної дії в режимних військових об'єктах (караульних приміщеннях, полігонах, військових складах, блокпостах в зоні проведення операції об'єднаних сил). Наголошено на організаційно-підготовчих заходах й тактичних прийомах проведення обшуку.

ВИСНОВКИ

У монографічному дослідженні здійснено теоретичний аналіз та розв'язання наукового завдання з опрацювання та наукового обґрунтування методики розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Найсуттєвішими результатами дослідження є такі:

1. Сформовано систему криміналістичної характеристики розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, серед елементів якої виокремлено: спосіб вчинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановку злочину, слідову картину злочину, особу злочинця (військовослужбовця). Досліджувану наукову категорію визначено як інформаційну модель, яка включає найбільш криміналістично вагомі відомості стосовно зазначеної групи кримінальних правопорушень, що можуть бути ефективно використані під час планування досудового розслідування та проведення окремих процесуальних дій і розшукових заходів.

2. Окреслено типові способи та обстановку незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Виокремлено підготовчі заходи до учинення злочину, зокрема: вибір (пошук) об'єкта злочинного посягання – 91 %; збирання інформації щодо об'єкта злочинного посягання – 47 %; складання плану злочину – 23%; підбір співучасників злочину та розподіл між ними ролей – 19%; підготовка знарядь й засобів учинення злочину – 14%; вибір місця для переховування зброї, бойових припасів та вибухових речовин – 38%. З'ясовано способи безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення.

Визначено зміст обстановки злочинного діяння. Запропоновано класифікацію місць учинення злочинів, зокрема: військові частини – 66 %; складські приміщення – 29%; місця несення служби (блокпости, маршрути патрулювання) – 5%. Залежно від часу учинення правопорушення з'ясовано, що приблизно 45% діянь вчинюється увечері (з 18 до 24 години); 12% – вранці (з 6 до 12 години);

29% – в денний час (з 12 до 18 години); 14% – вночі (з 24 до 6 години). Виявлено умови, що сприяють учиненню досліджуваних кримінальних правопорушень.

3. З'ясовано предмет злочинного посягання та слідову картину злочину. Встановлено, що предметом злочинного посягання є: а) зброя (пістолети, револьвери, автомати, карабіни, снайперські гвинтівки, гранатомети); б) бойові припаси (патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед, інші вироби); в) вибухові речовини (порох, нітрогліцерин, динаміт, тротил та інші хімічні речовини).

Визначено слідову картину злочину. Виокремлено вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди злочинного діяння, зокрема це місця: а) безпосереднього вчинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; б) використання визначених предметів; в) перебування військовослужбовця за місцем проживання чи в інших місцях.

4. Розкрито криміналістично вагомі ознаки особи злочинця (військовослужбовця): це переважно чоловіки, віком 18-25 років, які мають повну середню освіту, раніше не притягувалися до кримінальної відповідальності, неодружені, мають постійне місце роботи. Під час учинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами військовослужбовці можуть перебувати у стані алкогольного сп'яніння. Виділено групи осіб, які вчиняють незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

5. Виокремлено основні обставини, що підлягають встановленню у досліджуваній категорії кримінальних проваджень: 1) чи мало місце незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; 2) можливість інсценування злочину; 3) специфіка механізму злочину (особливості підготовки, вчинення та приховування злочинного діяння); 4) обстановка злочинної події (місце, час й умови); 5) відомості, що характеризують особу злочинця (військовослужбовця); 6) наявність у військовослужбовця співучасників злочину; 7) причини й умови, що сприяли учиненню злочину; 8) реальні збитки (наслідки) незаконного заволодіння зброєю; 9) обставини, що впливають на ступінь й характер відповідальності військовослужбовця.

6. Виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування, зокрема: а) військовослужбовця затримано на місці злочину, вилучено речові докази, наявними є свідки та матеріальна доказова інформація – 3%; б) військовослужбовця встановлено й затримано після здійснення протиправних дій, наявні свідки та матеріальна доказова інформація – 8%; в) наявний факт викрадення зброї, бойових припасів чи вибухових речовин, особу злочинця не встановлено, свідки відсутні, наявна матеріальна доказова інформація – 65%; г) військовослужбовця, який вчинив кримінальне правопорушення, встановлено, наявні сліди злочину, але підозрюваний переховується від слідства та суду – 21%; д) інші ситуації – 3%.

7. Конкретизовано тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку та допиту підозрюваного й свідка.

Охарактеризовано тактичні особливості проведення допиту підозрюваного та свідка при розслідуванні зазначених правопорушень. Запропоновано організаційно-підготовчі заходи до проведення допиту цих категорій осіб. Визначено, що показання військовослужбовця мають відображати коло відомостей про злочинну подію, котрі можна поділити на такі складові: а) дії злочинця до здійснення протиправних дій (вибір способу проникнення до складу зі зброєю; підготовка знарядь злочину; добір співучасників); б) дії військовослужбовця під час учинення злочину (дані про механізм злочину); в) дії злочинця після учинення злочину (способи приховування викраденої зброї; особливості знищення слідів злочинної діяльності). На підставі зазначених відомостей сформульовано предмет допиту.

Встановлено, що допит підозрюваних (військовослужбовців) переважно відбувається у конфліктних ситуаціях (87%). Визначено конфліктні ситуації допиту військовослужбовця, зокрема: відсутність психологічного контакту із допитуваним – 79%; відмова від давання показань – 69%; давання неповних (92%) і неправдивих (43%) показань; висунення неправдивого алібі – 37%; постійна зміна показань – 21%.

Визначено організаційно-підготовчі заходи до проведення обшуку. Акцентовано на основних тактичних умовах процесуальної дії, зокрема: обов'язкове використання фактору раптовості та оптимальне обмеження кількості учасників слідчої (розшукової) дії.

Виокремлено тактичні прийоми обшуку, зокрема: підтримання психологічного контакту із підозрюваним; зіставлення інформації, яка

міститься у відповідях військовослужбовця; спостереження за поведінкою обшукуваного; видалення військовослужбовця з місця проведення обшуку.

Визначено тактичні помилки й прорахунки, яких припускаються слідчі в ході проведення обшуку: руйнування (непідтримання) психологічного контакту із військовослужбовцем – 69 %; необґрунтоване зволікання із проведенням обшуку – 47 %; неналежна фіксація виявленої зброї, бойових припасів, вибухових речовин та інших об'єктів – 28 %; несвоєчасність проведення обшуку – 26 %; неправильний добір понять – 13 %; виток інформації про підготовку до проведення обшуку – 10 %.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абушов Т.А. Система організаційних і тактичних дій під час проведення обшуку // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2011. № 6. С. 198-205.
2. Алещенко В.І. Становлення військової психології та перспективи розвитку // Вісник Нац. акад. оборони України. 2009. № 3. С. 114-120.
3. Антонян Ю.М. Изучение личности преступника: учебное пособие. М.: Изд. ВНИИ МВД СССР, 1982. 80 с.
4. Антошак А.Р. Обстоянии, що підлягають встановленню під час розслідування привласнення, розтрати або заволодіння майном, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Серія ПРАВО. Випуск 38. Том 2. С. 95-98.
5. Анциферов В.П. К вопросу о структуре криминалистических характеристик пре ступлений // Вопросы совершенствования криминалистической методики: сб. научн. трудов МВД СССР. Волгоград, 1991. 135 с.
6. Артамонов И.И. Тероризм: способы предотвращения, методика расследования: монография. 2-е изд., испр. и доп. М., 2002. 216 с.
7. Багрова О.Л. Уголовная ответственность за хищение либо вымогательство оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2004. 164 с.
8. Банин В.А. Предмет доказывания в советском уголовном процессе (гносеологическая и правовая природа). Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1981.
9. Басалаев А.Н., Гуняев В.А. Криминалистическая характеристика преступления (общее понятие и практическое значение) // Методика расследования преступлений. М.: Юрид. лит., 1976. С. 99-100.
10. Бахин В. П. Допрос: лекция. К., 1999. 40 с.
11. Бахин В.П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002). К.: Типография журнала «Охрана труда», 2002. 268 с.
12. Бахин В.П. Мастерство раскрытия преступлений: пособие / В.П. Бахин, С.С. Чернявский, В.В. Юсупов. К., 2014. 96 с.

13. Бахін В. Структура і призначення криміналістичної характеристики злочинів / В. Бахін, Б. Лук'янчиков // Часопис Донецького університету. 2000. Вип. 1 (4). С. 40.

14. Бахін В. Як розкриваються злочини (криміналістика у питаннях та відповідях): посібник / В. Бахін, В. Гончаренко. К.: Хрещатик, 1996. 199 с.

15. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. М.: БЕК, 1997. 342 с.

16. Белкин Р.С. Криминалистика: учебный словарь-справочник. М.: Юристъ, 1999. 268 с.

17. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. Т. 3. М., 1979.

18. Белый И.Ю. Специально-криминологические меры предупреждения хищения оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств в Вооруженных силах Российской Федерации: дисс. ... канд. юрид. наук / Московский военный институт федеральной пограничной службы Российской Федерации. Москва, 2000. 198 с.

19. Береза Ю.М. До питання проведення допиту підозрюваних при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 4. С. 267-275.

20. Береза Ю.М. Криміналістичний аналіз особи військовослужбовця, який вчинює незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами // Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Випуск 2. Том 3. С. 244-249.

21. Береза Ю.М. Організаційно-тактичні особливості проведення обшуку при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами // Прикарпатський юридичний вісник. 2015. № 3 (9). Том 3. С. 289-295.

22. Береза Ю.М. Предмет злочинного посягання як елемент криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2017. Випуск 2. Т. 4. С. 180-185.

23. Береза Ю.М. Типові слідчі ситуації розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та

вибуховими речовинами // Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Випуск 1. С. 123-127.

24. Береза Ю.Н. К вопросу алгоритмов действий сотрудников правоохранительных органов при расследовании незаконного завладения военнослужащим оружием, боевыми припасами и взрывчатыми веществами // Международный научно-практический журнал «Право и Закон». 2018. № 1. С. 87-92.

25. Берназ В.Д. Криміналістична характеристика як наукова категорія // Південноукраїнський правничий часопис. 2206. № 1. 2006. Ст. 16-18.

26. Биленчук П.Д., Еркенов С.Е., Кофанов А.В. Транснациональная преступность: состояние и трансформация: учебное пособие / под ред. П.Д. Биленчука. К.: Атика, 1999. 372 с.

27. Біленчук П.Д. Криміналістика: підручник [для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України] / П.Д. Біленчук, О.П. Дубовий, М.В. Салтевський, П.Ю. Тимошенко; за ред. акад. П.Д. Біленчука. К.: Атика, 1998. 416 с.

28. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф. Балістика: криміналістичне вогнестрільне зброезнавство: підручник / за ред. проф. П.Д. Біленчука. К.: Міднародна агенція “BeeZone”, 2003. 384 с.

29. Блум М.И. Вопросы борьбы с преступностью: ученые записки / отв. ред. А. Лиеде. Рига: Изд-во Латвийского гос. ун-та, 1974. Вып. 212.

30. Богатирьев І.Г. Наукові погляди на проблему протидії злочинам, що вчиняються з використанням зброї // Науковий журнал «Право і суспільство». 2011. № 1. С. 11-14.

31. Бодаєвський В.П. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Класичний приватний університет, 2010. 16 с.

32. Бойко Г.А. Проблемы методики расследования незаконного оборота оружия и боеприпасов (по материалам Северо-Кавказского региона): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Бойко Георгий Алексеевич. Краснодар, 2003. 246 с.

33. Буканов Г. М. Криміналістичний аналіз обстановки місця події // Тиждень науки – 2014: збірник тез доповідей щорічної науково-практичної конференції серед викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів і студентів ЗНТУ, Запоріжжя, 14-18 квітня 2014 р.

В 5-ти томах. Т. 5 / редкол.: Ю.М. Внуков (відпов. ред.) та ін. Запоріжжя: ЗНТУ, 2014. С. 127-129.

34. Валуев М.Х. Криминалистическая характеристика и особенности первоначального этапа расследования вымогательств: дисс. ... канд. юрид. наук. Уфа, 1997.

35. Васильев А.Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. Перепечат. с изд. 1978 г. / М.: ЛексЭст, 2002. 72 с.

36. Васильев А.Н., Яблоков Н.П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1984. 144 с.

37. Васильев І.В. Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні: дис. ... канд. юрид. наук / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2017. 267 с.

38. Вдовин А.Н. Особенности методики расследования и поддержания государственного обвинения по уголовным делам о преступлениях, связанных с незаконным оборотом оружия и боеприпасов (по материалам приграничных регионов Сибирского федерального округа): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Вдовин Алексей Николаевич. Новосибирск, 2015. 245 с.

39. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун, 2003. 1140 с.

40. Весельський В.К. Сучасні можливості використання даних про спосіб учинення злочину в боротьбі зі злочинністю: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.К. Весельський, С.М. Зав'ялов, В.В. Пяковський. К.: КНТ, 2009. 160 с.

41. Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчиняються у сфері нових інформаційних технологій: моногр. / Хараберюш І.Ф., Мацюк В.Я., Некрасов В.А., Хараберюш О.І. К.: КНТ, 2007. 196 с.

42. Висування і перевірка версій. URL: <https://studfiles.net/preview/5536331/page:3>.

43. Військові злочини: кримінально-правова, криміналістична та кримінологічна характеристика: колективна монографія / за заг. ред. В.М. Стратонова, Є.Л. Стрельцова. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. 340 с.

44. Воєвода А. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях про порушення правил водіння або

експлуатації військових машин. URL: [http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/ 32929/%C](http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/32929/%C).

45. Волобуєв А.Ф. Криміналістична характеристика розкрадань майна у сфері підприємницької діяльності // Вісник Університету внутрішніх справ. Харків, 1997. Вип. 2. С. 26-37.

46. Волобуєв А.Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва: дис. ... докт. юрид. наук / Національний університет внутрішніх справ МВС України. Харків, 2001. 419 с.

47. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монографія. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с. ISBN 966-610-045-2.

48. Волчок В.Г. Кримінологическая характеристика и профилактика хищений огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств, совершаемых военнослужащими: дисс. ... канд. юрид. наук / Московская академия МВД России. Москва, 2001. 256 с.

49. Гаврилин Ю.В. Расследование преступлений против личности и собственности: учебное пособие. М.: «Ось-89», 2006. 384 с.

50. Герасименко А.Ю. Подготовка к обыску: прогнозирование и тактический риск // Пробл. соц. законности. Х.: Основа, 1991. Вып. 26. С. 115-120.

51. Герасимов И.Ф. Криміналістические характеристики преступлений в структуре частных методик // Криміналістическая характеристика в методике расследования преступлений. Свердловск: УрГУ, 1978.

52. Герасимов И.Ф. Криміналістическая идентификация и особенности расследования преступлений в зависимости от места совершения преступных действий // Особенности расследования отдельных видов и групп преступлений: межвуз. сб. научн. тр. Свердловск, 1980.

53. Глазырин Ф.В. Психология отдельных следственных действий. Волгоград, 1983. 136 с.

54. Гурев М.С. Убийства на «разборках» (методика расследования). СПб: Питер, 2001. 288 с.

55. Дагель П.С. Особенности личности неосторожного преступника // Теоретические проблемы учения о личности преступника. М., 1979. 166 с.

56. Даньшин И.Н. К вопросу о понятии личности преступника // Проблемы социалистической законности: Респ. межвед. науч. сб. М., 1980. Вып. 6. С. 117-126.

57. Денисова А.С. Понятие оружия в уголовном праве // Уголовное право: стратегия развития в XXI веке: материалы международной конференции. 29-30 января 2004 р. М., 2004. С. 389-394.

58. Денисюк С.Ф. Система тактичних прийомів обшуку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Х., 1999. 18 с.

59. Денисюк С.Ф. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистические проблемы): науч.-практ. пособие / С.Ф. Денисюк, В.Ю. Шепитько; Нац. юрид. акад. Украины им. Я. Мудрого, Науч.-исслед. ин-т изучения проблем преступности АПН Украины. Х.: Консум, 1999. 160 с.

60. Доспулов Г.Г. Психология допроса на предварительном следствии. М.: Юрид. лит., 1976.

61. Драпкин Л.Я. Основы теории следственных ситуаций. Свердловск, 1987.

62. Дуйловський О.В. Психологічні характеристики особи військовослужбовця, схильного до кримінального насильства // Право і суспільство. 2014.

63. Дулов А.В. Судебная психология / 2-е изд., исправл. и доп. Минск: Вышэйш. школа, 1975. 464 с.

64. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. Минск: Амалфея, 2001. 303 с.

65. Ермолович В.Ф. Способы и механизм преступления / под ред. И.И. Басецкого. Минск, 2000.

66. Ефименко В.В. Расследование хищений огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств (по материалам следственно-прокурорской практики военной прокуратуры Дальневосточного военного округа): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 Ефименко Виктор Викторович. Владивосток, 2002. 192 с.

67. Єфімов М.М. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. 2018. № 1. С. 210-217.

68.Єфімов М.М. Методика розслідування хуліганства: монографія / Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 216 с.

69.Жордания И.Ш. Психолого-правовая структура способа совершения преступления. Тбилиси: Изд-во «Сабчота Сакартвело», 1977. 233 с.

70.Зав'ялов С.М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2005. 20 с.

71.Задоян А.А. Уголовная ответственность военнослужащих за хищение и вымогательство огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: дисс. ... канд. юрид. наук / Московский военный ин-т федеральной пограничной службы РФ. Москва, 2002. 219 с.

72.Зеленский В.Д. Криминалистические проблемы организации расследования преступлений: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. М., 1991.

73.Зелинский А.Ф. Криминальная психология: научно-практ. издание. К., 1999. 244 с.

74.Зуйков Г.Г. Криминологическое учение о способе совершения преступления: автореф. дисс. д-ра юрид. наук. М., 1970. 41 с.

75.Ищенко Е.П. Проблемы криминалистической характеристики преступлений // 50 лет в криминалистике. К 80-летию со дня рождения Р.С. Белкина: матер. межд. науч. конф. Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2002. С. 120-121.

76.Іванов Ю.Ф. Кримінологія: навч. посіб. / Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа. Київ: Вид. Паливода А. В., 2006. 264 с.

77.Ищенко А. Проблема слідчих ситуацій як складова навчального курсу криміналістики / А. Іщенко, Г. Щербаков // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. 2003. № 2. С. 57-63.

78.Ищенко А.В. Фундаментальні та прикладні криміналістичні категорії // Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: міжнародна науково-практ. конф. 5 листопада 2010 р., м. Запоріжжя: матеріали у 3 част. Запоріжжя. 2010. Ч. 1. С. 180-182.

79.Капустина И.В. Первоначальный этап расследования хищений огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Санкт-Петербургск. ун-т МВД России. СПб., 1999. 227 с.

80. Карнеева Л.М. Тактические основы организации и производства допроса в стадии расследования. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1976. 144 с.

81. Карпенко М.І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В.К. Матвійчука. Х.: Право, 2016. 316 с.

82. Карпенко М.І. Окрема методика розслідування злочинів, передбачених ст. 410 Кримінального Кодексу України // Юридична наука. 2014. № 1. С. 78-91.

83. Карпов Н.С. Криміналістична характеристика торгівлі людьми // Університетські наукові записки. 2005. № 3 (15). С. 268-273.

84. Кобликов А.С. Актуальные проблемы доказывания в советском уголовном процессе // Законодательство об уголовном судопроизводстве и понятия теории доказательств: тезисы выступлений на теоретическом семинаре. Москва, 1981. С. 12-15.

85. Ковалев А.Г. Психологические основы исправления правонарушителей. М.: Юрид. лит., 1968.

86. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. Харьков, 1976.

87. Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособие. Харьков: Юр. ин-т, 1985.

88. Коловоротный А.А. Уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты расследования организации преступного сообщества (преступной организации): дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.12; 12.00.09 / Федеральн. гос. казенное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Волгоградская академия МВД России». Волгоград, 2015. 238 с.

89. Кондрашков Н.Н. Личность преступника / Кондрашков Н.Н., Кудрявцев В.Н. М.: Юрид. лит., 1971. 165 с.

90. Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования: монограф. Харьков: Факт, 2001. 324 с.

91. Коновалова В.О. Юридична психологія: акад. курс: електронний підручник / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007.

92. Коновалова В. Е., Колесниченко А. Н. Теоретические проблемы криминалистической характеристики // Криминалистическая характеристика преступлений: сб. науч. трудов. М.: Всесоюзн. инстит. по изучению причин и разраб мер по предупр. преступности, 1984. С. 16.

93. Корневский Ю.В. Судебная практика и совершенствование предварительного расследования. М.: Юрид. лит., 1974. 110 с.

94. Корецкий Д. Комплексное криминологическое исследование тяжких преступлений, совершаемых с применением оружия: монография. М.: СибЮИ МВД РФ, 1997. 326 с.

95. Коржанский М.Й. Предмет і об'єкт злочину: монографія. Д.: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ; Ліра ЛТД, 2005. 252 с.

96. Корпеев С.А. Криминалистика. Методика. СПб., 2000.

97. Коршик М.Г. Изучение личности обвиняемого на предварительном следствии / М.Г. Коршик, С.С. Степичев. М.: Юрид. лит., 1969. 20 с.

98. Кравцов С.Ф. Проблема предмета преступления в советском уголовном праве // Вопросы теории и практики борьбы с преступностью. Ленинград, 1974. С. 29-37.

99. Кривошеин П.К. Повторность в советском уголовном праве (теоретические и практические проблемы). К.: Вища школа, 1990. 228 с.

100. Кригер Г.А. К вопросу о понятии объекта преступления в советском уголовном праве // Вестник Московского университета. 1955. № 1. С. 119-125.

101. Криминалистика / под ред. Б.А. Викторова, Р.С. Белкина. М.: Юрид. лит., 1976. 550 с.

102. Криминалистика: учебник / отв. ред. Н.П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2007.

103. Криминалистика: учеб. для вузов / отв. ред. проф. Н.П. Яблоков. М.: БЕК, 1995. 708 с.

104. Криминалистика: учебник / Д.Н. Балашов, Н.М. Балашов, С.В. Маликов. М.: ИНФРАМ, 2005. 503 с.

105. Криминалистика. Том 2 / под ред. проф. Р.С. Белкина, В.П. Лаврова, И.М. Лузгина / Высшая юридическая заочная школа МВД СССР. М., 1988. 454 с.

106. Криминалистика: учебник для ВУЗов / отв. ред. проф. Н.П. Яблоков. М.: Изд-во БЕК, 1997. 704 с.

107. Криміналістика: навч. посіб. / за ред. А.Ф. Волобуєва. К.: КНТ, 2011. 504 с.

108. Криміналістика: підручник для студ. юрид. ВНЗ / [В.М. Глібок, А.Л. Дудніков, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 576 с.

109. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Івашенко, О.О. Алексеев та ін. К.: Центр учбової літератури, 2015. 544 с.

110. Криміналістика: підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. Київ, 2001. 682 с.
111. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гаврик та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. 1196 с.
112. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012 / відп. за вип. В.А. Прудников. Х.: Право, 2016. 392 с.
113. Кудрявцев В.Н. Способ совершения преступления и его уголовно-правовое значение // Сов. государство и право. 1957. № 8. С. 60-69.
114. Кузнецов А.В. Особенности производства дознания по уголовным делам, связанным с присвоением или растратой чужого имущества: учебное пособие. Омск: Изд-во Ом. госуд. ун-та, 2012. 56 с.
115. Кузьмин В.А. Досмотр и обыск: основания и порядок проведения, права граждан, порядок обжалования // Сам себе адвокат. Выпуск № 32. М.: Юрайт-Издат, 2007. 44 с.
116. Кузьмічов В.С., Прокопенко Г.І. Криміналістика: навч. посіб. / за заг. ред. В.Г. Гончаренка та Є.М. Моїсєєва. К.: Юрінком Інтер, 2001. 368 с.
117. Куликов В.И. Криминалистическое понятие обстановки совершения преступления // Вестник МГУ. 1982. № 5. С. 74-81 (Сер. Право).
118. Куницына А.В. Тактика выявления организаторов преступных групп: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Саратов. гос. ун-т. Саратов, 2000. 224 с.
119. Курс советского уголовного права. Часть Общая. В 5-ти томах. Т. 1 / отв. ред. Н.А. Беляев, М.Д. Шаргородский. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1968. 646 с.
120. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 2007. 424 с.
121. Кушниренко С.П. Особенности расследования взяточничества: учеб. пособие. СПб., 2002. 108 с.
122. Лаппо Е. Понятие «оружие» и «огнестрельное оружие» в криминалистической науке и законодательстве // Законность и правопорядок. 2014. № 4. С. 41-46.
123. Лисенко В.В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (Теорія та практика): монографія. К.: Логос, 2004. 324 с.
124. Литвак О. Латентна злочинність: деякі аспекти // Право України. 2003. № 12. С. 63-64.

125. Литвинов А.Н. Прогнозирование и планирование в криминалистике / А.Н. Литвинов, Р.Л. Степанюк / под общ. ред. канд. юрид. наук В.И. Гаенко. М.: ЮРКНИГА, 2004. 160 с., илл.

126. Лобанов А.И. Криминологическая характеристика и предупреждение хищений огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств, совершаемых военнослужащими Внутренних войск МВД России: дисс. ... канд. юрид. наук / Московский ун-т МВД России. Москва, 2003. 176 с.

127. Локтіонова В.В. Ознаки об'єктивної сторони злочину та місце серед них злочинних наслідків // Право і суспільство. 2012. № 1. С. 249-254.

128. Лужецька О.Р. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики вимагання, пов'язаного із застосуванням насильства над потерпілим // Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України (економіка, право). 2013. № 4. С. 196-201.

129. Лук'янчиков Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: монографія. К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 360 с.

130. Лук'янчиков Є.Д. Сліди злочину джерело інформації про його подію / Б.Є. Лук'янчиков, Є.Д. Лук'янчиков // Сучасні проблеми інформатизації органів внутрішніх справ України: мат-ли міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 15 березня 2001 р.). К., 2002. С. 64-73.

131. Лукьянчиков Е.Д. Тактические основы расследования преступлений: учеб. пособ. / Е.Д. Лукьянчиков, В.С. Кузьмичев. Киев: КВШ МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского, 1989. 48 с.

132. Лунгу В.И. Первоначальный этап расследования преступлений: (процессуальный и организационные аспекты): автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 1991. 25 с.

133. Лускатова Т.О. Розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Тетяна Олександрівна Лускатова. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 282 с.

134. Лушечкина М.А. О направлениях, задачах и понятии криминалистического изучения личности // Вестн. Моск. ун-та. 1999. № 3. 128 с.

135. Лысенко В.В. Расследование уклонений от уплаты налогов, совершенных должностными лицами предприятий, организаций, учреждений. Х.: Фирма "Консум", 1997. 192 с.

136. Майстренко М.М. Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2010. 20 с.

137. Макаренко Е.И. Особенности расследования квартирных краж, совершаемых группой лиц: дисс. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Макаренко Евгений Иванович. Москва, 1983. 200 с.

138. Маликов С.В. Методика расследования хищения оружия и боеприпасов, совершенных военнослужащими в районах вооруженного конфликта / С.В. Маликов, С.А. Козлов // Право в Вооруженных силах. 2004. № 9. С. 10-19.

139. Малышкин П.В. Способ сокрытия преступления и его место в структуре способа совершения преступления // Следователь. 2009. № 1. С. 19-24.

140. Матусовский Г.А. Структура криміналістичної характеристики злочинів // Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 1998.

141. Мельниченко С.П. Криміналістична характеристика способів незаконного переміщення вогнепальної зброї // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. Том 3. Випуск № 2. С. 90-93.

142. Мельниченко С.П. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / ДДУВС. Дніпро, 2016. 223 с.

143. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навчальний посібник / О.В. Батюк, Р.І. Благута, О.М. Гумін та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 324 с.

144. Михеенко М.М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве. К.: Изд-во КГУ, 1984. 137 с.

145. Мишков Я.Є. Методика розслідування хабарництва: 12.00.09 «кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза». Харків, 2005.

146. Молчанов В.В. Доказывание и доказательства // Гражданский процесс: учебник / под ред. М.К. Треушникова. 5-е изд., перераб. и доп. М.: Статут, 2014.

147. Музика А.А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія / А.А. Музика, Є.В. Лашук. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. 192 с.

148. Набиуллин В. В. Понятие обстановки совершения преступлений и ее значение при расследовании преступлений против жизни и здоровья осужденных в условиях мест лишения свободы // Актуальные вопросы уголовного процесса современной России: межвуз. сб. науч. тр. Уфа, 2003. 236 с.

149. Назаренко К.Ю. Розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом: дис. ... к.ю.н.; спеціальність 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / ДДУВС. Дніпро, 2016. 218 с.

150. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007.

151. Павликов С.Г. Криминалистическая характеристика и первоначальный этап расследования незаконного оборота оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. М., 2000. 195 с.

152. Пантелеев И.Ф. Элементы криминалистической характеристики преступлений. Методология криминалистики: учебное пособие по курсу «Основы криминалистики». М.: НИИмаш, 1982. 88 с.

153. Пешак Я. Следственные версии: криминалистическое исследование. Москва, 1976. 228 с.

154. Пінчук М.Г. Предмет доказування і судовий розгляд поведження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Харків, 2007. 20 с.

155. Погорецький М.А. Докази у кримінальному процесі: проблемні питання // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2011. № 1 (3). С. 1-53.

156. Понятие криминалистической взрывотехники и ее значение. URL: http://studbooks.net/78966/pravo/ponyatie_kriminalisticheskoy_vzryvotehniki_znachenie.

157. Попович О.В. Особистість злочинця як соціально-психологічне поняття. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/37410/%CF>.

158. Порубов Н.И. Допрос в советском уголовном судопроизводстве. Минск: Вышэйшая школа, 1973.

159. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії: наказ МВС України №1050 від 19.11.2012.

160. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, носіння і використання вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів державними інспекторами органів рибоохорони Головривбоду Державного комітету рибного господарства України: Наказ Державного комітету рибного господарства України від 15.06.1998 № 86 // Офіційний вісник України. 1998. № 31. С. 1198.

161. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 № 1000 // Офіційний вісник України. 2015. № 88. С. 3357.

162. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 3 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. К.: ПАЛІВОДА А.В., 2010. 456 с.

163. Про судову практику в справах про хуліганство: Постанова № 10 Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006.

164. Пряхін Є.В. Слідча тактика: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 116 с.

165. Ратинов А.Р. Некоторые вопросы производства обыска // Вопросы криминалистики. М.: Госюриздат, 1961. № 1-2. С. 16-17.

166. Рибачук В.І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діяннями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2001. 21 с.

167. Розслідування окремих видів злочинів: навчальний посібник / О.В. Бишевец, М.А. Погорецький, Д.Б. Сергеева та ін.; за ред. М.А. Погорецького та Д.Б. Сергеевої. К.: Алерта, 2015. 536 с.

168. Романов В.В. Короткий курс лекцій з дисципліни «Юридична психологія». URL: http://studme.com.ua/7205347/psihologiya/yuridicheskaya_psihologiya.htm.

169. Россинская Е.Р. Криминалистика. Вопросы и ответы: учеб. пособие для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. 351 с.

170. Рибачук В.І. Предметы огнестрельного оружия, боеприпасов и взрывчатых веществ // Юридический вестник. 1998. № 2. С. 61-65.

171. Рыжаков А.П. Уголовно-процессуальное доказывание: понятие и средства. М.: Инф. издат. дом «Филинь», 1997.

172. Саінчин О.С. Слідчі ситуації та алгоритми дій в методиці розслідування серійних вбивств. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/22719/%CE>.

173. Салтевский М.В. Форма отражения времени при совершении преступления // Криминалистические проблемы пространственно-временных факторов и методика расследования преступлений: межвуз. сб. науч. трудов. Иркутск, 1983. С. 49-59.

174. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. К.: Кондор, 2005. 588 с.

175. Селиванов Н.А. Криминалистическая характеристика преступлений и следственные ситуации в методике расследования // Соц. законность. 1977. № 2. С. 56-57.

176. Селиванов Н.А. Советская криминалистика: система понятий. М.: Юрид. лит., 1982. 152 с.

177. Сергеева Д.Б. Поняття та види слідчих (розшукових) дій за чиним КПК України // Право України. 2013. № 11. С. 180-188.

178. Сергеева Д.Б. Элементы (стадии) криминально-процессуального доказывания // Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (до 75-річчя з дня народження докт. юрид. наук, проф. Михайла Макаровича Михеєнка): матеріали міжнарод-

ної науково-практичної конференції, 6-7 грудня 2012 р., м. Київ. Х.: Видавець Строков Д.В., 2013. С. 299-301.

179. Синчук В.Л. Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання у методиці розслідування вбивств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Василь Людвигович Синчук. Х., 2004. 228 с.

180. Солоницкая Э.В. Криминологическая характеристика незаконного оборота оружия и меры борьбы с ним: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов-на-Дону: Ростовский юрид. ин-т, 2004. 185 с.

181. Справа № 127/774/15-к, Архів Вінницького міського суду Вінницької обл., 2015 р.

182. Справа № 183/3964/14, Архів Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської обл., 2014 р.

183. Справа № 183/5098/17, Архів Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської обл., 2017 р.

184. Справа № 183/8042/15, Архів Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської обл., 2016 р.

185. Справа № 229/3075/16-к, Архів Дружківського міського суду Донецької обл., 2016 р.

186. Справа № 264/8577/14-к, Архів Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької обл., 2015 р.

187. Справа № 405/5/15-к, Архів Ленінського районного суду м. Кіровограда, 2015 р.

188. Справа № 420/497/15-к, Архів Новописковського районного суду Луганської обл., 2015 р.

189. Справа № 521/6348/14-к, Архів Малиновського районного суду м. Одеси, 2014 р.

190. Справа № 636/4844/14-к, Архів Чугуївського міського суду Харківської обл., 2014 р.

191. Стахівський С.М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: монографія. К., 2005. 272 с.

192. Степанюк Р.Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів // Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 398-400.

193. Тарарухин С.А. Преступное поведение. Социальные и психологические черты. М., Юрид. лит., 1974. 222 с.

194. Тарасенко О.С. Розслідування незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями:

автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 283 с.

195. Тарасенко О.С. Окремі фактори, що визначають особливості тактики проведення обшуку під час розслідування незаконного поведіння з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями // Розвиток наукових досліджень у XXI столітті: сучасні реалії та перспективи майбутнього: матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 27 трав. 2016 р.). Київ: ГО «Фундація науковців та освітян» (ESF), 2016. С. 83-85.

196. Теорія і практика судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу / редкол.: Кобилянський О.Л., Черноус Ю.М., Свобода Э.Ю. К.: Навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. 410 с.

197. Тесленко Е.С. Криминалистическое обеспечение предварительного расследования незаконного оборота боеприпасов и взрывчатых веществ периода Великой Отечественной войны: дисс. ... канд. юрид. наук; спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Краснодарск. ун-т МВД РФ. Краснодар, 2011. 21 с. URL: <http://lawtheses.com/kriminalisticheskoeobespechenie-predvaritelnogo-rassledovaniya-nezakonnogo-oborota-boepripasovi-vzryvchatyh-veschestv-#ixzz2pifGW1Uk>.

198. Тетерин Б.С. Возбуждение и расследование уголовных дел / Б.С. Тетерин, Э.З. Трошкин. М.: Новый Юрист, 1997. 223 с.

199. Тихий В.П. Ответственность за хищение огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ по советскому уголовному праву. Х.: Вища школа; изд-во при Харьк. ун-те, 1976. 73 с.

200. Тищенко В.В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Х., 2003. 34 с.

201. Тищенко В.В. Криміналістичні технології в теорії і практиці розслідування // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Вип. 44. Одеса: Юридична література, 2008. С. 18-24.

202. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: моногр. Одеса: Одеська національна юридична академія; Фенікс, 2007. 260 с.

203. Тищенко В.В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз: монографія. Одеса: Юридична література, 2002. 360 с.

204. Толковый словарь военных терминов / сост. П.И. Скуйбеда. М.: Воениздат, 1966. 528 с.
205. Узунова О.В. Проблеми прийомів аналізу отриманої з місця події інформації та обґрунтування припущень стосовно особи злочинця. URL: <http://bo0k.net/index.php?bid=18860&chapter=1&p=achapter>.
206. Фаткуллин Ф.Н. Общие проблемы процессуального доказывания. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1976. С. 57-59.
207. Фролов О.С. Особливості визначення поняття «зброя» в різних галузях права // Форум вчених-адміністративістів Південно-східних регіонів України: тези доповідей, м. Запоріжжя, 26-27 жовтня 2006 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2006. С. 141-145.
208. Харитонов С.О. Об'єкт і система військових злочинів // Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 3 (86). С. 243-253.
209. Хаткова Ф.Х. Виктимологические аспекты женской преступности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М.: РГБ, 2003. 116 с.
210. Хижняк Є.С. Типові слідчі ситуації при розслідуванні статевих злочинів // Південноукраїнський правничий часопис. 2012. № 4. С. 197-199.
211. Цветков С.И. Криминалистическая теория принятия тактических решений: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. М., 1992.
212. Цивільна зброя в Україні: міфи та реальність. Українська дійсність і міжнародний досвід легалізації та контролю / Г.Ф. Герега, О.О. Зарубінський, Б.М. Петренко, Р.В. Старовойтенко. К.: Видавничий дім "АДЕФ-Україна", 2015. 152 с.
213. Циганенко О.В. Використання спеціальних психофізіологічних знань у вдосконаленні тактики проведення обшуку // Митна справа. 2014. № 2 (2.2). С. 82-86.
214. Чаплинська Ю.А. Криміналістичне забезпечення організації проведення допиту // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 4. С. 424-432.
215. Чаплинський К.О. Організація і тактичні прийоми проведення одночасних обшуків // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. 2004. № 3 (17). С. 338-344.
216. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монограф. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. 560 с.

217. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монограф. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. 496 с.

218. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань: монограф. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. 304 с.

219. Чернявський С.С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2010. 610 с.

220. Шепитько В.Ю. Теория криминалистической тактики: монограф. / Харьков: Гриф, 2002. 438 с.

221. Шепитько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): моногр. Х.: Харків юридичний, 2007. 432 с.

222. Шершньова В.О. Типові слідчі ситуації і програма дій слідчого на початковому етапі розслідування податкових злочинів. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/26721/%D8>.

223. Шмонин А.В. Методика расследования преступлений: учеб. пособ. М.: ЗАО Юстицинформ, 2006. 464 с.

224. Эксархопуло А.А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях: учебное пособие. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. 450 с.

225. Яблоков Н.П. Обстановка совершения преступления как элемент его криминалистической характеристики // Криминалистическая характеристика преступлений: сб. науч. тр. М., 1984. С. 38-39.

226. Яблоков Н.П. Криминалистическая методика расследования. М.: Издат-во МГУ, 1985. 120 с.

227. Яблоков Н.П. Совершенствование методических основ расследования преступлений // Советское государство и право. 1976. № 2. С. 68.

228. Якубов А.Е. Обратная сила уголовного закона: некоторые проблемы усовершенствования Уголовного кодекса Российской Федерации. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. 206 с.

ДОДАТКИ**Додаток А****Зведені результати вивчення
134 кримінальних справ та 228 проваджень**

№	Досліджувані питання	%
КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ		
1	Способи вчинення незаконного заволодіння військово-службовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	
	Підготовка до вчинення	93
	1) вибір (пошук) об'єкта злочинного посягання	91
	2) збирання інформації щодо об'єкта злочинного посягання	47
	3) складання плану злочину	23
	4) підбір співучасників злочину та розподіл між ними ролей	19
	5) підготовка знарядь й засобів учинення злочину	14
	6) вибір місця для переховування зброї, бойових припасів та вибухових речовин	38
	Способи безпосереднього вчинення	
	1) викрадення	82
	2) привласнення	12
	3) вимагання	3
	4) заволодіння шляхом шахрайства	3
	Способи приховування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	96
	1) зникнення з місця події	97
	2) давання неправдивих свідчень у разі виявлення факту незаконного заволодіння зброєю	67
	3) знищення слідів і знарядь злочинного діяння	86
	4) відмова від дачі показань	23

Продовження додатку А

№	Досліджувані питання	%
	5) висунення неправдивого алібі	19
2	Обстановка вчинення злочину	
	Місце вчинення незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	
	1) військові частини	66
	2) складські приміщення	29
	3) місця несення служби (блокпости, маршрути патрулювання)	5
	Час вчинення злочину	
	1) з 24 до 6 години	14
	2) з 18 до 24 годин	45
	3) з 6 до 12 години	12
	4) з 12 до 18 години	29
	5) будні дні	48
	6) у вихідні дні	52
	6) влітку	28
	7) восени	19
	8) взимку	16
	9) навесні	37
	Умови учинення кримінально караних діянь	
	1) характеристика об'єкта, з якого планується провести незаконне заволодіння означеними предметами (наявність постійної охорони, кількість зброї, умови її зберігання)	92
	2) часовий період роботи об'єкта	73
	3) маршрути й засоби пересування охоронців (добового наряду)	37
	4) кількісні й якісні характеристики членів групи	12
3	Предмет незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	
	1) зброя	82
	пістолети	77

Продовження додатку А

№	Досліджувані питання	%
	револьвери	2
	автомати	13
	карабіни	3
	снайперські гвинтівки	1
	гранатомети	1
	2) бойові припаси	15
	патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів	91
	артилерійські снаряди	1
	міни	1
	гранати	3
	бойові частини ракет і торпед	1
	інші вироби	2
	3) вибухові речовини	3
	порох, нітрогліцерин	1
	динаміт, тротил	1
	інші хімічні речовини	1
4	Відомості про слідову картину злочину	
	Наявність слідів:	
	1) сліди рук і взуття	17
	2) транспортних засобів	5
	Відносно об'єкта їх знаходження:	
	1) на предметі злочинного посягання	81
	2) на місці учинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	21
	3) за місцем проживання військовослужбовця	23
	4) в інших місцях	8
	Вилучення слідів-предметів під час проведення окремих процесуальних дій (обшуку, огляду):	
	1) зброї	87
	2) окремих її частин	23
	3) бойових припасів	15
	4) слідів їх використання (пошкодження навколишніх предметів)	11
	5) документів	9

Продовження додатку А

№	Досліджувані питання	%
	6) грошових коштів	4
	7) мобільних телефонів	5
	Наявність слідів-речовин:	
	1) сліди біологічного походження	2
	2) збройне мастило	3
	Наявність «ідеальних слідів»:	
	1) у пам'яті очевидців злочинної події та свідків	45
	2) підозрюваних	78
	Вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди означеного злочинного діяння:	
	1) безпосереднього вчинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	
	2) використання визначених предметів	
	3) перебування військовослужбовця за місцем проживання чи в інших місцях	
5	Дані про особи військовослужбовця:	
	стать:	
	1) чоловіча	98
	2) жіноча	2
	вік:	
	1) від 18 до 25 років	54
	2) від 25 до 35 років	28
	3) від 35 до 45 років	15
	4) від 45 до 50 років	2
	4) особи віком 50 років та старші	1
	освіта:	
	1) середня	39
	2) середня спеціальна	16
	3) базова вища	17
	4) вища	26
	5) інша	2
	сімейний стан:	
	1) у шлюбі	25

Продовження додатку А

№	Досліджувані питання	%
	2) ні	75
	Місце проживання:	
	1) місцевий житель	51
	2) дальні регіони	32
	3) інше	17
	Наявність судимості	6
	Військовослужбовці проходили військову службу:	
	1) за контрактом	66
	2) строкову службу	25
	Злочин вчинено у стані алкогольного сп'яніння	16
	ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ	
6	Початкові відомості, які є підставою для внесення даних в Єдиний реєстр досудових розслідувань за фактом вчинення злочину, кваліфікованого за ст. 410 КК України, надходили до відділів поліції з таких джерел:	
	1) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян	7
	2) повідомлення працівників установ та організацій	79
	3) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень	8
	4) матеріали, отримані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та розшукових заходів	6
7	Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:	
	1) військовослужбовця затримано на місці злочину, вилучено речові докази, наявними є свідки та матеріальна доказова інформація	3
	2) військовослужбовця встановлено й затримано після здійснення протиправних дій, наявні свідки та матеріальна доказова інформація	8
	3) наявний факт викрадення зброї, бойових припасів чи вибухових речовин, особу злочинця не встановлено, свідки відсутні, наявна матеріальна доказова інформація	65

Продовження додатку А

№	Досліджувані питання	%
	4) військовослужбовця, який вчинив кримінальне правопорушення, встановлено, наявні сліди злочину, але підозрюваний переховується від слідства та суду	21
	5) інші ситуації	3
8	Типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування:	
	1) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він надає правдиві свідчення, доказової бази достатньо для направлення кримінального провадження до суду	22
	2) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він відмовляється або надає неправдиві свідчення, доказової бази достатньо для направлення провадження до суду	11
	3) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він відмовляється або надає неправдиві свідчення, доказової бази недостатньо для направлення провадження до суду	28
	4) не встановлено осіб, яким можна повідомити про підозру	39
9	Організація взаємодії підрозділів Національної поліції України при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:	
	Процесуальні форми взаємодії:	
	1) виконання доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій	89
	2) проведення розшукових заходів для встановлення осіб, що вчинили досліджуваний вид правопорушення, та інформування слідчого про їхні результати	74
	3) сприяння слідчому при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій	47
	Непроцесуальні форми взаємодії:	
	1) колективне чергування у складі слідчо-оперативної групи	91
	2) спільне планування початкового етапу розслідування злочину	69
	3) взаємний обмін інформацією між підрозділами Національної поліції, іншими органами влади та громадськістю під час провадження	77

Продовження додатку А

№	Досліджувані питання	%
	4) спільні виїзди слідчого і оперативних працівників для проведення слідчих (розшукових) дій	56
	5) спільне проведення складних процесуальних дій (огляд місця події, слідчий експеримент) або окремих тактичних операцій	35
	6) консультування	29
СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ:		
10	Огляд проводився:	
	1) огляд місця події	45
	2) огляд живих осіб (освідування)	12
	3) огляд речей	9
	4) огляд документів	1
11	Допит підозрюваного був спрямований на з'ясування:	
	1) події та обставин злочину, характеру дій злочинців	100
	2) причин й умов, що сприяли учиненню злочину	73
	3) відомостей про взаємини з іншими підозрюваними (начальником частини, добовим нарядом, іншими військово-вослужбовцями)	85
	Допит підозрюваних проводився:	
	1) відразу ж після затримання	81
	2) 1 раз	2
	3) більше одного разу	98
	Типові помилки та прорахунки в тактиці допиту:	
	1) відсутність психологічного контакту	65
	2) неправильне формулювання питань	56
	3) не розпізнання давання неправдивих показань	45
	4) часткове усунення протиріч	39
	5) зволікання з проведенням допиту	28
12	Обшук проводився:	
	1) так	65
	2) ні	35
	Об'єкти, які підлягали виявленню і вилученню під час проведення обшуку при розслідуванні незаконного заволодіння військово-вослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:	

Продовження додатку А

№	Досліджувані питання	%
	1) вогнепальна зброя та її частини	97
	2) боєприпаси	86
	3) вибухові речовини	4
	4) документи, що характеризують злочинну діяльність конкретних осіб	21
	5) технічна документація зброї, боєприпасів та вибухових речовин	17
	6) грошові кошти, отримані у результаті злочинної діяльності	9
	7) речі та предмети, які містять сліди зберігання чи застосування зброї, або сліди злочинних дій	19
	8) мобільні телефони, де міститься адресна книга, sms-повідомлення, фотографії або відеоролики	56
	9) комп'ютерна техніка	5
	Місця проведення обшуку:	
	1) в місцях проживання військовослужбовця	83
	2) окремих об'єктах його власності (гаражі, підсобні приміщення)	16
	3) транспортних засобах	12
	4) місцях несення служби	94
	Тактичні помилки й прорахунки, яких припускаються слідчі в ході проведення обшуку:	
	1) руйнування (непідтримання) психологічного контакту із військовослужбовцем	69
	2) необґрунтоване зволікання із проведенням обшуку	47
	3) неналежна фіксація виявленої зброї, бойових припасів, вибухових речовин та інших об'єктів	28
	4) несвоєчасність проведення обшуку	26
	5) неправильний добір понять	13
	6) виток інформації про підготовку до проведення обшуку	10
14	Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб проводився:	57
	за кількісним показником:	
	1) один раз	11

Закінчення додатку А

№	Досліджувані питання	%
	2) два і більше рази	89
	Завданнями, для досягнення яких проводилась дана процесуальна дія:	
	1) з'ясування причин суперечностей в показаннях допитаних та їх усунення	59
	2) викриття одного із допитуваних у дачі неправдивих показань	67
	3) посилення позиції сумлінних учасників допиту, які надали правдиві показання	54
	4) додаткова перевірка й закріплення показань свідків, потерпілих, підозрюваних	34
	за кількістю учасників проводився:	
	1) з двома	96
	2) з трьома	4
	3) з чотирма і більше	0

Додаток Б

Зведені відомості результатів опитування 137 працівників прокуратури, 329 слідчих, 304 працівників оперативних підрозділів та 65 працівників експертних установ МВС України

№	Запитання	%
1	Вкажіть підрозділ, в якому Ви працюєте:	
	1) прокуратура	16
	2) підрозділи слідства	39
	3) оперативні підрозділи	37
	4) експертні установи МВС України	8
2	Вкажіть стаж практичної роботи:	
	1) до 1 року	3
	2) від 1 до 3 років	21
	3) від 3 до 5 років	28
	4) від 5 до 10 років	39
	5) більше 10 років	9
3	Чи були Ви задіяні в розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:	
	1) так	100
	2) ні	0
4	Чи існує в органі, де Ви працюєте, спеціалізація окремих співробітників по розслідуванню зазначених кримінальних правопорушень:	
	1) існує	0
	2) не існує	99
5	Чи є нагальність розробки новітнього криміналістичного забезпечення розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:	
	1) так	93
	2) ні	7

Продовження додатку Б

№	Запитання	%
6	Вкажіть причини (фактори, типові тактичні помилки), які впливали на те, що у розслідуваних Вами провадженнях не встановлено злочинців	
	Об'єктивного характеру:	
	1) правопорушення вчинено при відсутності очевидців в умовах певного місця та часу	3
	2) знищення окремих слідів та доказів зацікавленими особами	12
	3) недостатній рівень наукових розробок щодо форм і методів роботи слідчого у провадженнях цієї категорії, що враховували б сучасний їх стан	61
	Суб'єктивного характеру:	
	1) несвоєчасний виїзд на місце події	19
	2) несвоєчасне й недосконале проведення початкових процесуальних дій – огляду місця події, допитів свідків	69
	3) поверхневий огляд місця події	89
	4) недостатнє застосування науково-технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових) дій	58
	5) недостатньо збалансована й налагоджена взаємодія різних правоохоронних та інших органів	78
6) несвоєчасне проведення окремих слідчих (розшукових) дій	69	
7) невикористання (недостатнє використання) спеціальних знань в процесі слідства	58	
8) незадовільне проведення оперативно-розшукових заходів при встановленні злочинця «за гарячими слідами»	67	
9) відсутність планування та системи в організації розслідування на початковому етапі	49	
10) низький фаховий рівень слідчих і працівників оперативних підрозділів	45	
11) помилки в оцінці наявної інформації та доказів, внаслідок яких були висунуті та перевірялись хибні версії	61	
7	Вкажіть найбільш ефективні слідчі (розшукові) дії:	
	1) огляд	23
	2) допит свідків	69

Продовження додатку Б

№	Запитання	%
	3) обшук	54
	4) допити підозрюваних	65
	5) одночасні допити за участю двох і більше осіб	76
	6) пред'явлення для впізнання	8
	7) слідчий експеримент	27
	8) призначення експертиз	67
8	Вкажіть умови, які, на Вашу думку, сприяють успішному проведенню слідчих (розшукових) дій при розслідуванні даних кримінальних правопорушень:	
	1) всебічна та ретельна підготовка	79
	2) своєчасність	99
	3) правильне застосування тактичних прийомів та їх комплексів	71
	4) використання спеціальних знань, у тому числі інших осіб	59
	5) залучення відповідних спеціалістів	62
9	Які, на Вашу думку, можливі організаційно-підготовчі заходи на підготовчому етапі проведення допиту підозрюваних при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:	
	1) повне і всебічне вивчення (узагальнення) матеріалів кримінального провадження	73
	2) аналіз слідчої ситуації, що склалася на початковому етапі розслідування	32
	3) визначення й уточнення предмета допиту	26
	4) вивчення особи допитуваного	74
	5) збирання оперативної інформації про військовослужбовця та особливості несення служби	59
	6) визначення часу проведення допиту	72
	7) визначення місця проведення допиту	89
	8) визначення способу виклику і підготовка необхідних процесуальних документів	12
	9) підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному	83
	10) підготовка технічних засобів фіксації допиту	29

Продовження додатку Б

№	Запитання	%
	11) визначення тактичних прийомів допиту	26
	12) визначення (за необхідності) додаткових учасників проведення процесуальної дії	9
	13) забезпечення безпеки допитуваного	23
	14) забезпечення сприятливих умов проведення допиту	8
	15) складання плану допиту	11
	16) інше	2
10	Чи здійснюєте Ви підготовчі заходи до проведення допиту різних категорій осіб?	
	1) так	24
	2) ні	76
11	Якщо не проводити підготовчі заходи, то в зв'язку з чим?	
	1) велика кількість справ у провадженні слідчого	87
	2) певні витрати часу на підготовчі заходи	72
	3) проведення допитів за аналогією із попередніми	69
12	Чи проводився допит підозрюваних (військовослужбовців) в конфліктних ситуаціях?	
	1) так	87
	2) ні	13
13	Які конфліктні ситуації мали місце під час проведення допиту підозрюваних (військовослужбовців)?	
	1) відсутність психологічного контакту із допитуваним	79
	2) відмова від давання показань	69
	3) давання неповних показань	92
	4) давання неправдивих показань	43
	5) висунення неправдивого алібі	37
	6) постійна зміна показань	21
14	Які, на Вашу думку, найбільш поширені тактичні прийоми, які можуть застосовуватись під час допиту підозрюваних при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами	
	1) вільна розповідь	100
	2) постановка запитань	100

Продовження додатку Б

№	Запитання	%
	3) встановлення психологічного контакту	29
	4) викриття неправдивого алібі	12
	5) використання фактора раптовості	47
	6) актуалізація забутого у пам'яті	41
	7) пред'явлення речових доказів	13
	8) пред'явлення інших доказів	11
	9) створення уявлення про повну поінформованість слідчого	51
	10) спостереження за поведінкою допитуваного	76
	11) створення напруги	42
	12) приховування меж поінформованості слідчого	19
	13) застосування відеозапису	31
15	На правдивість й достовірність показань свідка можуть впливати суб'єктивні та об'єктивні чинники:	
	1) швидкий перебіг злочинної події	9
	2) стан алкогольного сп'яніння під час учинення злочину	1
	3) велике скупчення людей на місці злочину	3
	4) родинні або товариські стосунки із підозрюваним	87
16	Вкажіть місце найбільш сприятливе для проведення слідчих (розшукових) дій за участю підозрюваного:	
	1) службовий кабінет слідчого	100
	2) місце роботи	0
	3) місце мешкання	0
17	Чи перспективний напрямок дослідження, на Вашу думку, побудова системи кореляційних зв'язків (взаємозв'язків) між елементами криміналістичної характеристики?	
	1) так	91
	2) ні	9
18	Чи існують за місцем роботи методичні рекомендації по розслідуванню незаконного заволодіння військово-службовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:	
	1) так	1
	2) ні	99

Продовження додатку Б

№	Запитання	%
19	Якщо Так, то ким вони підготовлені:	
	1) слідчим управлінням ГУ	0
	2) фахівцями ГУНП в області чи відділі поліції	0
	3) ВУЗами МВС	100
	4) інше	0
20	З яких джерел Ви отримуєте інформацію, яку використовуєте при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами:	
	1) з власного досвіду чи досвіду колег	78
	2) з досвіду працівників прокуратури, які раніше розслідували зазначені справи	
	3) з підручників	1
	4) користуюсь знаннями, отриманими під час навчання в вузі	24
	5) користуєтесь виключно нормативними документами, в тому числі і кодексами, та інтуїцією	42
	6) інше	1

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

Ю. М. Береза, К. О. Чаплинський

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ
НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ,
БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ
ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ**

Монографія

Верстка – Г.М. Гунько

Підписано до друку 24.09.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 9,3. Тираж 300. Замовлення 1018м-196.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105
Телефон +38 (0552) 39 95 80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 22.08.2012 р.